

Sınıf ve sistem

EYLÜL 2018 / SAYI 5

www.gazeteduvar.com.tr

duvardibi

Selamlar,

Gazete Duvar yayına başladığı günden bu yana sadece enformatik içeriği değil, o içeriklerin daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli düşünsel, uzmanlığa dayalı içeriğin üretim ve sunumuna da önem vermeye gayret etti. İnternetin sağladığı hızlı enformasyon ve bilgi akışının yararlarının yanı sıra, bir müddet sonra baş edilmesi zor bir kargaşaya, en özetle aranan şeyin bulunmasını güçleştiren bir entropiye yol açmak gibi zararlı yönleri de olduğu malum. Bu güçlüğü aşabilmek için başladığımız, Forum sayfalarında kullanılan metinlerin bir derlemesinden oluşan dergimizin beşinci sayısının başlığı 'Sınıf ve Sistem'.

Güneş Gümüş, Mustafa Kemal Coşkun, Alphan Telek, Burak Bilgehan Özpek, Mahmut Üstün, Esra Akgemci, Ferhat Öner, Tunca Özlen, Muhammed Çelik, Hüseyin Akcan, Korkut Duman, Ekin Akçadağ, Aslıhan Aykaç Yanardağ, Perihan Öncü, Bülent Küçük ise beşinci sayımıza katkıda bulunan isimler.

Her zaman dediğimiz gibi: Gayret bizden himmet okurdan... İyi okumalar.

Yayın Tarihi: Eylül 2018

Genel Yayın Yönetmeni: Ali Duran Topuz

Yayına Hazırlayan: Cennet Sepetci

AND Gazetecilik ve Yayıncılık, San. ve Tic. A.Ş. adına Yayın Sahibi: Vedat Zencir

İcra Kurulu Başkanı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ömer Araz

Katkıda Bulunanlar: Güneş Gümüş, Mustafa Kemal Coşkun, Alphan Telek, Burak Bilgehan Özpek, Mahmut Üstün, Esra Akgemci, Ferhat Öner, Tunca Özlen, Muhammed Çelik, Hüseyin Akcan, Korkut Duman, Ekin Akçadağ, Aslıhan Aykaç Yanardağ, Perihan Öncü, Bülent Küçük

Yönetim Yeri: Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad. Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234 Sarıyer/İstanbul Santral (212) 3463601, Faks (212) 3463635

Duvar Dibi Dergi'de yayımlanan yazı, haber ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve link verilmeden iktibas edilemez.

<https://gazeteduvar.com.tr>
info@gazeteduvar.com.tr

Bu sayıda...

5

Sıkıntı 'maya'da değil!

12

Tehlikeli ve umutlu: Artık

hepimiz prekaryayız!

29

Erdoğan anti-emperyalistse

Perinçek mehdidir!

40

Bir yönetim modeli olarak

kayyım

46

200'üncü yaşında Marx'ı

Marx'la aşmak...

8

Bugün kurşuna dizilen komüncülerle tanışma zamanı

20

Keep Calm and Enjoy Kemalism

33

Maduro'nun Erdoğan'ın Yeni Türkiye'sinde ne işi var?

43

Bugün sosyalizm için ne yaptın?

50

Devrim ve inkılap çıkmazındaki İran

Bu sayıda...

57

Mikro iktidar bağlamında mahalle kutsanması

60

Züğürdüz, o halde çenemizi

de yoralım

64

Seçimler, karamsarlık ve sınıf

67

Geç kapitalizmin geç

proleterleri

71

Barış Soydan'a: Komünistlerin krizi çözüm yöntemleri başkadır!

75

Solda 'ayrışma' çağrısı

82

Eşitlik ve farklılık arasında Kürt siyaseti: Sosyolojik bir bilanço

89

Kitaplarda 'Sınıf ve Sistem'

Sıkıntı 'maya'da değil!

Kimlik siyaseti tam da bu söylemin üzerine oturuyor: Toplumsal muhalefetin devletle ezelden beri sorunu olan kimlikler (Alevi, Kürt vd.) dışında adresi olamaz. "Kendi" mahallemizden başka siyaset alanı yok. Yoksul muhafazakâr emekçiler de kalsın AKP'nin hegemonyasına. Bizim için de AKP'den kurtulmak mümkün değil demenin başka yolu bu!

Tutuklu kaldığı süreçteki tavrıyla toplumsal muhalefete otoriter bir tek adam rejimine direnme azmi veren Ahmet Şık'ın ağzından birkaç gün önce, "AKP'nin bu kadar oy almasını şununla da açıklıyorum: Bu ülkenin mayası korkunç bir kötülük barındırıyormuş" sözlerini duyduk.

Bu ifadeler, AKP'ye karşı olanlarda son derece yaygın olan hayal kırıklığının ve geleceğe dair karamsarlığın işareti. Bu karamsarlık da ne yapacağını bilememekten kaynaklanıyor.

Neticede siyaset aktörlerle yapılır. Yani AKP'ye oy veren emekçilerin en azından bir kısmının gönlünü çelebilen bir sol partimiz yok, yani mevcut kimlik-kültür duvarını yıkıp geçemese de duvarda delikler açabilecek, emekçilerin sesi ve örgütü olacak yapılarımız ve önderlerimiz yok. Yani inisiyatif alıp etrafı toparlayacak bir oyun kurucumuz yok. Durum böyle olunca da ülkedeki siyaseti

GÜNEŞ GÜMÜŞ

//

Diriliş Ertuğrul dizisinin resmini yaptırmış arkaya ama işçilere desteği tam. Ahmet Şık'ın bahsettiği kötülüğün yerinde yeller esiyor; dayanışma var burada.

//

kimlikler, kültürler ve yaşam biçimleri belirliyor. Böyle olunca da emekçilerin büyük kısmı AKP'ye oy veriyor. Kapitalizm altında bütün ülkelerin mayasında korkunç kötülükler vardır, ama aynı zamanda bu kötülüklerle beraber dayanışma, cesaret ve onur da vardır. Zamanla hangisinin öne çıkacağını ise yakın geçmişin belirleyici mücadelelerinin sonuçları ve emekçi sınıfların örgütlülük düzeyi belirler. İşte bu yüzden anahtar sınıf mücadelesi ve örgütlenme bambaşka bir hava yaratıyor. Tam da eylemdeki Flormar işçilerine yaptığım ziyaretler mücadelenin içerisinde bambaşka bir atmosferin yeşerdiğini bir kez daha yaşayarak görmüş oldum.

FLORMAR MAYIS'TAN BERİ DİRENİŞTE

Sendikalaşmak istedikleri için, fabrikalarında yeterli üye sayısına ulaşmış yetkiyi almalarına rağmen işten atılan Flormar işçileri Mayıs'tan beri fabrika önünde direnişler. Çoğu türbanlı kadın işçiler. "Karşı" mahallenin yoksul emekçileri. Direnişin gerçekleştiği Gebze; AKP'nin yüzde 50, MHP'nin yüzde 13, Erdoğan'ın ise yüzde 62 oy aldığı bir yer. İşçiler, Gebze Organize Sanayi bu bölgenin dokusunu taşıyor. İşte bu işçiler -çoğu da kadın emekçi- 80 gündür fabrika önünde.

İş çıkışı ve molalarda fabrika içindeki arkadaşlarına seslenmeyi, onları da içeriden direnişe çağırmayı eksik etmiyorlar. İşte bu zamanlar tam bir şenlik: Şarkılar, türküler, sloganlar birbirine karışıyor. Bütün grev türkülerini ezberliyor. Bu anlarda çevreden gelen destek de zirveye çıkıyor. Korna çalanlar, el sallayanlar, direnişi gördükten sonra içeceklerle dönüp destek olmaya çalışanlar... 31 Temmuz günü gittiğimde en ilginç görüntü kornasıyla destek veren bir TIR'ın arka brandasıydı.

Diriliş Ertuğrul dizisinin resmini yaptırmış arkaya ama işçilere desteği tam. Ahmet Şık'ın bahsettiği kötülüğün yerinde yeller esiyor; dayanışma var burada. İşten atılan arkadaşlarına sahip çıkarak sendikalaşmaya devam ettikleri, fabrikanın içinden dışarıdaki işçilere el ettikleri için atılmış 132 işçinin çoğu. Görüştüğüm bir kadın işçi vardı; ciddi bir ev borçları varmış. Patron yıldırım için çoğunluğu tazminat, işsizlik maaşı olmayacak şekilde attığından direniş sürecinde işe girmiş.

Kocasını borçla yalnız başına bırakmak istemiyor, ama gönüllü direnişteki arkadaşlarla birlikte attığından 9 gün dayanabilmiş yeni işinde. Sonrasında ayrılıp direniş alanında almış soluğu...

ORTAK BİR 'MAYA' OLABİLİR Mİ?

Bir kere geniş bir halk kitlesini aynı kalıpta değerlendiren açıklamalar gerçekliği anlamak ve anlatmaktan yıldızlar kadar uzak. Çünkü sadece görüngüye bakıyor, kalıcı sonucu çıkarıyor. Anı dondurup edebileştiriyor. Daha 7 Haziran'da AKP Meclis'te hükümet kurma çoğunluğunu kaybetti. Önemli değil...

AKP'ye rant ilişkileriyle bağlı oligarkından bürokratına, aktrolünden sanatçısına bir kitlenin insani değerlerini paraya feda ettiğinden bahsedebilirsiniz ama geniş yığınlar için bunu söylediğinizde en hafifinden umutsuzluk yaymaktan başka bir hizmetiniz olmaz. Kimlik siyaseti tam da bu söylemin üzerine oturuyor: Toplumsal muhalefetin devletle ezelden beri sorunu olan kimlikler (Alevi, Kürt vd.) dışında adresi olamaz. "Kendi" mahallemizden başka siyaset alanı yok. Yoksul muhafazakâr emekçiler de kalsın AKP'nin hegemonyasına. Bizim için de AKP'den kurtulmak mümkün değil demenin başka yolu bu!

NİYE FLORMAR'DA FARKLI BİR HAVA VAR?

Çünkü kimlikler-yaşam tarzlarına dayalı bölünmelerin yarattığı kutuplaşmaların yerine emekçilerin patronlara karşı mücadelesi almış; çatışmanın dinamikleri değişince Gebze Organize'deki sağ-sol bütün işçilerde patronlar karşısında kader ortaklığı, dayanışma hissi yükseliyor.

Ötesini de mücadele süreci öğretiyor. Temel anayasal hakkı sendikalaşmak isterken bir süre sonra karşısında polisi, yargıyı, grev yasaklamalarını görünce iktidar ile patronlar arasında bağ da işçinin kafasında deneyimleriyle kuruluyor. Gebze Organize Sanayi'de çalışan işçi biliyor ki Flormar işçisi kazanırsa kendisinin de sendikalaşmasının, daha yüksek maaş talebinin önü açılacak. Dayanışmak gerektiği o kadar açık ki. Kahramanlık meselesi değil, vicdan meselesi değil.

NE KADAR ÖRGÜTLÜ O KADAR GÜÇLÜ...

Lenin, 'işçi sınıfı örgütsüzken hiçbir şeydir' derken tam da bizim ahvalimizi anlatıyor. 12 Eylül sonrasında egemen sınıfların en büyük başarısı işçi sınıfının örgütlülüğüne darbe vurmaktır. Patron karşısında birleşik bir güç olmayan emekçiler ona, buna kul olmanın ötesine gidemiyor. Ancak bu örgütlülük arttığında emekçi sınıfların eylemliliği ve bilinci bütün burjuva ilişkileri kavrayacak ve kendi çıkarına sahip çıkacak pozisyona ulaşacaktır.

//

Temel anayasal hakkı sendikalaşmak isterken bir süre sonra karşısında polisi, yargıyı, grev yasaklamalarını görünce iktidar ile patronlar arasında bağ da işçinin kafasında deneyimleriyle kuruluyor. Gebze Organize Sanayi'de çalışan işçi biliyor ki Flormar işçisi kazanırsa kendisinin de sendikalaşmasının, daha yüksek maaş talebinin önü açılacak. Dayanışmak gerektiği o kadar açık ki. Kahramanlık meselesi değil, vicdan meselesi değil.

//

Bugün kurşuna dizilen komüncülerle tanışma zamanı

Tam da bugün, komünün yenilişinin yıl dönümünde, yaşadığımız şu baskı, sömürü ve özellikle de kriz ortamında, gündelik hayatın şeyeleştirici etkisinden kurtulup, siperlerde savaşıyan Trapanyan'la, 28 Mayıs 1871'de mezarlık duvarında kurşuna dizilen Komüncülerle ve kurşuna dizilirken "yaşasın komün" diye bağırarak komün önderlerinden Varlin ile tanışıp Paris sokaklarında yürütülen direnişe katılmanın zamanı değil mi?

Yemek yeme biçimimizden tutun da ayakkabı alırkenki tercihlerimize kadar gündelik hayatta yaptıklarımızın bütünü, verili toplumsal sistemin temel aldığı değerlerin, kuralların kabulüne yönelik düzenlenmiştir. Habermas'ın deyişiyle aynı zamanda bir kamusal alan olan salona güzel ve pahalı koltuklar, özel alan olarak düşünülebilecek yatak odamıza ise daha sıradan eşyalar almamız, ya da normalde elle yediğimiz bir yemeği başkaları varken çatal bıçak kullanarak yememiz, hayatımızı kendimizin değil başkalarının yönettiğini, bunu da hiç itiraz etmeden kabullendiğimizi gösterir. Bir okulun müdürü tek

MUSTAFA KEMAL COŞKUN

başına koca bir odada oturur da, o okulda çalışan çoğunluğun sıkış tepiş bir odada bulunması, hatta bu mekânların toplumsal konumlar arasındaki fiziksel uzaklığı ve otoriteyi koruyacak bir biçimde inşa edilmesi garibimize gitmez ve giderek bize hiyerarşik toplumsal ilişkilerin mantığını öğretir, benimsetir. Yani gündelik hayatımız bir hayat tarzını öğretir, benimsetir ve meşrulaştırır ve bu hayat tarzı ister istemez hegemonik gücü elinde bulunduranın çıkarlarına uygun bir hayat tarzıdır. Gündelik hayat, siyasal ve toplumsal alandaki iktidar ilişkilerini haklılaştırır ve yeniden üretir.

Gündelik hayattaki pratiklerimizin ortaya çıkardığı en önemli sonuç, Marx'ın yabancılaşma ya da Lukacs'ın şeyleşme dediği şey, yani toplumsal rollerin ve kurumların ontolojik bir statü kazanmasından başka bir şey değildir. Böylece sistemin bütün kurumları, bütün statüler ve roller değişmez ve değiştirilemez kendilikler olarak algılanır: Evlenip aile kurmak zorunlu bir doğa yasası ya da insanın doğasında olan bir şey, piyasa ekonomisi insan fitratına en uygun sistem ve tabii ki değişmesi/değiştirilmesi mümkün olmayan bir düzen, ve doğrusu, yaşadığımız hayatın kendisi, yaşamak için ihtiyaç duyduğumuz üretimin gerçekleştirilmesinde uyguladığımız örgütlenme biçimi vb., olabilecek tek toplumsal hayat, olabilecek tek üretim biçimi olarak sunulur.

Topluma bu türden bir şeyleşme maskesi altından bakanlar, sömürücü ve baskıcı ilişkileri asla görmezler, bu nedenle de bu türden ilişkileri kesinlikle sorgulamazlar. Onlar için böyle gelmiş böylece de gidecektir çünkü var olan hayat tarzına, sömürüye ve baskıcı ilişkilere bir alternatif üretmek olanaksızdır. Dolayısıyla onlar için dünyayı değiştirmek ve dönüştürmek imkansızlaşır. Bu türden düşünceleri insanlara öğreten ve benimseten en önemli pratiklerden birisi ise gündelik hayattan başkası değildir. Kısacası gündelik hayattaki pratikler, toplumsal kurumlarla ilişkiler, bu ilişkilerde yerine getirilen roller, 'şeyleştirir'. Marx boş yere "her şey apaçık olsaydı bilime gerek kalmazdı" dememiştir.

Ama bu durum hep böyle devam edecek değildir. Kurumların şeyleştirici özelliklerinin parçalandığı dönemlerde, diyelim ekonomik kriz zamanlarında, derin yoksulluğun yaşandığı

//

Sistemin bütün kurumları, bütün statüler ve roller değişmez ve değiştirilemez kendilikler olarak algılanır: Evlenip aile kurmak zorunlu bir doğa yasası ya da insanın doğasında olan bir şey, piyasa ekonomisi insan fitratına en uygun sistem ve tabii ki değişmesi/değiştirilmesi mümkün olmayan bir düzen, ve doğrusu, yaşadığımız hayatın kendisi, yaşamak için ihtiyaç duyduğumuz üretimin gerçekleştirilmesinde uyguladığımız örgütlenme biçimi vb., olabilecek tek toplumsal hayat, olabilecek tek üretim biçimi olarak sunulur.

//

//

**Paris 21 Mayıs günü
Versay'daki burjuva
hükümetinin orduları
tarafından kuşatma
altına alınır, çünkü
Avrupa burjuvazisi
için artık asıl sorun
Fransa-Prusya savaşı
değil fakat işçi sınıfıyla
kendisi arasındaki sınıf
savaşıdır..**

//

dönemlerde, geniş halk yığınları ve emekçi kesimler için bir toplumun gerçek yapısının ne olduğu tam tamına algılanmaya başlanır. Bunun anlamı, sistemin insanlar için bulanıklaşmış yapısının gün gibi ortaya çıkması, yani artık sömürü ve baskı biçimlerinin şeyleşme maskesinin ardına gizlenmesinin olanaksız olmasından başka bir şey değildir. Gündelik hayat ne kadar şeyleştirici olursa olsun, toplumsal ve ekonomik kriz dönemleri bu şeyleştirici yapıların parçalandığı bir ana işaret eder. Gündelik hayatın kendisi, bu hâkimiyetin kırılmaya uğratılması için gereken yaratıcı etkinliği ortaya çıkaran bir pratiğe dönüşür. Ve tarihte bu pratiklerden en önemlilerinden biri, 1871'de Paris Komünü'nde yaşanmıştır.

Paris Komünü, Fransız-Prusya Savaşı'nın ardından Paris'teki tüm devrimci eğilimlerin sivil bir ayaklanma başlatmasıyla kurulur. 18 Mart'ta Prusyalılardan kalma toprakları ele geçirmek isteyen hükümet, askeri birliklerine toprakları ele geçirilmesi görevini verir. Lakin işler düşündükleri gibi gitmez, çoğu asker halk tarafından Prusyalılarla mücadele için kurulmuş Ulusal Muhafızlara katılmaya başlar. Ayaklanma bir anda büyür ve başbakan Versay'a kaçır. Artık Paris'teki tek yönetim Ulusal Muhafızlar Merkez Komitesi'dir. Komün yönetimi, tüm devlet idaresini üstlenerek yepyeni bir hükümet, bir işçi hükümeti olarak yeniden doğar.

Paris'in Prusyalılar tarafından kuşatma altında kaldığı dönemde zengin ve yoksul arasındaki uçurum giderek daha fazla genişlemiştir. Bunun sonucu olarak emekçiler, ilerici düşüncelere daha açık hale gelirler. Ama sadece emekçiler değil, aslında emekçi çocuklarından oluşan askerler de açtır ve açlık, askerleri yoksulların yanına geçirmeye yeter de artar.

Komüne destek verenler arasında farklılıklar oldukça çoktur, buna karşılık bazı konularda bir takım birliktelikler de sağlanır. Öldürülen Ulusal Muhafızların eşlerine ve çocuklarına aylık bağlanır, borçlar ertelenir ve faiz kaldırılır, sahipleri tarafından terk edilmiş fabrikalar işçiler tarafından işletilir ve yönetilir, giyotin kaldırılır vb. Temel slogan, 'ya komün ya ölüm'dür.

Paris 21 Mayıs günü Versay'daki burjuva hükümetinin orduları tarafından kuşatma altına alınır, çünkü Avrupa burjuvazisi için artık asıl sorun Fransa-Prusya savaşı değil fakat işçi sınıfıyla kendisi arasındaki sınıf savaşıdır. Devrimin Fransa'ya ve arkasından

//
Marx: Komün, Paris işçi ve emekçilerinin yabancılaştırmadan ve şeyleşmeden kurtuldukları, her şeyin gözlerine apaçık görünmeye başladığı bir andır ve bir gün başka bir yerde devrim olacaksa belki de bu nedenle olacaktır.

tüm Avrupa'ya yayılması burjuvazinin sonunu getirebilecek bir tehlikedir onlar için. 21 Mayıs'ta başlayan savaş 28 Mayıs'a kadar sürer. Komüncüler sokak sokak, mahalle mahalle direnirler. En sert direniş emekçi sınıfların ve yoksulların daha yoğun olarak yaşadığı doğu bölgelerinde gerçekleşir. Ne var ki Versay'ın 130 bin kişilik ordusuna komüncülerin 40 bin kişilik savaşçısı daha fazla direnemez. Sekizinci günün sonunda, 28 Mayıs'ta Paris komünü bütünüyle kanla bastırılmıştır.

Paris Komünü deneyimi, devrimci önderliğin hata ve zaafıyla beraber ne kadar önemli olduğunu bir kez daha ortaya çıkarır. Zira Marx, 6 Nisan 1871'de, yani Komün henüz yenilmemişken yazdığı bir mektupta şunları söyleyecektir: "Merkez Komite ve daha sonra da Komün, o pis Thiers cücesine düşman güçleri toplama zamanı bıraktılar. Sanki Thiers Paris'i zorla silahsızlandırmaya çalışarak iç savaşı daha önce başlatmamış gibi, iç savaşı başlatmadılar. İktidarı zorla ele geçirmiş olmakla suçlanmamak için, gericiliğin Paris'teki yenilgisinden hemen sonra Versay üzerine yürüyecek yerde, örgütlenmesi vb. daha da zaman isteyen Komünü seçmekle, değerli bir zaman yitirdiler. Merkez Komite, yerini Komüne vermek için görevlerini çok çabuk bıraktı." Yani eğer Komün önderleri isabetli kararlar alabilselerdi kısa zamanda kitleleri harekete geçirebilir ve Versay üzerine yürüyebilir, burjuvaziyi tam da o anda darmadağın edebilirdi. Yine de bütün olumsuzluklarına rağmen Komün, Paris işçi ve emekçilerinin yabancılaştırmadan ve şeyleşmeden kurtuldukları, her şeyin gözlerine apaçık görünmeye başladığı bir andır ve bir gün başka bir yerde devrim olacaksa belki de bu nedenle olacaktır.

Tam da bugün, komünün yenilişinin yıl dönümünde, yaşadığımız şu baskı, sömürü ve özellikle de kriz ortamında, gündelik hayatın şeyleştirici etkisinden kurtulup, siperlerde savaşan Trapanyan'la, 28 Mayıs 1871'de mezarlık duvarında kurşuna dizilen Komüncülerle ve kurşuna dizilirken "yaşasın komün" diye bağırarak komün önderlerinden Varlin ile tanışıp Paris sokaklarında yürütülen direnişe katılmanın, 18 Mart 1871'deki sokakların keşmekeşine sürüklenmenin, Victor Hugo'nunki gibi gizemli, Eugene Sue'nunki gibi toplumsal, Honoré de Balzac'ın ki kadar pejmürde bir Paris'te, Dickens'ın Londra'sındaki gibi bir hengameye karışmanın zamanı değil midir, tam da kendi ülkemizde?

Tehlikeli ve umutlu: Artık hepimiz prekaryayız!

Hayatı belirsizlik, geleceksizlik, güvencesizlik ile dolu olanlar, sizler yeni bir sınıfsınız! Yalnızlıkla dolu olduğunuzu düşünüyorsunuz ama hayır yaşadığınız yaşam diğerleriyle o kadar ortak ki, o kadar benzer hislere ve benzer beklentilere sahipsiniz ki! Benzer yaşıyorsunuz! Bu sizi aynı sınıfın üyeleri yapmaya yeter mi?

“Prekarya mı, o da ne?” dediğinizi duyar gibiyim. Çağımızda gerçekleşecek bütün dönüşümlerin bu kavram etrafında olacağını söylesem ne derdiniz? Daha da önemlisi, muhtemelen haberiniz bile olmayan bu kavramı, büyük oranda bu yazıyı okuyan sizlerin oluşturduğunu paylaşırsam tepkiniz ne olurdu? İslamcı, solcu, milliyetçi, kadın, erkek, Türk, Kürt, Suriyeli, Sünni, Alevi, esnaf, öğrenci demeden çoğunuzun, hemen şu anda kimliğinizi oluşturduğuna inandığım bu kavram nedir ve neden hem tehlike hem de umut barındırmaktadır? İşte bu iki yazılık dizide prekaryanın ne olduğunu, neden önem taşıdığını, nasıl bir potansiyeli olduğunu, güçlü ve güçsüz taraflarını tartışacağım. O zaman taşıdığı tehlikeyi ve umudu ve size ne kadar yakın ya da uzak olduğunu anlayabilirs-

ALPHAN TELEK

13 MAYIS 2018

//

Prekaryayı anne ve babalarımız daha zor anlarlar. Çünkü bir zamanlar bir iş sahibi olmak demek güvencesizlikten ve istikrarsızlıktan kurtulmuş olmak anlamını taşıyordu. Fakat günümüzde sadece bir yıl içinde dahi prekarya çok fazla iş değiştirebiliyor ve genelde değiştirmek zorunda kalıyor.

niz. Öyleyse ufak bir yolculuğa ne dersiniz?

PREKARYA NEDİR?

Kavramı ortaya koyan İngiliz iktisatçı Guy Standing'e göre, prekarya halk arasındaki yeni bir sınıfı karşılıyor, proletarya gibi. Köken olarak İngilizce precarious'dan (güvencesiz, belirsiz, istikrarsız, tehlikede) gelmektedir. Türkçeye çevrilmesi gerekmiyor fakat bir çeviri aranması durumunda benim önerim 'tehlikeliler' ya da 'geleceksizler' olur. Hissettikleri duygu ile de onları ifade edebiliriz: Öfkeli.

Buradaki güvenceyi sadece sosyal güvence ve sigortalılık olarak düşünmeyin. Söz konusu güvencesizlik ve belirsizlik hayatta genel olarak prekaryayı ayakta tutan bir garantinin olmaması. Şu anından ve geleceğinden endişe duyarak yaşar. Çünkü içinde olduğu üretim ve dağıtım ilişkileri onu büyük bir belirsizliğin, eşitsizliğin, yoksulluğun ve güvencesizliğin içine iter. Bu durum prekarya üyeleri arasında yaşamın anlamsızlığı üzerine bazı hisler uyandırır. Gelecek mi? Hangi gelecek için yaşanmaktadır? Bırakın 40 yıl sonrasını üç gün sonrası bile belli değildir. Güvenceniz yoksa gelecek de olmaz. Bu yüzden geleceksizler denebilir.

Yukarıda da belirttiğim gibi, prekaryada gelecek hissi yoktur çünkü çalışsın ya da çalışmasın, iyi bir eğitim alsın ya da almasın mevcut ilişkiler altında birikim yapamaz, kendine alternatif bir sığınak oluşturamaz ve bu birikimsizlik ve sığınaksızlık onun hem işyerinde hem de hayatta gücünü kırar. Artık işyerindeki hiyerarşinin çarkındadır ve onu koruyan ve bu belirsizlikten çıkaracak bir şey bulamaz. Ne hemşehrileri, ne ailesi ne de arkadaşları onu bundan çıkaramaz çünkü onlar da bu güvencesiz durumdadır. Kısacası prekaryanın çıkış stratejisi yoktur ve bu yüzden kendisini strese, öfkeye sokan tekliflere boyun eğer.

Prekaryayı anne ve babalarımız daha zor anlarlar. Çünkü bir zamanlar bir iş sahibi olmak demek güvencesizlikten ve istikrarsızlıktan kurtulmuş olmak anlamını taşıyordu. Fakat günümüzde sadece bir yıl içinde dahi prekarya çok fazla iş değiştirebiliyor ve genelde değiştirmek zorunda kalıyor. Bu ise onun işle bir bağ kurmasına engel oluyor. Aslında piyasa mantığı da bunu gerektiriyor, sakın ola bir bağ kurulmasın, çabuk bir şekilde gelsin gitsin. Gelişi

//

Bir eşitsizlik, bir yoksulluk, bir geleceksizlik vardır ama yaşanan şeyin sadece kendine ve kendi ailesine has olduğunu zanneder prekarya. İşte bu noktada onun bireysel öfkesini sahiplenen siyasetçiler, popülistler ona bir hedef verir. Popülizmin çıkışının sınıfsal açıklaması buradadır.

//

kolay olursa çıkışı da kolay sağlarız diye düşünülüyor. Bunları ikinci makalede detaylı inceleyeceğim ancak şimdilik şunu belirtmek yeterli olabilir: Kavram 2009 yılında İngiliz ekonomist Guy Standing tarafından ortaya konuluyor.

Standing'e göre, 1980 sonrası değişen üretim ilişkilerinde yeni sınıf prekarya proletaryanın yerini aldı. Böylece, proletaryanın sistem karşıtı tutkularının ve adalet arayışının yeni taşıyıcısının prekarya olduğu iddiasını ortaya koyuyor. Haksız da değil, son dönemde dünyada çıkış yapan hareketlere ya da insanların taleplerine baktığımızda prekarya yaşam tarzına sahip olanların desteklerini aldığını ya da prekarya arasından çıktıklarını görüyoruz: Boyun Eğmeyen Fransa, Beş Yıldız Hareketi, Podemos, Syriza, İran ve Tunus'ta son yaşanan geniş çaplı sokak hareketleri, Ermenistan'da gençlerin yolsuzluk ve kayırmacılıkla suçlanan Başbakan Sarkisyan'ı indirmesi vd.

PREKARYANIN GRUPLARI

Guy Standing'e göre, prekarya üç farklı gruptan oluşmakta: Atacılar, göçmenler ve ilericiler. Atacılar, bugünün belirsizliklerinden bıkkın, hiçbir ilerleme olmayacağını düşünen, alternatif bir gelecek tasavvuru olmayan ya da buna yönelik inancını yitirenlerden oluşan çalışan kesimler. Buna geniş yoksul kitleyi de dahil edebiliriz. Çalışan yoksulların önemli bir bölümü de buradadır. Bunlar atalarını yani eski güzel günleri özlemektedir. O Yeşilçam filmleri, o mahalle ve dayanışma kültürünü özlemle izler ve şaşkınlıkla anarlar. Böyle bir dünya ne kadar da güzeldir onlar için! "Peki bizim rahatımıza kim kast etti?" diye sorgularlar. İşte bu noktada karşılıklarına çıkan popülist siyasetçiler onlara düşman olarak göçmenleri ya da memleketteki muhalefeti, aydınları, kısacası diğerlerini hedef olarak gösterir. "Yoksulluğunuzun ve belirsizliğinizin kaynağı onlardır" denir!

Bir eşitsizlik, bir yoksulluk, bir geleceksizlik vardır ama yaşanan şeyin sadece kendine ve kendi ailesine has olduğunu zanneder prekarya. İşte bu noktada onun bireysel öfkesini sahiplenen siyasetçiler, popülistler ona bir hedef verir. Popülizmin çıkışının sınıfsal açıklaması buradadır. Halen popülizmi sadece siyasal ve anayasal saiklerle açıklamakta diretenler büyük bir hata yapıyorlar. Tüm bu dönemin kökeni siyasal iktisadi bakış açısıyla çözüm-

lenebilir. Anayasal açıklamaları dışarıda bırakmadan elbette. Sadece biri eksik kalır ve kalacaktır.

İkinci grup ise şu anı olmayan göçmenler. Ne geçmişleri var ne bugünleri. Ne oradan olabiliyorlar ne de buradan. Bu grup, bir geçiş halinde ve en kötü işlerde ucuz, sigortasız, güvencesiz ve stres altında yaşam mücadelesi veriyorlar. Göçmenlerle ilk grup çok şey paylaşmasına rağmen, ilk gruptakiler göçmenleri suçluyorlar. "Zaten üç-beş iş vardı onu da bunlar aldı" diyorlar.

Üçüncü grup ise ilericiler. İşte ilericiler, her ülkede (Türkiye'de de böyle) gelişen ve yayılan üniversiteler aracılığıyla toplumun en eğitilmiş kesimlerini oluşturan gençlerden oluşmakta. Bunlar toplumun geniş kesimlerinin aksine bilgiye ve ağır aksak da olsa işleyen kültürel bir donanıma sahipler. Bunların ise apaçık bir şekilde gelecekleri yok. Tarihin hiçbir döneminde bu kadar eğitilmiş olup da iş bulamayan, stresli ve öfkeli insanlar grubu bulamazsınız. Proletaryanın özelliklerinden biri ciddi bir eğitimden geçmemiş olmasıydı. Prekarya ise tarihte bugüne kadar çok fazla eğitim almış bir grubun yani ilericilerin giderek artmakta olduğu bir sınıf.

// Proletaryanın özelliklerinden biri ciddi bir eğitimden geçmemiş olmasıydı. Prekarya ise tarihte bugüne kadar çok fazla eğitim almış bir grubun yani ilericilerin giderek artmakta olduğu bir sınıf.

Dün patronlar, işçiler eğitimsiz diye bağıyorlardı, bugün ise üniversite diplomalarını çöpe attıklarını bağıyorlar. Elitleri mutlu etmek toplumun en zayıf kesimleri için her zaman zor oldu. Sayıları giderek artan diplomalı işsizler ya da diplomalı yoksullar buna işaret ediyor. Ülkemizde de diplomalı olduğu halde inşaatlarda, fırınlarda çalışmak zorunda kalan ve yaralanan ya da hayatını kaybeden gençleri son zamanlarda daha sık duymaya başladık. Garip bir şekilde sayısı hızla artan öğrenci mahkumlar da prekaryanın sistem için bir risk oluşturduğuna işaret ediyor. Son olarak Türkiye’de de öğrenci mahkum sayısının 70 bin olduğu bilgisi paylaşıldı.(i) Tüm mahkumların sayısı 230 bin civarında. Yani neredeyse her üç mahkumdan biri öğrenci.

Bugün birçok kişi sınıfların, siyasal alanda eskisi gibi etkili olmadığına altını çiziyor. Bunu söylemek için alim olmaya gerek yok. Apaçık görünen bir gerçek. Ancak bugünün kapitalizmine ve bugünün gündelik yaşamına uygun düşünecek olduğumuzda prekarya çok önemli hale geliyor. Belki de yeniden sınıfın dönüşünü sağlayabilir. Aynı yaşamı paylaşan, farklı farklı da olsa, grupların ve kişilerin aslında aynı sınıfın üyeleri olduğunu ve eğer birleşmeyi başarabilirlerse sistemi dönüştürebileceklerini anlatıyor. Dünün kavramları bunu başarabilir mi? Dürüst ve samimi olursak bunun cevabı ortada. Gündelik hayatı adil hale getirme kaygısı taşımayanların bu soruya dürüst cevap veremeyeceklerini biliyorum. Ama buna dürüstlikle cevap verenler prekaryanın hakkını teslim edecektir.

PREKARYA NASIL OLUŞTU?

Peki bu değişim bir gecede mi oldu? Elbette hayır. Bu noktada biraz sıkıcılaşmam gerekiyor. Toplumlar siyasi-ekonomik kararlar ve teknolojik yeniliklerle değişirler. Bu ise her dönemin üretim ilişkilerini belirler. Değişen üretim ilişkileri gündelik yaşamda sabahdan akşama tecrübe ettiğiniz her şeyin kökenini oluşturmaktadır. 1980 sonrasında tüm dünyada piyasanın esas aktör olduğu yeni bir döneme girildi. Evet bu teknolojik değil siyasal bir karardı fakat son 40 yılda internet ve bilgisayar teknolojisinin gelişmesi, otomasyon sistemleri, iletişim ve ulaşımın bu denli gelişebilmesi sayesinde kapitalizm yani içinde yaşadığımız sistem bir dönüşüm geçirdi.

Bu dönüşüm sonrasında sanayi artık eskisi kadar büyük bir yer kaplamıyor. Üretim kadar, üretimin dağıtımı ve bunu dağıtan hizmet sektörü daha da önemli hale geldi. Bugün Türkiye’de dahi DİSK raporuna göre hizmet sektörü çalışanlar arasında esas ağırlığı oluşturmaktadır. Rapora göre Türkiye’de hizmet sektöründe çalışanların oranı yüzde 64, sanayide çalışanların oranı ise yüzde 33.(ii)

İnternetin etkisiyle uzaklar yakın oldu. Aynı anda milyonlarca işlemin ve tüketime yapılabildiği bir sistemde yaşıyoruz. Kapitalizm artık bizden anne ve babalarımızdan istediği gibi belirli saatlerde değil, her saat hazır olmamızı bekliyor. Varolan yüksek eğitimimizi beğenmeyip, yeni eğitim alanları yaratarak bizleri buralara sevk ediyor. Böylece sertifika enflasyonu altında hep yetersiz olduğumuzu düşünüyoruz. Sahi sizin kaç sertifikanız vardı? Bizi kontrol edebilecek güce de sahip. Nasıl mı? Teknolojik atılımlarla birlikte bunu yapabildi.

Kısacası, dünya 1980 sonrası bütünüyle bir değişim yaşadı. Bu değişen dünyada üretim ve dağıtım ilişkileri, sınıf bilinci, sınıf yapısı, devletle olan ilişkilerin değiştiğini düşünüyoruz. Standing’e göre dünya yeni bir sınıf yapısı oluşturdu. Standing bu yeni sınıf yapısını tespit edenlerden biri. Farklı yapılar farklı başka aydınlar tarafından da ortaya konuyor. Bütün bunlar arasında onun analizinin gündelik yaşama en uygun olduğunu düşündüğüm için onu incelemeyi esas alıyorum. Bu yüzden burada sizinle paylaşmak istiyorum.

1997 yılında ünlü Fransız entelektüel Pierre Bourdieu kapitalizmde ‘güvencesizlik’ (precarite) denilen unsurun her şeye yön verdiğini ve bütün ilişkilerimizi etkilediğini yazmıştı. İşte Standing bunun üzerine, bu güvencesizliğin yepyeni bir sınıfı yarattığını belirtiyor: Prekaryayı. Güvencesizlik güvencesizler kitlesini ve sınıfını yarattı.

Hayatı belirsizlik, geleceksizlik, güvencesizlik ile dolu olanlar, sizler yeni bir sınıfsınız! Yalnızlıkla dolu olduğunuzu düşünüyorsunuz ama hayır yaşadığınız yaşam diğerleriyle o kadar ortak ki, o kadar benzer hislere ve benzer beklentilere sahipsiniz ki! Benzer yaşıyorsunuz! Bu sizi aynı sınıfın üyeleri yapmaya yeter mi? Benim cevabım evet. Katlanmak zorunda kaldığınız stres hissi ortak, buna

//

1997 yılında ünlü Fransız entelektüel Pierre Bourdieu kapitalizmde ‘güvencesizlik’ (precarite) denilen unsurun her şeye yön verdiğini ve bütün ilişkilerimizi etkilediğini yazmıştı. İşte Standing bunun üzerine, bu güvencesizliğin yepyeni bir sınıfı yarattığını belirtiyor: Prekaryayı. Güvencesizlik güvencesizler kitlesini ve sınıfını yarattı.

//

Daha da garip olanı şunun gibi kavramlarla halkın yaşadıklarını açıklamaya çalışanlar: Praksis, egemen blok, emek rejimi, sermaye fraksiyonu (ne demekse!), beyaz yaka, mavi yaka, kayıt-dışı ekonomi, vd. Bunu seslendirenler çok yazık bir şekilde kendilerini ilerici safta görenler.

//

neden olan belirsizlik ve güvencenin olmayışı da. Bu ilişkiler ağı hemen sizden başlar ve semtinizi aşarak, ilinize oradan ülkenin tamamına ve sonra da tüm dünyaya yayılır. Bu yaşam tarzı küresel bir ortaklık sunuyor. Ancak bunu bölen kimlikler ve kimlik savaşları söz konusu. Bu yüzden sınıf politikalarına ve sosyal adalete önem vermek bu kimliksel sorunları biraz daha gölgeye almaya yardımcı olabilir.

PREKARYANIN POTANSİYEL KUVVETLERİ

Prekaryanın üretim ve dağıtım ilişkilerini, sınıf bilincini ve devletle olan ilişkisinin etrafı incelemesini (ki bu kısımda hayatınıza değen kısımları kalem kalem görüp, test edebilirsiniz) ikinci makalede yapmadan önce, "yeni bir sınıfsak ne olacak yani?" diyebilirsiniz! Değişen dünyayı yeni kavramlarla, yeni bir gözle incelemesek geliştiremeyiz, düşünemeyiz. Adil bir yaşam mı istiyoruz, öyleyse düşünmeli, dünyayı takip etmeliyiz. Eğer yeni bir sınıf varsa bunun taleplerinin siyasete aktarılması gerekmektedir. Tarihte hep böyle oldu. Değişimi getiren de bu oldu.

Halkın eskiye tutunmakta ısrar eden aydınlarla, siyasetçilerle dalga geçmesi boşuna değil. Halen 50 yıl öncesinin kavramlarıyla konuşan ve kendine ilerici diyenler var. Halk bu kavramların günlük yaşamına uymadığını fark ettiğinde de elbette eski fikirleri tutanlara gülüyor, onları dikkate almıyor, dışlıyor. Halk ile bilimin arasındaki bağın kopmasında birçok unsur etkilidir ama bilim yapımcıların da bunda kuvvetli etkisi var.

Daha da garip olanı şunun gibi kavramlarla halkın yaşadıklarını açıklamaya çalışanlar: Praksis, egemen blok, emek rejimi, sermaye fraksiyonu (ne demekse!), beyaz yaka, mavi yaka, kayıt-dışı ekonomi, vd. Bunu seslendirenler çok yazık bir şekilde kendilerini ilerici safta görenler. İlerici düşünce hiçbir zaman bu kadar halktan kopmamıştı. Ne dediği anlaşılmayan aydın, çağımızın simgesi haline geldi. Eğer bir çalışan bizi anlamıyorsa, bizim anlattığımızda kolay bir şekilde kendi yaşamını bulmuyorsa orada aydının ve siyasetçinin radikal bir dönüşüme ihtiyacı vardır! İşte tüm bunlara karşı, prekarya ve yeni sınıf yapısını analiz etmenin iki temel gücü var: Prekarya kavramı halkın günlük yaşamını çok iyi açıklamaktadır ve siyasi dünyayı potansiyel bir dönüştürme kuvveti vardır. Kayıtdışı ekonomi bir emekçinin sınıfsal konumunu merkeze

//
Ancak bu felaketten sonra yapılan inşaatlara bakıldığında bunların içinde gene aynı oranda “kaçak” olduğu görülüyor. Şimdi “barış” zamanıymış. Bu duruma olsa olsa “ateşkes hali” demek daha doğru olur. Ne de olsa gene bir şey değişmeyecek.

almayan bir kavramdır. Halbuki prekarya kavramı ile bakacak olduğunuzda ortaklaşacağımız ya da çoktan ortaklaştığımız bir sınıfsal yaşamı dikkate sunuyor. DİSK raporunda da görülebileceği gibi işçilerin çok azı kendini beyaz yaka, mavi yaka ya da proleter olarak tanımlıyor. Onlara prekaryaya uygun bir siyasal program ile gidilirse kendilerini kolaylıkla böyle tanımlayacaklarını düşünüyorum. Çünkü günlük yaşamda onları belirleyen bu güvencesizlik ve belirsizlik hali.

İşte tüm eleştirilere karşın prekaryanın iki büyük gücü budur. Tıpkı 19’uncu yy’de Karl Marx’ın fikirlerinin gündelik hayatı çok iyi açıklaması ve kapitalizmi devirme potansiyelini proleter-yada görmesi gibi. Gündelik yaşam ve buna uygun siyasi bir program olmaksızın toplumun en dezavantajlı kesimi olan biz yoksullar, çalışan yoksullar, göçmenler, öğrenciler, kadınlar vd. hiçbir gücümüz olmadan güvencesizlik ve geleceksizlik içerisinde boğulmaya devam edeceğiz. Fakat bu kavram bir dönüşüm fikri barındırıyor, işte umutlu tarafı burada. Tehlikesi mi? Hayatlarımızı kemiren bankaların, kim gelirse gelsin bizi yok sayan, hor gören siyasetçilerin, rantçıların karşısında eğer birlikteliğini fark ederse prekaryanın gücü. İşte tehlikeli tarafı da bu.

Bunu ondan başka yapabilecek bir kişi, grup, topluluk var mı? Ya da bunun potansiyel kuvvetine sahip kimse var mı? Bunun alternatifi birbirini bütünüyle yok sayan, kutuplaştıran ağır kimlikçi politikalarıdır. Ya bizdensin ya oradan! İlerici düşüncenin ve halkın bu sınıf temelli düşünceye ihtiyacı olduğu ortada. “Prekarya nasıl birleşecek? İmkansız” diyenlere de şunu demek gerekiyor: İmkansız değil, gerekli! İkinci yazıda yukarıda bahsettiğim yeni üretim ve dağıtım ilişkilerini, sınıf bilincini ve bu sınıfın devletle olan ilişkisini daha detaylı tartışacağım.

(i) <http://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-tutuklu-%C3%B6%C4%9Frencilerin-say%C4%B1s%C4%B1-70-bine-dayand%C4%B1/a-42267467>

(ii) <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2018/02/DISK-Turkiye-Isci-Sinifi-Arastirmasi-Basin-Toplantisi-Ozet-Rapor-1.pdf>

Keep Calm and Enjoy Kemalism

2002 senesinde AKP'nin içeriden ve dışarıdan bulduğu desteğin bir benzeri, bu sefer AKP'nin karşısındaki kesimlerin etrafında oluşabilir. Tek fark, o yıllarda demokrasi kavramı çerçevesinde şekillenen bu desteğin günümüzde laiklik gibi bir eksene oturma ihtimali var. Ve bu ihtimal hiç de az değil.

BURAK BILGEHAN ÖZPEK

Akademik hayatım boyunca, Türkiye'nin siyasi yapısını inceleyen birçok makale ve kitap okudum. Neredeyse okuduğum her metinde, Kürt sorunundan demokratikleşmeye, sivil-asker ilişkilerinden ekonomik politikalara varıncaya kadar, "Kemalizm" kelimesine rastladığımı rahatlıkla söyleyebilirim. Bu okumalarım sonucu zihnimde ortaya çıkan paradigma ise Kemalizmin ulus-devlet anlayışının farklı kimlikleri bastırması olduğunu, militarizme cevaz verdiği için sivil hükümetlerin politika yapım alanını daralttığını, devletçi bir anlayışı benimsediği için verimli bir ekonomik düzen kurulamadığını ve bunlar olmadığı için demokratikleşme konusunda yeteri kadar gelişme gösterilemediğini

söylüyordu. Benim kuşağımın eli kalem tutan, az çok mürekkep yalamış birçok akademisyen ve entelektüeli de bu paradigmayı benimsedi ve hatta katkıda bulundu.

Yaşadığımız hayata dair tadımızı kaçıran bütün siyasal kötülüklerin anası olarak gördüğümüz Kemalizme dair paradigmamız ise, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile tanışınca önemli bir meydan okumayla karşılaştı. Partinin kurucu kadrosu, 28 Şubat'ın sillesini yemiş İslamcı bir kadrodan geliyordu. Mamafih değişen bir şey vardı. Batının kurumlarına ve değerlerine olağan gücüyle muhalefet eden İslamcılar büyük bir dönüşüm geçirmişlerdi. Türkiye'nin sivil ve demokratik bir kimlik kazanması için ihtiyacı olan ilhamın batıdan geleceğini söylüyor, bireysel özgürlükler, piyasa ekonomisi ve küreselleşme gibi kavramları keskin bir inançla savunuyorlardı. Halbuki, AKP kurucu kadrosunun bilaistisna tedrisatından geçtiği Milli Görüş Hareketi'nin lideri Necmettin Erbakan'ın, liberal veya sosyal demokrat bir siyasal sistem çağrısı yapanları "batı taklitçisi" olarak yaftalaması hala hafızalardaydı. AKP'nin kurucularından Abdullah Gül'ün parlamento kürsüsünden yaptığı ve Avrupa Birliği'ni Hristiyan Kulübü olarak tanımlamasının üzerinden çok zaman geçmemişti. İslamcı edebiyatın ve sinemanın, seküler ve batılı hayat tarzına sahip karakterleri var olabilecek bütün ahlaksızlıklarla özdeşleştirdiği romanları ve filmlerinin üzerinden çok zaman geçmemişti.

Dolayısıyla, AKP'nin geçirdiği dönüşüm iç siyasette liberal bir demokrasi, dış siyasette ise batılı kurumlarla işbirliği yapma ve sosyolojik zeminde de bir arada uyum içerisinde yaşama arzusunu yansıtıyordu. Ve bu radikal dönüşüm birçoğumuz için oldukça kafa karıştırıcıydı. Kemalizmi bir pranga veya ayak bağı olarak gören birçok entelektüel ve akademisyen, bu dönüşüm kredi açma eğilimi gösterdiler. AKP'nin demokratikleşme, sivilleşme ve reform yanlısı tutumunu desteklediler, dış politika yaklaşımını ilginç buldular ve muhafazakâr tabanın zannedildiği gibi radikal ve agresif olmadığını iddia ettiler. Hatta, Taraf Gazetesi köşe yazarları Anadolu şehirlerini gezdiler ve burada karşılaştıkları insanların mütevazı ve hoşgörülü dünyalarını coşkuyla resmettiler. (Bu geziye katılan gazetecilerin daha sonra maruz kaldıkları muamele ve AKP seçmeni tarafından layık görüldüğü sıfatlar İngiliz mizahından hoşlananlar için enteresan olabilir).

//

Dolayısıyla, AKP'nin geçirdiği dönüşüm iç siyasette liberal bir demokrasi, dış siyasette ise batılı kurumlarla işbirliği yapma ve sosyolojik zeminde de bir arada uyum içerisinde yaşama arzusunu yansıtıyordu. Ve bu radikal dönüşüm birçoğumuz için oldukça kafa karıştırıcıydı. Kemalizmi bir pranga veya ayak bağı olarak gören birçok entelektüel ve akademisyen, bu dönüşüm kredi açma eğilimi gösterdiler...

Günün sonunda resim netleşiyordu. Bir tarafta, ülkenin ihtiyacı olan demokratik reformları yapan diğer tarafta da batı kurumları ile normatif, doğu ülkeleri ile de pragmatik ilişkiler kurabilen bir hükümet vardı ortada. Üstelik "mahalle baskısı" eleştirilerine karşı AKP seçmeni, yıllarca ezilen fakat buna radikal bir tepki vermeyen, tevazu sahibi ve bir arada uyumlu yaşama pratiklerine itirazı olmayan bir karaktere sahipti. Hatta AKP iktidarını desteklemeye hevesli olanlar, AKP karşıtlarını orta sınıf seküler olarak nitelemek yerine lüks ve şatafat içinde yaşayan kibirli beyaz Türkler olarak tanımlamayı seçip, AKP tabanını ahlaki olarak daha tercih edilebilir bir pozisyona sokuyorlardı. (Bir açıdan bakıldığında Cumhuriyet tarihinin en başarılı reklam ve halkla ilişkiler projelerinden birisidir bu söylem). Bununla birlikte, AKP'in karşısında konumlanan cephe, Kemalizm ile özdeşleşmiş ulus-devleti, laikliğin agresif bir yorumunu ve askerlerin sitemin vasisi olma konumunu savunmakta bir sakınca görmüyordu. Bu durum, iç politikada Kemalizm tarafından dışlanan kesimleri dış politikada ise Kemalizmi demokratikleşmenin önünde engel olarak gören aktörlerin tepkisiyle karşılaşıyordu. Yani, AKP kuruluşunun ilk yıllarında içeride ve dışarıda ne denli yüksek bir desteğe sahipse, AKP'nin karşısındaki cephe o denli yalnızdı.

Bu dönemde, AKP'ye yöneltilen eleştiriler ve eski İslamcı kadronun niyetlerinden duyulan şüpheler bu destek sayesinde bertaraf edildi. AKP'nin içeride ve dışarıda temsil ettiği güçlü koalisyon, bir şekilde Türkiye'yi batıya yaklaştırıyordu ve zaten Türkiye Cumhuriyeti'nin asıl hedefi muasır medeniyet seviyesini yakalamak değil miydi? Yine de AKP'yi yeteri kadar milliyetçi, yerli ve milli görmeyenler ilk günden itibaren oldu. AKP'nin ABD tarafından desteklendiği ve Büyük Ortadoğu Projesi'nin devamı için hayati bir öneme sahip olduğu sıklıkla dile getirildi. Dolayısıyla, takip edilen reformist gündem ve batılı kurumlarla yapılan işbirliği ülkeyi zayıflatma ve bölme sürecinin bir parçasıydı. 2003 yılındaki Irak işgali sonrası ortaya çıkan tablo da açıkçası bu söylemi ziyadesiyle besliyordu. Ne var ki, AKP'nin vatan hainliği ile suçlanması pek teveccüh görmedi. Zira ilginç bir şekilde, batı yönlü bir dönüşümü destekleyen geniş halk kitleleri olabildiğince Türk (aslında Osmanlı) olabildiğince Müslüman olabildiğince yerli idi. Ve AKP, kendisine yönelik eleştirilerin asıl amacının demokratik hükümeti devirmek olduğu fikrini bu kitlenin zihnine başarılı bir şekilde zerk etmeyi başardı. Böylece 2007 ve 2011 seçimlerinde AKP ezici bir

//
AKP'nin içeride ve dışarıda temsil ettiği güçlü koalisyon, bir şekilde Türkiye'yi batıya yaklaştırıyordu ve zaten Türkiye Cumhuriyeti'nin asıl hedefi muasır medeniyet seviyesini yakalamak değil miydi?
//

oy oranı yakaladı ve iktidarını pekiştirdi.

Hikayenin bundan sonraki kısmı hepimizin malumu. 2011 yılından sonra, kendi iktidarına yönelik en büyük tehdit olan askeri ve sivil bürokrasiyi tasfiye eden, bu süreci tamamlamak için kamu fonlarıyla medya ve sivil toplum üzerinde kontrol sağlayan, ülkenin geçmişten gelen kamuya bağımlı ekonomi modelini keyfi olarak kullanan bir AKP profili çıkıyor karşımıza. Belki de Acemoğlu ve Robinson'un "critical juncture" dedikleri tarihi dönüm noktası bu seneydi. Ulusların Düşüşü (Why Nations Fail?) isimli kitaplarında bu dönüm noktasını, iktidar sahiplerinin ellerindeki gücü, kendilerini de bağlayacak ve sınırlandırarak kurumlar inşa etmek ile bu gücü yönettikleri ülkenin kaynaklarını keyfi kararlarla sömürmek için kullanmak arasında karar verdikleri an olarak tanımlıyorlar. 2011 senesi AKP iktidarı için bu kararı verme senesiydi ve tercihlerini demokratik ve kapsayıcı kurumlar inşa etmekten yana kullanmadılar.

Bu tarihten itibaren, reform enerjisi kayboldu, sivil hükümetin otoriterleşme ve keyfileşme eğilimleri hızla arttı, ülke içi kutuplaşma derinleşmeye başladı, ülke tarihinin en büyük ve heyecan uyandıran sosyal hareketi olan Gezi Protestoları vuku buldu, ekonomik istikrar sarsıldı ve gerek iç gerekse dış politikaya İslamcı bir ton tekrar hakim oldu. Zira, artık AKP'ye verilecek her oy, Gazze'ye ve Halep'e umut Türkiye düşmanlarına (ki burada kastedilen hükümeti demokrasi sicili konusunda uyarıcı batılı devletlerdir) ise bir tokat niteliğindedir. Bu süreçte, AKP'nin birlikte yola çıktığı paydaşları birer birer koalisyondan ayırdı. Önce liberal eğilimli aydınlar, ardından Avrupa Birliği içerisindeki sol eğilimli gruplar, ardından Fetullahçılar bir şekilde AKP'nin çevresinden uzaklaştılar veya uzaklaştırıldılar. İktidarı süresince AKP ile çözüm süreci boyunca müzakere masasına oturan Kürtler ise 7 Haziran seçim sonuçlarının ve Suriye'de devam eden savaşın kurbanı oldular. AKP'nin 7 Haziran sonrası tekrar güç toplamak için milliyetçi bir ajanda benimsemesi ve PKK'nın Suriye'deki kazanımlarını korumak için Türkiye'de bir savaş başlatmaya haddinden fazla hevesli olması sivil Kürt siyaseti için talihsiz bir sıkışmışlık yarattı. Kürtler de AKP'nin karşısında konumlanan cepheye net bir şekilde transfer oldular. Keyfi yönetim ile birleşen milliyetçi gündemin de etkisiyle, AKP'nin müttefiki olarak sadece, batı ile arası bozulmuş iktidarı

kıskaca alabileceğini düşünen Avrasyacılar ile iktidarı milliyetçi bir çizgide tuttuğunu düşünerek kendisini avutan Devlet Bahçeli ve yakın çevresi kaldı.

Gelinen noktada, roller değişmiş görünüyor. 2011 senesine kadar AKP'nin reformcu ajandasını vatan hainliği olarak nitelendiren kesimler, vatanın birliğini ve bütünlüğünü koruyacak tek seçenek olarak AKP iktidarının devam etmesini düşünüyorlar. Onlar için, çözüm sürecinin bitmesiyle başlayan terörle mücadele ve devlete sızmış Fetullahçıların 15 Temmuz sonrası hırslı bir şekilde temizlenmesi olağanüstü bir duruma işaret ediyor ve bu dönemde AKP'nin yanında saf tutmak her vatanseserin asli vazifesidir. Bu söylem ima ettiği şey ise basit ve korkutucu çünkü vatanseserlik sıfatını hak etmek için öne sürülen AKP iktidarını desteklemek, en azından onu eleştirmekten imtina etmek koşulunu kabul etmeyenlerin "vatan haini" ilan edilme ihtimali artıyor.

AKP'nin 15 yıllık enteresan serüvenini gözlemleyenler, ulusalcıların ve milliyetçilerin, karşısında konumlandıkları her siyasal pozisyon ve kadroya "vatan haini" yaftasını hoyratça yapıştırmalarına alışkındırlar. Ancak, devletin sopasının izleri hala sırtında duran İslamcılar, iktidarlarını tehdit eden ve huzurlarını kaçıran her eleştiriye karşı alelacele vatan haini damgası vurmalarını ve onların üzerine çullanmalarını biraz garipsemişlerdir. Açıkçası bu naif ve aşırı iyi niyetli bir okumadır çünkü İslamcılar, güçsüz ve muhalif olan herhangi bir siyasal grubun verebileceği tepkileri vermiş olmaları onların muktedir olduktan sonra da benzer bir yol izleyeceklerine dair bir garanti sunmaz. Bununla beraber, İslamcı düşüncenin devlete ve devletler arası ilişkilere dair önermeleri zannedildiği gibi bireyden yana ve güç kullanımına karşı olmayabilir. Dolayısıyla, İslamcılar için devlet ve onun dışlayıcı söylemleri, iktidar kendi ellerinde olmadığı zaman sorunlu olarak görülürken iktidarı ele geçirdikten sonra sürdürülmesi gereken bir sistem olabilir.

AKP tecrübesine baktığımız zaman, büyük bir keşif yaptığımı düşünmüyorum. Mesela, YÖK'ü, siyasallaşmış yargı sistemini, militarizmi, hükümetlerin ekonomiye yaptığı müdahaleleri ve medyayı kontrol etme çabaları muhalefette oldukları dönemlerde İslamcılar, ziyadesiyle eleştirdiği konulardı. Mamafih iktidara geldikleri vakit, onların asıl meselesinin bu kurumların ve pratik-

// İslamcılar için devlet ve onun dışlayıcı söylemleri, iktidar kendi ellerinde olmadığı zaman sorunlu olarak görülürken iktidarı ele geçirdikten sonra sürdürülmesi gereken bir sistem olabilir. //

“ Burası birçok konuda üşengeçliğin tolere edilmediği, fakat yaptığınız her hareketin karşılığını bariz bir biçimde aldığınız bir yer. Ekerseniz, biçersiniz. Özenle ekerseniz, fazlasını biçersiniz. ”

lerin başlı başına var olması değil kendileri tarafından yönetilmiyor olması ortaya çıktı. Fakat, söylemek istediğim, İslamcıların devlet ile kurdukları ilişkide onları militarizme, kaba güç taraftarlığına, komploculuğa ve üçüncü dünyacı ergen bir anti-emperyalist söyleme yönlendiren güdünün sadece iktidar olma ve ele geçirme isteğiyle sınırlı olmadığı. İslamcılığın genlerinde, ellerine geçirdikleri takdirde devleti kutsamak ve bu devleti memnun etmeyen her iç ve dış aktörü kutsal emanetlere uzanan kirli bir el olarak görüp telin etmek olabilir.

İslamcılığın devlet ile sorunlu ilişkisini keşfeden Oliver Roy ve Bernard Lewis gibi isimler, İslam'ın devlete biçtiği role odaklanmıştı. Onlara göre, İslam için devletin amacı Müslümanlar'ın inançlarını yaşamaları için bir vasıta olmasından ibaretti. Dolayısıyla, yönetilen tebaa ile yöneten elitin sorumluluklarını sınırlandıran hukuki çerçeve somut ve pratik ihtiyaçlar tarafından değil ilahi bir buyruk tarafından çizilmelidir. Bu buyruğa uymak ise hem tebaanın hem de yöneticinin sorumluluğudur. Zaten mesele de bu buyruğun taraflardan birisi tarafından ihlal edildiği anda başlıyor.

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından, İslam dünyasında ulus devlet kurma çabaları ilahi buyruğun yöneticiler tarafından ihlal edilmesi anlamına geliyordu. Hirschkind'a göre, doğası itibarıyla ulus devletin standardize edici ve müdahaleci özelliği Müslümanlar'ın asırlardır yaşattığı gelenek ve kurumları tehdit etmişti. Böylece, Müslümanlar'ın siyasal otorite ile gerilimli ilişkileri ve siyasallaşma süreçleri başlamış oldu. Bu durum, devleti yöneten elitin modernleşme ve sekülerleşme gayretleriyle birleşince fay hattı daha da derinleşti. 1928 yılında, Müslüman Kardeşler böyle bir atmosfer içinde doğdu mesela. Liberal ve seküler bir milliyetçilik anlayışını tercih eden Vefd Partisi, Mısır'ı yönetmeye çalışıyordu. Mamafih, Mısır'daki fiili İngiliz işgali bu süreci zorlaştırıyordu. Siyasal İslam bu dönemde ortaya çıkan fırsatı gördü ve modernleşme ile emperyalizm arasında birbirini dışlayan değil birbirini besleyen bir ilişki olduğunu iddia etti. Böylece, siyasal İslam, batılılaşma sürecine liderlik eden kadroyu rahatlıkla emperyalizmin uşaklığını yapmakla itham edebildi. Kısa zaman içinde, toplumun yaşadığı ekonomik ve sosyal problemler de teker teker batılılaşma süreciyle ilişkilendirildi ve etkili bir muhalefet cephesi oluşturuldu. Böylece bir siyasal İslamcı, akmayan musluğunun, evine giden yolların bozuk olmasının, fukaralığının, deva bulmayan hastalığının, ülkesi-

nin üzerine çöken İngiliz sömürgeciliğinin faturasını otobüste yanına oturan mini etekli bir üniversite öğrencisine kesmeye başladı. Bunun için “Çözüm İslamdır” sloganı, üniversiteli kızlar edepli giyinmeye başladığı zaman refahın artacağını, suların akacağını, İngilizlerin büyük bir bozguna uğrayacağını müjdeliyordu. Ve bahsi geçen üniversite öğrencisinin ahlaklı bir Müslüman kadına dönüşmesi için gerekli olan devletin ilahi buyrukları kabul etmiş bir elit tarafından yönetilmesi gerekiyordu.

Ne var ki, İslamcılığın emperyalistlerle işbirliği yapan komprador bir sınıf olarak gördüğü batılı elit olgusu, Mısır ve İran gibi ülkelerde rasyonel bir zemin bulsa da, Türkiye örneğinde bu hikayeye uymayan bir şey var. Zira, ülkenin kurucu babaları, Sevr Anlaşmasını reddeden ve apoletlerini söküp cepheye koşan figürlerden, bizzat emperyalizmle mücadele etmek için bir nevi hayatlarını ortaya koyan insanlardan başkası değil. Aynı kurucu kadronun, cumhuriyeti ilan etmesi ve hırslı bir batılılaşma gündemini takip etmeleri ise İslamcılar için büyük talihsizlik. Zira, Mısır’daki kardeşlerinin emperyalizm ile batılılaşma arasında kolaylıkla kurdukları ilişkiyi Türkiye’ye adapte etmek o kadar da kolay değil. Belki de Lozan Anlaşması’nı büyük bir başarısızlık gibi sunma gayretinin ve hariciye geleneğine bağlı diplomatları pısrık ve halktan kopuk oldukları için ülkenin menfaatlerini layıkıyla savunamayan monşerler olarak karikatürize etme eğiliminin altında yatan sebep bu bağlantıyı kurmaktır. Ancak, gerçek gerçektir ve Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı’nı kazanan cephenin komutanıdır. Dolayısıyla, onun görüşlerini referans olarak oluşturulan siyasal söylemin ve politikaların emperyalizme uşaklık ettiğini söylemek radikal ve gülünç bir çıkıştır. Bu bakımdan, Kemalizm demokrasi, azınlık hakları, sivilleşme, iktisadi ve siyasi liberalizm cephelerinden gelen taarruzlara karşı zayıf kalsa da iki cephede sapasağlam ayakta durmaktadır. Bunlardan birincisi millilik diğeri ise batılılaşmadır. Ve bu durum, İslamcılığın Ortadoğu ülkelerinden aşına olduğu denklemin dışındadır.

Gezi Protestoları sırasında Ahmet Akgündüz bir yazı yazdı ve protestoları katılanları 1908 senesinde Sultan Abdülhamit’i devirmek için sokaklara dökülen gayr-i milli unsurlara benzetmekle suçladı. Akgündüz’e göre, yaklaşık yüz sene önce yaşanan ayaklanmalarda Müslüman ve Türk olmayan ailelerin

“

Mısır’daki kardeşlerinin emperyalizm ile batılılaşma arasında kolaylıkla kurdukları ilişkiyi Türkiye’ye adapte etmek o kadar da kolay değil. Belki de Lozan Anlaşması’nı büyük bir başarısızlık gibi sunma gayretinin ve hariciye geleneğine bağlı diplomatları pısrık ve halktan kopuk oldukları için ülkenin menfaatlerini layıkıyla savunamayan monşerler olarak karikatürize etme eğiliminin altında yatan sebep bu bağlantıyı kurmaktır.

”

//
 bütün milli ve manevi değerlerin meşalesini taşıyan ve yeni bir Kurtuluş Savaşı veren AKP iktidarının hikmetini sual etmek birçok politikacıya, akademisyene, gazeteciye, sivil toplum kuruluşuna vatan haini damgasını vurmaya beraberinde getiriyor.

çocukları, Ermeniler, Avrupa'da tahsil yapan ve batılı tarzda hayat yaşayan askerler nasıl sahneye çıktıysa Gezi Protestoları'nda da sokaklara çıkanlar da gayri milli ve gayri İslami unsurlardan oluşuyordu. Aralarında camii düşmanı mimarlar, komünist sendikacılar, Aleviler, Ermeniler ve Avrupalı hayat yaşayan ailelerin çocukları vardı. Akgüdüz, bu gruplara destek veren batılı devletleri de anmayı ihmal etmedi. Gezi Protestoları sırasında yakalanan bu dil yaklaşık dört senedir hayatlarımızı gölgelemeye devam ediyor. AKP iktidarı, demokrasi, şeffaflık, iyi yönetim ve bireysel hak talebiyle meydana çıkan ve kendisini eleştiren her aktörü hiç çekinmeden ülkemize zarar vermek isteyen harici düşmanların uzantısı olarak tanımlıyor. Öyle ki, bütün milli ve manevi değerlerin meşalesini taşıyan ve yeni bir Kurtuluş Savaşı veren AKP iktidarının hikmetini sual etmek birçok politikacıya, akademisyene, gazeteciye, sivil toplum kuruluşuna vatan haini damgasını vurmaya beraberinde getiriyor. Özellikle çözüm süreci bittikten ve 15 Temmuz darbesi savuşturulduktan sonra, vatan hainliği ile teröristlik, teröristlik ile AKP muhalifliği arasındaki çizgi oldukça muğlak hale geldi. Ve başkanlık sistemi tartışmasının yapıldığı şu günlerde, İslami tonlu bir tek adam rejimine gitme konusunda endişelere sahip olan birçok insan meşru bir zeminde muhalefet yapamamanın sıkıntısını yaşıyor.

Çok ilginç bir noktaya temas etmek üzereyiz. İslamcılığın öngördüğü, devleti yönetenler ile tebaanın uyması gereken ilahi buyruk ve sorumluluklar hiç alışkın olmadığımız bir şekilde bozuluyor. Mevzu bahis ilahi buyruğu ihlal eden şu ana kadar devleti yönetenler iken, İslamcıların devlete tam olarak hakim olmasıyla beraber bu ilahi buyruğu ihlal eden taraf ilk defa tebaa oluyor. Ve İslamcılığın, ilahi buyruğa uymayan yöneticiye itaat etmeme prensibi, ilahi buyruğa uymayan tebaayı itaat ettirme prensibine dönüşüyor. Üstelik itaat ettirme süreci, şimdilik salt İslami bir retorik ile meşrulaştıramadığı için, vatanın âli menfaatleri ve milli güvenlik gibi gerekçelerle maskeleniyor.

Ve muhaliflere tek bir yol bırakılıyor. Kemalizmin ipine sıkı sıkıya sarılmak. Eğer demokrasi ve sivil haklar konusunda Kemalizmin yarattığı sorunları AKP çözemiyor, hatta bu sorunları daha da derinleştiriyorsa; eğer AKP, Kemalizmin ulus devlet anlayışını ve ulus devleti koruma metodolojisini tereddüt etmeden benimsiyorsa; ve sırf bu pratikleri tekrar ettiği için kendisini vatanın sahibi zannediyorsa; üstelik bu zanna sığınıp kendi İslamcı ajandasını kamu-

sal ve özel alanda hakim kılmak gibi bir amacı varsa, muhaliflere bulabildikleri tek meşru muhalefet alanı olan Kemalizmin makbul cephesine geçmekten başka bir yol kalmıyor. Kemalizm'in bilime ve akla yaptığı vurguya, kadın haklarını önemsemesine, batılı kurumlar ile kurduğu hem pragmatik hem normatif olmayı başaran ilişki modeline, bürokrasiyi kurumsallaştırırken gözetmeye çalıştığı liyakat ilkesine ve dinden arındırılmış siyaset üretme yeteneğine vurgu yaparak etkili ve güvenli bir muhalefet üretmek mümkün görünüyor.

Bu stratejinin uygulanmasını kolaylaştıracak iç ve dış faktörlerin de ziyadesiyle mevcut olduğunu söylemek gerekiyor. Örneğin, uzunca bir süre daha siyasete bulaşmayı aklından bile geçirmeyecek bir ordunun olması, Kemalistlerin bir çırpıda darbeci olarak etiketlenmemesi açısından da büyük bir nimet. Bunun yanı sıra, siyasal İslamcı hareketler konusunda hatırı sayılır bir alerjiye sahip olan yeni ABD Başkanı Donald Trump ile Müslüman Kardeşler örgütünü terör örgütü olarak kabul eden Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin Ortadoğu siyasetini inşa ederken işbirliği içinde olacaklarının sinyalini veriyor. Yani, 2002 senesinde AKP'nin içeriden ve dışarıdan bulduğu desteğin bir benzeri, bu sefer AKP'nin karşısındaki kesimlerin etrafında oluşabilir. Tek fark, o yıllarda demokrasi kavramı çerçevesinde şekillenen bu desteğin günümüzde laiklik gibi bir eksene oturma ihtimali var. Ve bu ihtimal hiç de az değil.

Peki ülkenin kadim sorunları ne olacak? Elbette ki çözülemeyecek. Daha fazla demokrasi, daha özgür bir medya, daha şeffaf bir yönetim veya Kürt sorununa daha barışçıl bir yaklaşım gibi taleplerin devletin meşru ve makbul çerçevesinin dışında görüldüğü bir politik ekosistemde bunu umut etmek ve bunun için mücadele etmek gayet ilkeli dursa ve hayranlık uyandırsa da kaybetmeye mahkum görünüyor. Yıllar önce "en büyük hayalin nedir" diye sorduğum bir Iraklı'nın bana söylediği söz aklıma geliyor: "Burası Bağdat, herkes canını kurtarmaya bakıyor"...

//
Yıllar önce "en büyük hayalin nedir" diye sorduğum bir Iraklı'nın bana söylediği söz aklıma geliyor: "Burası Bağdat, herkes canını kurtarmaya bakıyor"...

Erdoğan anti-emperyalistse Perinçek mehdidir!

Bugünkü gerilimin esas temeli Ortadoğu'da ılımlı İslam projesinin başarısızlığıdır. Projenin eşbaşkanı ve partisi ancak bu projeyle çok önemliydiler. Bu politika değişince ayak bağına dönüştüler. ABD Erdoğan'a "artık yeter" dedi. Ama Erdoğan'lı AKP direndi, direndikçe dosyalar açıldı, dosyalar açıldıkça yargılanma korkusuyla direnç daha da arttı.

MAHMUT ÜSTÜN

AKP iktidarının ABD ile bir süredir gergin ilişkiler içinde olduğu malum. Bu gerginlik elbette bir oyun ve aldatmacadan ibaret değil, gerçek nedenlere de dayanıyor. Peki, bu durum Türk dış politikası açısından yepyeni bir gelişme mi? Eskiden bir sapma mı? Sapmaysa ne denli köklü? Örneğin, ortada bir anti-emperyalizm nitelemesini hak edecek denli köklü bir yön değişimi var mı? Bu yazıda bu soruyu Türk-Amerikan ilişkilerine tarihi bir pencereden bakarak yanıtlamaya çalışacağız.

20 AĞUSTOS 2018

ABD'nin Türk siyasetinde 2. Emperyalist Savaş'tan sonra belirleyici önemde bir değişken haline geldiği malum. Daha önceleri dönemsel olarak bir diğeri öne çıkabilse de ABD, İngiltere, Almanya ve SSCB ile dengeli ve çok yönlü ilişkiler söz konusuydu. Bu devletlerin hiçbirinin süreğen başatlık durumu yoktu. Bu tablo bir ölçüde Kemalistlerin tercihleriyle de ilgiliydi ama temel faktör kapitalist hiyerarşide bir hegemonya krizi yaşanmakta oluşuydu. 2. Emperyalist Savaş ABD'yi kapitalist hiyerarşinin tepe noktasına tartışılmaz bir biçimde taşıyınca işin rengi de değişti. İki kutuplu dünya ve anti-komünizm eksenli bir soğuk savaş çizgisi kapitalist dünyanın ortak dış politikası haline geldi... ABD ise bu politikanın lideri... Türkiye'nin kapitalizm sınırları alanında kalarak bu yeni dış politika konseptinin dışında kalması çok zordu. Nihayetinde ABD merkezli bu dış politikaya entegre oldu. Bu tarihten bugüne ABD Türkiye dış (ve tabii ki iç) siyasetinin süreğen belirleyici bir aktörü oldu.

Peki, bu durum aynı zamanda ABD-Türkiye ilişkilerinin her zaman ve her konuda pürüzsüz/çatışmasız sürdüğü anlamına mı gelir? Öyle değildir ve öyle olmamıştır. Mutlak bağımsızlık diye bir şeyin mümkün olmaması gibi mutlak bağımlılıkta yoktur. Emperyalizme "en göbekten bağlı ülkeler" bile bazı koşullarda ve bazı konularda ayak sürçüp maraza çıkarabilir. Türkiye-ABD ilişkilerinde de böyle olmuştur.

Örneğin, Türkiye siyaset tarihinin en Amerikancı liderlerinden Menderes bile iktidarının son yıllarında ABD ile gerginlik yaşamıştır. O Menderes ki ABD'ye yaranıp NATO'ya üye olmak için Türkiye ile hiçbir ilgisi olmamasına rağmen Türk askerini ABD için Kore'de savaşdırmıştır. Haluk Gerger'in ABD, Türkiye, Ortadoğu kitabında aktarıldığına göre Menderes Ortadoğu'da ABD çıkarlarını o denli kraldan çok kralcı tutumla savunmuştur ki, o dönemin görüşmeleri yürüten ABD diplomatı ülkesine gönderdiği raporda Menderes hakkında "ABD çıkarlarını bizden iyi kolluyor" mealinde bir değerlendirmede bulunmuştur.

İsmet İnönü'nün 1964'de Kıbrıs krizi vesilesiyle sarf ettiği ve özü SSCB'ye yakınlaştırmış tehdidi olan "Yeni bir dünya kurulur Türkiye de o dünya da yerini alır" sözleri de bu tür bir gerilim ve çatışmanın ifadesidir. Dün SSCB'ye bugün Rusya ve Çin'e yakınlaştırmış tehdidi ABD ile yaşanan krizlerin en değişmez retoriğidir. Men-

//
Türkiye'nin kapitalizm sınırları alanında kalarak bu yeni dış politika konseptinin dışında kalması çok zordu. Nihayetinde ABD merkezli bu dış politikaya entegre oldu. Bu tarihten bugüne ABD Türkiye dış (ve tabii ki iç) siyasetinin süreğen belirleyici bir aktörü oldu.

// ABD açısından Türkiye'deki iktidarların genel olarak emperyalist/kapitalist sistemle ve özel olarak da ABD ile barışık olması gereklidir ama yeterli değildir. Sistemin ve ABD'nin dönemsel yönelimlerine de uyum gösterebilecek özelliklere sahip olması gerekir.

deres de bu tür zamanlarda SSCB ziyareti yapmıştır. 1970'lere Ecevit başbakanlığında yaşanan kriz sırasında da Ecevit sıklıkla SSCB kartını kullanmıştır.

Türkiye-ABD ilişkilerinde en derin kriz 70'li yıllarda ve Ecevit hükümeti döneminde yaşanmıştır. Ecevit, ABD'ye rağmen Kıbrıs'a sonradan ilhaka dönüşen askeri müdahale yapmış ve haşhaş ekimine izin vermiştir. Ardından ağır ABD ambargosu gelmiştir. Türkiye ise ambargoya yanıt olarak ABD üslerini kapatmıştır. Savunma sanayinde ABD etkisini azaltacak hamlelere yönelmiştir. Bu krizlerin neden ve sonuçlarına baktığımızda ortada anti-emperyalizm namına en küçük bir belirti görünmemektedir. Peki nedir bu nedenler? İlki bazı kırmızı çizgilerdir... Türkiye, Kıbrıs, Adalar ve Kürt sorunu konusunda bir devlet politikası olarak süregelen bir direnç göstermiştir. İkincisi de partisel/kesimsel çıkarlardır. İlkini açmaya gerek yok; ikincisini daha da net anlaşılması için biraz açalım.

ABD açısından Türkiye'deki iktidarların genel olarak emperyalist/kapitalist sistemle ve özel olarak da ABD ile barışık olması gereklidir ama yeterli değildir. Sistemin ve ABD'nin dönemsel yönelimlerine de uyum gösterebilecek özelliklere sahip olması gerekir. Örneğin 2. Emperyalist Savaş'tan sonra CHP kendini yeni duruma uyarlamaya çalışsa da ABD eski devletçi geleneği nedeniyle CHP'nin yeni şartlara/birikim modeline yeterince uyum sağlayamayacağını düşünerek DP'yi tercih etmiştir. Yine ithal ikameciliğe geçişte aynı uyumsuzluğu DP de görmüş ve desteğini çekmiştir. AP ithal ikameciliğe göre yeniden dizayn edilmiş DP'dir. Yine 70'li yıllarda krize giren kapitalizmin ihtiyaçları ile sol dalga üstünde yükselen CHP arasında bir uyum sorunu ortaya çıkmış, ABD, CHP iktidarından kurtulmak için sürece müdahil olmuştur. Bütün bu örneklerin hepsinde iktidardaki partiler ile ABD arasında ciddi sürtüşmeler vuku bulmuştur.

Görüldüğü gibi bugün yaşanan gerilim ABD-Türkiye ilişkileri açısından ne ilk gerilimdir ne de en derin ve kapsamlı gerilimdir. Bilakis AKP gerek ekonomik yönelim alanında (emek karşıtı, neoliberal, küreselleşmeci) gerekse Türkiye devletinin geleneksel kırmızı çizgileri olan Kıbrıs, Adalar ve bir yere kadar Kürt sorunu alanında özeldir ABD ile ve genelde emperyalizmle en uyumlu iktidardır. AKP uzunca süre ABD'ye hizmette en kusursuz davra-

//

Epeydir yaşanan gerilimin, AKP'nin alt/bölgesel emperyalistleşme hevesiyle bir ölçüde ilgisi vardır ama anti-emperyalizmle zerrece ilgisi yoktur. Erdoğan'da anti-emperyalizm görmek yancısı Perinçek'i mehdi ilan etmek kadar gerçek ve akıllıca bir iddiadır.

nan iktidar olmuştur.

Bu durum, küreselleşme sürecinin yarattığı karşılıklı kırılabilirlik bağımlılığı ile birlikte, bugünkü gerilimin derinlik ve kapsamındaki sığınağına rağmen, neden ABD-Türkiye arasında yaşanan bugüne kadarki en uzun gerilim olduğunu da açıklar. En güvünlü gerilim olması da AKP'nin yaşanan her sorunu "düşman" yaratarak perdeleme ve bu yolla tabanını konsolide etme politikasıyla alakalıdır.

Bugünkü gerilimin esas temeli Ortadoğu'da ılımlı İslam projesinin başarısızlığıdır. Projenin eşbaşkanı ve partisi ancak bu projeye çok önemliydi. Bu politika değişince ayak bağına dönüştüler. ABD Erdoğan'a "artık yeter" dedi. Ama Erdoğan'lı AKP direndi, direndikçe dosyalar açıldı, dosyalar açıldıkça yargılanma korkusuyla direnç daha da arttı. ABD yeni yönelimine uygun, içinde Kürtlerin de bulunduğu yeni aktörler devreye soktukça ve Kürtler AKP'nin anti-laik ve neo-Osmanlı projesine sırt çevirince, Kürt sorununda savaş politikasına yeniden dönüldü. Savaş politikasının amaç ve sonuçlarından biri de eski ittifaklarını yitiren AKP'nin bu direncini Ergenekoncularla ittifakla sürdürme yolunu seçmesiydi. Ve her çatışma/gerilim sürecinde olduğu gibi yine Rusya kartı ortaya sürüldü vb. Epeydir yaşanan gerilimin, AKP'nin alt/bölgesel emperyalistleşme hevesiyle bir ölçüde ilgisi vardır ama anti-emperyalizmle zerrece ilgisi yoktur. Erdoğan'da anti-emperyalizm görmek yancısı Perinçek'i mehdi ilan etmek kadar gerçek ve akıllıca bir iddiadır. AKP, en belirleyici olarak ABD'nin kendisini bu haliyle kabul etmesi ve tali olarak Kürtlerle işbirliği yapmaması koşullarında ABD ile eski mutlu günlere dönmeye dünden hazırdır. ABD'yle kopmak bir yana, çatışmalı bir ilişki bile arzuladığı bir sonuç değildir.

Türkiye tarihi açısından bu gerilimle ortada yepyeni bir durum ortaya çıkmadığı gibi, bugünkü gerilim örneğin 70'li yıllardakine kıyasla çok daha sığ ve yüzeyseldir.

Bugünkü gerilimin geçmiştekilerden tek önemli farkı, bugününün tarih boyunca tanık olunan en irrasyonel ve budalaca gerilim olmasıdır.

Maduro'nun Erdoğan'ın Yeni Türkiye'sinde ne işi var?

Chávez'in mirasını devralmış sosyalist bir liderin Erdoğan'ın "Yeni Türkiye"sinde (dahası iktidarın propagandasını yapan bir televizyon dizisinin setinde) ne işi var?

ESRA AKGEMCİ

Recep Tayyip Erdoğan'ın 9 Temmuz'da gerçekleşen "Cumhurbaşkanlığı göreve başlama töreni"ne katılan 22 devlet başkanı arasında kuşkusuz en dikkat çekici isim, Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti Devlet Başkanı Nicolas Maduro'ydu. Son yıllarda neredeyse "her fırsatta" Türkiye'ye gelen Maduro, ilk ziyaretini 4 Kasım 2010'da Dışişleri Bakanı iken gerçekleştirmişti. Bu, Venezuela'dan Türkiye'ye yapılan ilk bakan ziyareti olması açısından önemliydi. Aynı gün iki ülke arasında Enerji İşbirliği Anlaşması imzalandı ve bundan sonraki süreçte enerjinin yanı sıra ticaret, finans, tarım, eğitim ve kültür gibi birçok alanda gelişecek olan ikili işbirliğinin temelleri de bu ziyaretle atılmış oldu. Ne var ki, o günden bugüne gerek Venezuela'da gerekse Türkiye'de çok şey değişti. Birbirinden farklı siyasi coğrafyalarda, farklı bölgesel konjonktürlerde

16 TEMMUZ 2018

ayrı uçlara savrulan bu iki ülkenin, özellikle son iki yılda bu denli yakınlaşmasının temelinde, “ekonomik işbirliği imkânları”ndan ziyade, dış politikada (ve aynı zamanda seçim zaferlerine rağmen iç politikada) köşeye sıkışan iki liderin kendilerine yeni manevra alanları açma çabası yatıyor. Bu yazıda, Türkiye kısmını bir kenara bırakarak, Venezuela açısından Erdoğan’ı “kaçınılmaz” bir müttefik hâline getiren koşulları ortaya koymaya çalışacağım.

CHAVEZ-AHMEDİNEJAD İKİLİSİNDEN MADURO-ERDOĞAN İKİLİSİNE

Venezuela’da Bolivarcı Devrim’in kurucu lideri Hugo Chávez, sadece kendi ülkesinde değil, Latin Amerika genelinde ABD hegemonyasına karşı topyekûn direnişi mümkün kılacak, “devrimci demokrasi” olarak tanımladığı yatay ve aşağıdan örgütlenmeye dayalı bir toplumsal dönüşüm sürecinin ideolojik ve kurumsal temellerini inşa etmeye çalıştı. Chávez’in dış politika anlayışı da bu temeller üzerinde, karşı-hegemonya mücadelesine bağlı olarak gelişti. Buna göre, Venezuela dış politikası, ABD hegemonyasına karşı Latin Amerika’da yeni bir “tarihsel blok” oluşumuna katkıda bulunabilecek üç temel karşı-hegemonik araç üzerine kuruluydu: Maddi imkânlar (petrol), fikirler (21’nci yüzyıl sosyalizmi) ve kurumlar (ALBA/Latin Amerika için Bolivarcı İttifak). Öncelikle, Chávez için Venezuela ekonomisinin tek temel dayanağı olan petrol, “jeopolitik bir silah”tı ve Latin Amerika’nın kendine özgü tarihsel koşullarında yeni bir sosyalizm deneyimine alan açmak için bu silahı sonuna kadar kullanmak gerekiyordu. Chávez’in bu doğrultuda en etkin girişimi, ABD’nin Meksika ve Kanada ile imzaladığı serbest ticaret anlaşması NAFTA’yı tüm Batı yarımküreye (Küba hariç) yayma girişimi olan FTAA’ya (Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması) karşı, dayanışma, işbirliği ve tamamlayıcılık ilkesine dayanan alternatif bir bölgesel entegrasyon projesi (Küba dahil) olarak ALBA’yı hayata geçirmesiydi. Bu proje kapsamında tarihinde ilk defa bir Latin Amerika ülkesiyle çok kapsamlı bir bütünleşme anlaşması imzalayan Küba, sağlık hizmetleri karşılığında Venezuela’dan petrol almaya başladı. Chávez’e göre, Latin Amerika, ABD hegemonyasına ancak bu şekilde, kendi kendine yetebilen, dışarıya bağımlı olmayan bir siyasi ve ekonomik birlik olarak direnebilirdi, tıpkı Bağımsızlık Savaşı’nın önderlerinden, “kurtarıcı” Sımon Bolívar’ın iki yüzyıl önce idealize ettiği gibi...

//
Öncelikle, Chávez için Venezuela ekonomisinin tek temel dayanağı olan petrol, “jeopolitik bir silah”tı ve Latin Amerika’nın kendine özgü tarihsel koşullarında yeni bir sosyalizm deneyimine alan açmak için bu silahı sonuna kadar kullanmak gerekiyordu.
//

//
 Sosyalist bir liderin, bu bağlamda ideolojik olarak kendisine çok uzak bir liderle ittifak kurması belki anlaşılabilir, ancak ilişkilerini bozmamak adına, o liderin ülkesindeki insan hakları ihlallerine duyarsız kalması, kendi konumunu sarsan çok büyük bir çelişki doğurur.

Chávez'in alternatif bölgeselleşme projesi, maddi imkânlar, fikirler ve kurumların etkileşimine dayanan, önemli bir karşı-hegemonya potansiyeli taşıyordu. Ancak bu potansiyelin ortaya çıkmasında petrolün (daha doğrusu petrol fiyatlarının) belirleyici olması, karşı-hegemonya mücadelesi açısından aşılması zor bir sınırlılık yarattı. OPEC aracılığıyla petrol fiyatları üzerinde belirli bir denetim sağlama ve ABD'nin petrol piyasası üzerindeki etkisini kırabilmek için Rusya, Çin ve İran gibi rakip ülkelerle yakın ilişki kurma çabalarına dayalı "petrol diplomasisi", zamanla Venezuela'nın ikili ve çok taraflı ilişkilerini belirleyen temel unsur oldu. Kısacası, Chávez'in dış politikası, her şeyden önce ABD'ye karşı müttefik kazanmakla ilgili hâle geldi. Sosyalist bir liderin, bu bağlamda ideolojik olarak kendisine çok uzak bir liderle ittifak kurması belki anlaşılabilir, ancak ilişkilerini bozmamak adına, o liderin ülkesindeki insan hakları ihlallerine duyarsız kalması, kendi konumunu sarsan çok büyük bir çelişki doğurur. Chávez'in Ahmedinejad ile kurduğu yakın ilişki, İran'da 1979 Devrimi'nden bu yana görülmuş en büyük kitle hareketlerinin yaşandığı 2009 protestoları sırasında, böyle bir çelişkinin ortaya çıkmasına yol açtı. Cumhurbaşkanlığı seçimlerini şaibeli bulan ve sokağa dökülen Ahmedinejad karşıtı göstericilere ateş açılmış ve öğrenciler başta olmak üzere muhaliflere karşı çok sert bir polis şiddeti uygulanmıştı. Ahmedinejad'a göre giderek yayılan ve 2010'da da devam eden isyan dalgası, "emperyalist bir komplo"nun ürünüydü. Bundan sonraki süreçte İran'da muhaliflere yönelik baskı giderek arttı. Chávez ise, bu süreçte İran'ın kapitalizmin saldırısına uğradığını ve buna karşı Venezuela'nın her zaman İran'la dayanışma içerisinde olacağını vurguladı. Dahası, iki ülke arasındaki ilişkiyi "stratejik ortaklık" olarak tanımladı ve çok kutuplu, yeni bir dünya düzeni için iki ülkenin öncü rol üstleneceğini açıkladı. Bu, elbette Bolivarcı Devrim sürecine inanan birçok sosyalist için büyük bir hayal kırıklığıydı. Çünkü Chávez-Ahmedinejad yakınlığı, İran'ın devrimcileri ezen rejimiyle Venezuela'daki sosyalizme geçiş sürecine dayalı Bolivarcı Devrim'in bir tutulmasına yol açıyordu. Karşı-hegemonya mücadelesinin kırılğanlığı, emperyalizm karşıtlığını pratikte ABD karşıtlığına indirgemişti. Öyle ki Arap Baharı'nı ABD'nin tasarladığı bir süreç olarak gören Chávez, bu sefer de Kaddafi ve Esad'ı destekledi. Peki, nasıl olur da 21'inci yüzyıl sosyalizminin mimarı olan Chávez gibi efsanevi bir lider kendi halklarına karşı savaş açmış bu diktatörlere destek verirdi? Bugün, Maduro'nun yaşadığı çelişki de çok farklı değil: Chávez'in

mirasını devralmış sosyalist bir liderin Erdoğan'ın "Yeni Türkiye"sinde (dahası iktidarın propagandasını yapan bir televizyon dizisinin setinde) ne işi var?

ERDOĞAN İLE İTTİFAK: MADURO'NUN DAR ALANDA KISA AÇILIMI

Kabul etmek gerekir ki, 5 Mart 2013'te kansere yenik düşen Chávez, ardılı olarak işaret ettiği Maduro'ya hiç de parlak bir miras bırakmadı. Maduro, daha girdiği ilk seçim (14 Nisan 2013) sırasında 7 kişinin ölümüyle sonuçlanan şiddetli sokak çatışmalarıyla karşılaştı. Guarimba olarak adlandırılan ve 2014'ten itibaren özellikle başkent Caracas'ta hızla yayılan bu şiddet eylemleri, Chávez'i önceleyen, ancak Chávez döneminde siyasi olarak (Chavismo/ Anti-chavismo ekseninde) hızla keskinleşen derin bir toplumsal kutuplaşmanın ürünüydü. Orta ve üst sınıfların 2007'de İlk Sosyalist Plan'ın onaylanmasının ardından başlayan sosyalizme geçiş sürecine direnmeleri, Chávez'in popülist söylem ve politikalarıyla toplumsal kutuplaşmayı siyasi bir düzlemde yeniden üretmesi, üstelik 2007 referandumuyla Chavista hareketi içerisinde de bir kırılmanın başlamış olması, Bolivarcı Devrim'in geleceğini tehdit eden ciddi sorunlara yol açmıştı. Buna karşılık ABD yönetimlerinin (gizli saklı olmayan, açıktan aktarılan çeşitli fonlarla) doğrudan desteğini alan ve şiddeti sürekli kışkırtan sağ muhalefetin, Chávez'in yokluğunda Bolivarcı Devrim'in çözüleceğine inanarak baskıyı artırması, Maduro açısından işleri daha da zorlaştırmaya başladı. Bu tabloya bir de, 2013'ten itibaren Güney'in yükselen ekonomilerinde hissedilmeye başlayan küresel krizin etkisi eklince, Venezuela çok ağır bir bunalıma sürüklendi. Petrol fiyatlarındaki hızlı düşüşle birlikte, ülkede bir çeşit "ekonomik savaşa" yol açan karaborsacıların ve stokçuluk yapan büyük şirketlerin neden olduğu fiyat spekülasyonları, ekonomiyi iyice kontrolden çıkardı.

Bugün Venezuela, yüzde 18 binlerde olduğu tahmin edilen dehşet verici bir enflasyon oranıyla ekonomisi daralmaya ve alım gücü düşmeye devam eden, temel gıda, temizlik ürünleri ve ilaç sıkıntısı çeken, ABD'ye ve Latin Amerika ülkelerine yoğun bir şekilde göç veren, kaos içinde bir ülke konumunda. Dış politikadaki durum da, haliyle pek iç açıcı değil. ABD, Kanada ve AB'nin çeşitli yaptırımlarına maruz kalan Venezuela'nın MERCOSUR (Güney

//

Bugün Venezuela, yüzde 18 binlerde olduğu tahmin edilen dehşet verici bir enflasyon oranıyla ekonomisi daralmaya ve alım gücü düşmeye devam eden, temel gıda, temizlik ürünleri ve ilaç sıkıntısı çeken, ABD'ye ve Latin Amerika ülkelerine yoğun bir şekilde göç veren, kaos içinde bir ülke konumunda. //

Amerika Ortak Pazarı) üyeliği de süresiz askıya alınmış durumda. Dolayısıyla Maduro'yu Türkiye'ye getiren nedenler üzerinde düşünürken, ilk dikkat edilmesi gereken nokta, Venezuela'nın uluslararası alanda ne kadar büyük bir izolasyonla karşı karşıya olduğudur. Zira Venezuela Dışişleri Bakanı Jorge Arreaza Montserrat, Şubat 2018'de Cenevre'de BM Genel Sekreteri António Guterres'le görüştüğünde ABD'nin uyguladığı ambargo yüzünden uluslararası finans sisteminde çeşitli engellerle karşılaştıklarını anlatmış ve uyarıyordu: "Bu durum devam ederse biz de yeni mekanizmalar bulmak için Rusya, Çin ve Türkiye'yle işbirliği yaparız!"

Rusya ve Çin'in yanında Türkiye'nin son dönemde Venezuela için yeni bir müttefik olarak ortaya çıkmasının en önemli nedeni, Türkiye'nin ABD ile karşı karşıya gelmesi ve Rusya'yla yakınlaşması. Bu elbette, Suriye'deki dengelerle birlikte değişebilen ve aslında dışarıdan görüldüğü gibi net olmayan, tartışmalı bir durum. Ancak, ABD ambargosunun yükünü hafifletmek için Asya'da yeni açılımlar yapmaya ve yatırım çekmeye çalışan Venezuela açısından, Türkiye'nin 15 Temmuz sonrasında geleneksel müttefiklerinden uzaklaşması ve Batı ile ilişkilerinin zayıflaması, iki ülke arasında stratejik işbirliği için önemli bir fırsat yarattı. Maduro'nun geçen seneki ziyareti sırasında sarf ettiği "Türkiye'ye geldik çünkü Türkiye'ye inanıyoruz. Yeni bir gücün doğduğunu biliyoruz" sözleri bu açıdan önemliydi. Son olarak, cumhurbaşkanlığı törenine gelmeden önce Twitter hesabından Erdoğan'ı "Venezuela'nın dostu ve yeni çok kutuplu dünyanın lideri" olarak tanımlaması, yine Maduro'nun stratejik işbirliğine verdiği önemi gösteriyordu. Son iki yılda iki ülke arasındaki enerji, ulaşım ve eğitim gibi farklı alanlarda işbirliği olanaklarının hızla gelişmesinin yanı sıra ticaret hacminin 6 kat artması, bundan sonraki süreçte de ikili işbirliğinin gelişmeye devam edeceğini gösteriyor. (2016'da 83 milyon dolar olan Türkiye ve Venezuela arasındaki ticaret hacmi, 2017'de 154 milyon dolara, 2018'in ilk 3 ayında ise yarım milyar dolara ulaştı. Yıllonuna kadar bu rakamın, 2 milyar doları bulması bekleniyor.) Venezuela ve Türkiye, ideolojik ve siyasi olarak birbirine çok uzak olsa da ekonomik olarak birbirini tamamlayıcı (biri enerji üreticisi ama üretim sektörü zayıf, diğeri enerji işbirliği arayışında ve belirli bir sanayi altyapısı sunabilecek durumda) ve uluslararası siyasette birbirini destekleyici (çok kutupluluk ve yeni dünya düzeni vurgusuyla) iki ülke konumuna geldi. Türkiye-Venezuela ilişkilerinde "yeni dönem" olarak ele alınan bu sürecin,

// ABD ambargosunun yükünü hafifletmek için Asya'da yeni açılımlar yapmaya ve yatırım çekmeye çalışan Venezuela açısından, Türkiye'nin 15 Temmuz sonrasında geleneksel müttefiklerinden uzaklaşması ve Batı ile ilişkilerinin zayıflaması, iki ülke arasında stratejik işbirliği için önemli bir fırsat yarattı //

//

Kendi ülkesinde verdiği mücadele ile tüm dünyada devrimciler için bir umut kaynağı olan ve ezilen tüm halklarla dayanışma içinde olduğunu söyleyen Chávez, Ahmedinejad'a sonuna kadar destek verdiğinde, İran'da polis şiddetine maruz kalan muhalif bir öğrenci, acaba Chávez'e karşı ne hissederdi?

//

iki taraf açısından da belirli bir zorunluluk temelinde geliştiğini ve bu zorunluluğun bir süre daha Maduro ve Erdoğan'ı yan yana getirmeye devam edeceğini söyleyebiliriz.

Peki, Maduro'nun gerçekten "başka seçeneği" yok mu? Chávez'den geriye sorunlar yumağından başka bir miras kalmadı mı? Devrim sürecindeki bir ülkenin, içerideki dönüşümün ideolojik ve kurumsal araçlarını dış politikasına taşıması mümkün değil mi? Chávez'e göre, 21. yüzyıl sosyalizmi, Latin Amerika'nın kendine özgü tarihsel ve toplumsal koşullarına dayanan, her gün yeniden inşa edilmesi gereken bir sosyalizm olmalıydı. Chávez, ABD'nin bölgedeki ekonomik hegemonyasını perçinleyecek olan FTAA'nın askıya alınmasını sağlayarak ve ALBA ile birlikte TeleSUR (Güney'in Yeni Televizyonu), Banco del SUR (Güney'in Bankası), PETROAMERICA ve MINERSUR (Güney'in Madeni) gibi farklı alanlarda alternatif bir entegrasyon sürecini mümkün kılacak kurumsal mekanizmaları hayata geçirerek, bu yönde bir dış politikanın mümkün olduğunu gösterdi. Ancak Latin Amerika dışında karşı-hegemonik bir siyaset izlemenin farklı zorlukları vardı. Chávez, bölgede karşı-hegemonya mücadelesi verirken, dünyada ABD hegemonyasına karşı çok kutuplu bir düzeni birlikte savunabilmek için Rusya, Çin ve İran gibi ABD'ye rakip ülkelere yöneldi. Ancak küresel sistemde ABD hegemonyasına karşı çıkmaları, bu ülkelerde Venezuela'daki gibi karşı-hegemonik bir mücadele verildiği anlamına gelmiyordu. Kendi ülkesinde verdiği mücadele ile tüm dünyada devrimciler için bir umut kaynağı olan ve ezilen tüm halklarla dayanışma içinde olduğunu söyleyen Chávez, Ahmedinejad'a sonuna kadar destek verdiğinde, İran'da polis şiddetine maruz kalan muhalif bir öğrenci, acaba Chávez'e karşı ne hissederdi? Ya da Türkiye'de devletin yaptığı insan hakları ihlallerine tepki gösterdiği ve barış istediği için KHK ile ihraç edilmiş bir akademisyen, Maduro'yu 100'den fazla solcu akademisyeni üniversitesinden ihraç eden Ankara Üniversitesi Rektörü Erkan İbiş'le aynı karede görünce ne düşünebilir?

Maduro'nun iç ve dış politikadaki imkânları, Chávez'e göre daha sınırlı olabilir. Ancak Maduro'nun, ülkesindeki karışıklıkları çözmek için "Barrio" örgütlenmelerinin önerilerini dikkate alarak aşağıdan bir dayanışma ağı kurmak yerine yukarıdan mekanizmalarla anayasayı değiştirmeye, yetkilerini artırmaya ve iktidarını sağlamlaştırmaya çalıştığını unutmamalıyız. Chávez'in son mirası,

“tartışma şehirleri” adı verilen halk meclislerinde katılımcı bir sürecin ürünü olarak hazırlanan ve sosyalizme geçişte ikinci aşamayı oluşturan “Vatan Planı”ydı. Chávez’in ölümünün ardından, 4 Aralık 2013’te Ulusal Meclis’te kabul edilen Vatan Planı, işçilerin karar verme mekanizmalarına tam katılımını sağlamayı ve sosyalist üretim modeline geçişi sağlayacak bir ekonomik sistem inşa edilmesini öngörüyordu. Ülkenin içine girdiği kriz ve şiddet ortamı, Vatan Planı’nın bir tasarı olarak kalmasına yol açtı. Oysa sosyalist üretim ilişkilerinin kurulmasında yol gösteren plan, Bolivarcı Devrim sürecinin çelişkilerinin çözülmesinde ve krizin aşılmasında da kılavuz olabilirdi. Böylelikle Maduro, lider olarak imajını düzeltmeye çalışmak ve dış politikada küçük “stratejik” hesaplar peşinde koşmak zorunda kalmazdı. Eğer Maduro, Venezuela’nın içine düştüğü karanlıktan çıkışı, Rusya’dan ya da Türkiye’den önce, kendi ülkesinin gecekondü mahallerinde arasaydı, bugün kurmak zorunda olduğu ittifaklar daha tutarlı olabilirdi. Venezuela’nın geleceğini, stratejik ittifaklar değil, sıradan insanların mücadelesi belirleyecek. Maduro’nun her şeyden önce buna inanması gerekiyor.

Bir yönetim modeli olarak kayyım

HDP'nin parti tüzüğünde yer alan demokratik özerklik ve yerelden yönetim modelinin şu anda kayyım atanan DBP belediyelerinde pratik uygulama olarak hayata geçirildiğini söyleyebiliriz. Tabii HDP'nin projesinde bu uygulamanın seçimle ve demokratik yol ve yöntemlerle olması gerekiyordu. Şu anki kayyım uygulamaları merkezden atama usulüyle, antidemokratik bir şekilde yapılmış durumda.

FERHAT ÖNER

Türkiye'de iktidarın siyasal hayatta yaptığı bir hamlenin sonucu her zaman beklenileni doğurmayabilir. Toplumsal hayata değen her hamle öngörülenin dışında sonuçlara gebedir. Buna en bariz olarak baskın erken seçimdeki siyasal partilerin ittifakını ve DBP belediyelerine uygulanan kayyım uygulamalarını örnek gösterebiliriz. AK Parti iktidarının bu iki hamlesi beklediğinin ötesinde sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Baskın seçimde muhalefet partilerinin seçim ittifakına girmesi birincisine örnek teşkil ederken kayyım uygulamaları da ikincisine örnek gösterilebilir. Şu anda CHP-İYİ Parti-SP ve DP blokunun oluşturduğu Millet İttifak'ı

17 MAYIS 2018

“
 Demokratik özerk
 bir yerel yönetimden
 beklenti; vatandaşların
 ihtiyaçlarını yerel halk
 meclisleri vasıtasıyla
 belirleyip, yereldeki seçilmiş
 aktörler tarafından hayata
 geçilmesi üzerine bina
 edilir. İhtiyaçların tespiti
 yereldeki halk meclisleri
 tarafından icra makamlarına
 iletilir ve icra makamları bu
 yerel meclisler tarafından
 denetlenir. Bu modelde
 yerelin ihtiyaçları için
 ayrılan yerel ve idari bütçe
 tek elden toplanıp direkt
 muhatabının ihtiyaçlarına
 göre verimli bir şekilde
 kullanılacak bir
 modeldir.”

iktidarın beklentisi olan ‘dağınık ve birleşemez muhalefet’ hamlesini boşa çıkartmış görünüyor. Her ne kadar ittifaktaki partilerin taban ve ideoloji farkları onları yan yana gelemez gösterse de seçim stratejisi olarak yan yana durabildiklerini göstermiş bulunmakta. Baraj sorunu bu dört parti için artık söz konusu bile değil. Bu da kitlelerin baraj kaygısını ortadan kaldırıyor ve partilerine, tabanlarına olumlu bir motivasyon olarak geri dönüyor. Bu motivasyonun AK Parti tabanından bu ittifaka oy kaymasına yol açacağı kesin.

HDP’nin parti tüzüğünde yer alan demokratik özerklik ve yerelden yönetim modelinin şu anda kayyım atanmış DBP belediyelerinde pratik uygulama olarak hayata geçirildiğini söyleyebiliriz. Tabii HDP’nin projesinde bu uygulamanın seçimle ve demokratik yol ve yöntemlerle olması gerekiyordu. Şu anki kayyım uygulamaları merkezden atama usulüyle, antidemokratik bir şekilde yapılmış durumda. Diyarbakır, Mardin ve Van büyükşehir belediyeleri, kayyım atanmış üç büyükşehir belediyesi durumunda. Bu büyükşehir belediyeleri dışında ilçe belediyelerini de ekleyebiliriz. Bildiğim kadarıyla Diyarbakır hariç diğer iki büyükşehirde valiler aynı zamanda belediye başkanları durumunda. Fakat diğer tüm ilçelerde kaymakamlar aynı zamanda belediye başkanlığı görevini de icra ediyorlar. Bu da bize şunu gösteriyor ki bir ilin veya ilçenin yerel yönetimi ve idari yönetimi, pekala tek merkezden yönetilebilir. Bu pratikte demokratik açıdan sorun, şu anki fiili yönetici kayyımların antidemokratik bir şekilde atanmaları ve uygulamalarındaki denetimsizliktir. Kayyımlar bu görevlere atama yoluyla geldiler ve yereldeki seçmenlerin, vatandaşların iradeleri olan yöneticiler, belediye meclisleri bertaraf edilmiş durumda. Var olan ‘uzatılmış olağanüstü hal’ durumu bu konuda itiraz edilecek merci ve yol bırakmamıştır.

Demokratik özerk bir yerel yönetimden beklenti; vatandaşların ihtiyaçlarını yerel halk meclisleri vasıtasıyla belirleyip, yereldeki seçilmiş aktörler tarafından hayata geçilmesi üzerine bina edilir. İhtiyaçların tespiti yereldeki halk meclisleri tarafından icra makamlarına iletilir ve icra makamları bu yerel meclisler tarafından denetlenir. Bu modelde yerelin

ihtiyaçları için ayrılan yerel ve idari bütçe tek elden toplanıp direkt muhatabının ihtiyaçlarına göre verimli bir şekilde kullanılacak bir modeldir. HDP modelindeki eş başkanlık sistemi böyle bir modelde denetimi güçlendiren bir özelliğe de sahiptir. Halk ve yerel meclislere ek olarak seçilmişlere verilen yetkinin cinsiyet eşitliği açısından eş başkanlar tarafından paylaşılması ortak uzlaşmayı daha baştan zorunlu kılarken, eş başkanlar arasında zorunlu bir denetimi beraberinde getiriyor. Uzlaşımın olması demokratik açıdan bir gereklilik olduğu gibi demokratik kültürün de ayırt edici özelliğidir. Denetlenebilir ve hesap verebilir olmak ise demokratik özerk bir modelin olmazsa olmazı konumundadır.

Şu anda kayyım atanan yerel yönetimlerdeki fiili durum merkeze, iktidara bağlı idari yapı ile yerel yapı arasındaki doku uyumsuzluğunun en somut örneği. Yerelin demokratik yollarla talep ettiği ve seçtiği yöneticiler, bu yöneticilerin uyguladıkları politikalar ve icraatların iktidar tarafından kabul edilmediğinin bariz göstergesi. Hoş İstanbul'daki Ataşehir ve Beşiktaş belediye başkanları da görevden alındı ama kayyım uygulaması sadece BDP belediyelerine reva görüldü. Demek ki meyve veren ağaç taşlanır misali bu kayyım uygulamalarını demokratik özerk yerel yönetim modeline geçiş için bir evre olarak da kabul edebiliriz. Kanımca Türkiye gibi merkezi otorite ile yerel toplumsal dinamikler arasındaki doku uyumsuzluğunun en iyi çözüm modeli; demokratik özerk yerel yönetim modeli olabilir.

Yerel ve idari yönetimin tek mercide toplanması ve halkın ihtiyaçları, beklentileri çerçevesinde politikaların hayata geçirilmesi o yerelde yaşayan insanların isteği ise; çağın gereği ve demokratik açıdan buna "dur" demenin makbul bir açıklaması olamaz. Burada eğer iktidar buna dur diyorsa, bu iktidarın demokratik ilkelerinin sorunlu olduğunun, demokrasinin içselleştirilmediğinin en bariz göstergesidir. Demokrasi sürekli bir mücadele ve hayatı şekillendirme durumu olduğuna göre "Bu yolda durmak yok yola devam demek" de gerek.

// Türkiye gibi merkezi otorite ile yerel toplumsal dinamikler arasındaki doku uyumsuzluğunun en iyi çözüm modeli; demokratik özerk yerel yönetim modeli // olabilir.

Bugün sosyalizm için ne yaptın?

Yarını ancak bugünden inşa edebilirsiniz. Türkiye sosyalizminin toplumsal çelişkileri çözebilmesinin garanti altına alınması, sosyalistlerin bu alanlarda siyaset üretmeleriyle, işçi sınıfının farklı katmanlarının kendilerine özgü sorun ve taleplerini öz örgütlenmeler aracılığıyla ifade etmelerine öncülük etmeleriyle, kısaca görevlerini ertelememeleriyle mümkündür. Bu görevleri erteleyen, sosyalizmi erteler.

Sosyalizmin kuruluşuna odaklanmanın, bir takım yakıcı, acil, ertelenemez sorunların akıbetini belirsiz bir geleceğin kollarına bırakmak olduğunu savunanlar söz konusu sorunların çözümünün, sosyalizmin önünü de açacağını savunurlar.

“Ertelenemeciler” için sosyalizm hiçbir sorunun çözümü değil, ancak tüm sorunların kapitalizmin dinamikleriyle çözülmesinin ardından gündeme gelebilecek bir toplumsal sistemdir.

Oysa çürüyen kapitalizm, namı diğer emperyalizm bırakın

TUNCA ÖZLEN

15 MAYIS 2018

“ Kapitalizmin devraldığı veya yarattığı toplumsal sorunların önce sistem içinde çözülmesini sosyalizmin ön şartı sayanlara karşılık, söz konusu sorunların çözümünün ancak sosyalizmin inşasından sonra gündeme gelebileceğini savunanlar da var. ”

sistem içi çözümler üretmeyi, uzunca bir süredir toplumu ve üretim güçlerini çürütüyor. Bitmek bitmeyen kriz ve savaşların burjuvazinin iktidarını derinden sarsmaması, ezilenlerin örgütlenme ve harekete geçme becerisinin büyük ölçüde sakatlanmış olmasıyla ilişkili. Burjuvazi yönetemiyor ancak ezilenler de deviremiyor.

Sosyal devletin yaşadığı çöküşün, ulusal çatışmaların, toplumsal cinsiyet rejimiyle uyumsuz toplumsal kesimlerin yaşadığı sorunların, doğanın tahribatının sorumlusu olan kapitalizmin, bu sorunlara kısmen veya tedrici olarak çözüm üretme becerisi neredeyse tamamen ortadan kalkmış durumda.

Kapitalist merkezlerdeki görece refah düzeyi, işçi sınıfının mücadeleye ederek elde ettiği kazanımlara veya çevre ülkelerden aktarılan artı-değere yaslanıyor. Bu refah modelinin yaygınlaşması değil, giderek daralması daha olası. Sosyalizm yeniden iktidara gelmedikçe, burjuvazinin emekçilere taviz vermesini beklemek boşuna.

Dolayısıyla, “önce demokrasinin acil sorunları çözelim, oradan sosyalizme yürürüz” yaklaşımının tarihsel dayanaklardan mahrum olduğunu söyleyebiliriz.

Ertelemeciliğin en karakteristik örneği yukarıda anlatılan biçimdir ancak ertelemecilik bundan ibaret değildir. Daha tehlikeli ve yıkıcı bir formu daha var...

Kapitalizmin devraldığı veya yarattığı toplumsal sorunların önce sistem içinde çözülmesini sosyalizmin ön şartı sayanlara karşılık, söz konusu sorunların çözümünün ancak sosyalizmin inşasından sonra gündeme gelebileceğini savunanlar da var.

“Önce sosyalizmi kuralım, oradan toplumsal sorunlara uzanırız” yaklaşımının tarihsel dayanakları sanıldığı kadar sağlam değil. Reel sosyalizm pratikleri, kuruluşa önderlik eden politik güçlerin iktidarı almadan önce farklı toplumsal çelişiklere programlarında ve kampanyalarında ne ölçüde yer verdiklerini incelemenin son derece kritik olduğunu gösteriyor.

Kapitalizmin rahminden çıkmış haliyle sosyalizmin taşıdığı “doğum lekeleri”, bunlara hızla ve kararlı bir biçimde müdahale edilmezse kanserli hücrelere dönüşüyor. Diğer toplumsal çelişikleri, emekle sermaye arasındaki antagonizmadan azade düşünemeyiz. Bir sınıf olarak burjuvaziyi tasfiye etmiş ancak diğer toplumsal çelişikleri çözememiş bir sosyalizm için, kapitalizme geri dönüş tehlikesi her zaman günceldir.

//
 Sosyalizmin
 kuruluşunu mümkün
 kılacak toplumsal
 dinamiklerin
 bugünden farklı
 alanlarda verilecek
 mücadeleler sayesinde
 olgunlaşacağını,
 ezilenlerin ancak
 mücadele içerisinde
 bugünden yoğrularak
 sosyalizmi
 kurabilmelerini
 mümkün kılacak
 potansiyellerinin
 açığa çıkacağını
 aklımızdan bir an olsun
 //
 çıkarmamalıyız.

Yukarıda bahsettiğim kümelerden ilkinde yer alanların sosyalizmin kuruluşunu, ikinci kümede yer alanların ise toplumsal sorunların çözümünü erteledikleri sanılmamalı. Ortak noktaları, sosyalizmi ertelemeleri. Ertelemecilik, her halükarda sosyalizmi ertelemektir.

Sosyalizmin kuruluşunu kadın sorununun, LGBT sorununun, çevre sorununun sistem içinde çözülmesinden sonraya erteleyenler değil sadece, bu sorunların gündeme alınmasını sosyalizmin inşasından sonraya erteleyenler de, aslında sosyalizmi erteliyor.

Sosyalizm mücadelesi iktidarın fethedildiği o göz kamaştırıcı andan ibaret değil. Siyasi devrime tekabül eden momente kadar kat edilmesi gerek yol, işçi sınıfının farklı katmanlarıyla etkileşime girmeyi, bu kesimlerin sorun ve taleplerine yanıtlar vermeyi, yakıcı toplumsal çelişkiler üzerine siyaset üretmeyi gerektiriyor.

Örneğin kadın sorununu bugünden gündemine almayan, kadın hareketinin ne dediğine kulak asmayan, kadının sorununun tarihsel arka planını ve günümüzde aldığı formu incelemeyen, kadınları ezen toplumsal mekanizmaların iç yaşantısında yeniden üretilmesini engellemeye yönelik tedbirler almayan bir politik yapı, yarın sosyalizmin kuruluşuna önderlik etmeye kalktığında kadın sorununun çözümünde başarısız olmaya yazgılıdır. "Kadın" yazan yerlere "LGBT" yazın, aynı sonucu elde edersiniz.

Yarını ancak bugünden inşa edebilirsiniz. Türkiye sosyalizminin toplumsal çelişkileri çözebilmesinin garanti altına alınması, sosyalistlerin bu alanlarda siyaset üretmeleriyle, işçi sınıfının farklı katmanlarının kendilerine özgü sorun ve taleplerini öz örgütlenmeler aracılığıyla ifade etmelerine öncülük etmeleriyle, kısaca görevlerini ertelememeleriyle mümkündür. Bu görevleri erteleyen, sosyalizmi erteler.

Sosyalizmin kuruluşunu mümkün kılacak toplumsal dinamiklerin bugünden farklı alanlarda verilecek mücadeleler sayesinde olgunlaşacağını, ezilenlerin ancak mücadele içerisinde bugünden yoğrularak sosyalizmi kurabilmelerini mümkün kılacak potansiyellerinin açığa çıkacağını aklımızdan bir an olsun çıkarmamalıyız.

Parolamız çok açık: Bugün sosyalizm için ne yaptın?

200'üncü yaşında Marx'ı Marx'la aşmak...

Marx insanın emeğine, emeğinin ürününe yabancılaşmasıyla başlayan sürecin insan insan, insan toplum, insan doğa ve diğer canlılar arasındaki yabancılaşmayla tamamlandığını ve bunun da insanı hem özgürlüğünden hem de toplum ve doğa ile uyumlu ve dayanışmacı ilişkilerden mahrum bıraktığını söylüyordu. Sonuç ise fiziki ve vicdani çöküntüydü.

Marx'ın 200'üncü yaşı bir dizi etkinlikle kutlanıyor dünyada. Marx'a ilgi son yıllarda yeniden artıyor. Son 40 yıldır neredeyse dizginsiz biçimde hüküm süren kapitalizmin dünyanın sorunlarını çözebilmek bir yana çok daha büyütmesi, bu ilginin temel nedeni. Yoksulluk, savaşlar, artan çevre sorunu, şiddet ve toplumsal ahlakın çürüyüşü, göçler ve artan ırkçılık, gericilik, faşizm vb. Marx düşüncesinin, sosyalizmin, her türden devrimci hareketlerin ve örgütlü işçi mücadelesinin dibe vurduğu bir dönemde kapitalizmin insanlığa en büyük hediyeleri oldular.

Marx'ın yaklaşımları bu süreçte hep sorgulandı; eleştirildi ve sıklıkla "modasının geçtiği" ifade edildi. Bu eleştirilerin ve Marxizm'i yenileme çabalarının bir kısmı haklı, ama büyük bölümü aceleliydi. Ayrıca Marx'ı aşmanın ve/ya katkı sunmanın cazibesinin pek

MAHMUT ÜSTÜN

// Ben işçi sınıfı antropolojisinin radikal biçimde değiştiği iddialarına şüpheyle bakanlardım. Ama diyelim ki bu iddialar doğru, bu koşul altında da Marx'ın kapitalizmin sürdürülemez bir sistem olduğuna ilişkin temel tahlili geçerliliğinden bir şey kaybetmemektedir.

çok akademisyende ve düşünürde karşı konulamaz bir motivasyon kaynağı olduğunu hatırlatmak gerekli.

Doğrudur; devlet, ulus, sınıf örgütlenmesi, politika, kültür, din, kadın vb. pek çok önemli konuda Marx çok az yazmıştır ve eksik yanları mevcuttur. Bu eksik bırakılan başlıkların önemli bölümü ardılları tarafından doldurulmaya çalışılmıştır.

Marx'a yönelik eksiklik ve yanlışlık iddiaları elbette olacaktır. Bundan 150 yıl önce felsefeden, ekonomiye, sosyolojiden, siyasete disiplinlerarası alanda yazılmış on binlerce sayfaya ulaşan bir külliyattan söz ediyoruz eni sonu...

Ama aynı açıklık ve kesinlikle ifade edebiliriz ki, kapitalizmin analizinde en işe yarar yöntem ve kavramsal araçlar Marx tarafından insanlığa armağan edilmiştir... Bugünlerde bunu çok daha iyi anlıyoruz.

Ben işçi sınıfı antropolojisinin radikal biçimde değiştiği iddialarına şüpheyle bakanlardım. Ama diyelim ki bu iddialar doğru, bu koşul altında da Marx'ın kapitalizmin sürdürülemez bir sistem olduğuna ilişkin temel tahlili geçerliliğinden bir şey kaybetmemektedir.

Marx'ın meta analizi ile başlayıp, işgücünün metalaşması ve artık değer ile, sermaye birikimi ve genişletilmiş yeniden üretimle devam eden analizi, kapitalizmin sürdürülemez bir sistem olduğunu ortaya koyarak tamamlanır. Marx kapitalizmin sürdürülemezliğini proletarya ve burjuvazinin mütemadiyen bir meydan muharebesi halinde bulunmasıyla açıklamaz. Bu sürdürülemezlik kapitalizmin içsel gelişmesinin ürünü olan ve en temelde "üretici güçlerin mevcut üretim ilişkilerine artık sığamaması" olarak tanımlanabilecek durumla bağlantılıdır. Bu içsel gelişme kapitalizmi iki alanda "ölümcül açmaz"la karşı karşıya bırakır. Ulus devlete sığamayan üretim süreciyle bir varlık koşulu olarak ulus devlete mecburiyet; bu "ölümcül açmaz"ın ilkidir. İkinci ölümcül açmaz ise, kapitalist rekabetin üretim sürecinde teknolojiyi (sabit sermaye/ ölü emek) geliştirmeyi zorlaması ama kapitalizmin varlık koşulu olarak canlı emeğe (işgücünün metalaşması) mecbur olmasıdır. Kapitalizmin hem bu iki alandaki gelişimlerden ve/fakat hem de bu gelişimler kendi varlığını ortadan kaldıran sonuçlar doğuracağı için bu geli-

şimlerin önüne engel olarak dikilmekten kaçınmaz. Ölümcül bir paradokstur bu.

Kapitalizm kâr amacıyla sürekli teknolojiyi geliştirmek zorundadır. Ama değişken/canlı sermaye (emek) ile sabit sermaye (ölü emek) arasındaki orantıyı canlı emek aleyhine bozmak, artı değer kaynakları canlı sermaye (emek) olduğu için tersinden sermayenin kârlarının azalması anlamına gelecektir. Ayrıca ölü emeğin artan kullanımı talep daralması anlamına geleceği için de sermaye kendisi açısından çıkmaz olan bu iki tercih arasında sıkışacak ve gelişmenin önünde bir engele dönüşecektir. Marx, bundan 150 yıl önce hem üretimdeki teknolojinin ağırlığının giderek artacağını öngörür ve hem de aynı zamanda artı değer kaynağı olması nedeniyle kapitalizmin canlı emekten (proletaryadan) vazgeçmesinin olanaksızlığını.

Marx'ın ikinci olarak işaret ettiği ölümcül gelişme ise giderek ve kaçınılmaz biçimde ulusötesi karakter kazanacak olan üretim süreciyle burjuva ulus devlet formu arasında kapitalizm tarafından çözülmesi olanaksız bir çelişkinin ortaya çıkmasıdır.

Özetle üretici güçlerin gelişimi hem işgücünü meta olmaktan kurtaracak ve hem de ulusal devleti aşan bir siyasal formasyonu dayatacak, bu gelişimden bigane kalamayan kapitalizm bir yandan küresel entegrasyonu ve üretim sürecinde sabit sermaye ağırlığını artırmaya mecbur kalacak ama üretici güçlerin gelişiminin talep ettiği yeni cevaplar kapitalizmin iktisadi ve siyasal zeminini aştığı için, öte yandan kapitalizmin ulus devlete ve canlı emeğe yeniden ricatını da mecbur kılacaktır. Son dönemde robotlaşma/yapay zeka bağlamında yeniden alevlenen teknolojik gelişmenin canlı emeği minimize edeceği iddiası aslında 1960'lardan beri var olan eski bir iddiadır. O yıllardan bugüne orta vadede canlı emeğin minimizasyonu öngörüsü tekrar edilegelmektedir. Ama evrensel ölçekte baktığımızda kapitalizmin kullandığı canlı emek havuzunun küçülmek bir yana giderek büyüdüğü görülmektedir. Yine küreselleşmenin ulus devletlerin sonunu getireceği öngörüsünün de gerçeği yansıtmadığı bugün net biçimde görülmektedir. Peki varsayalım ki bu iddialar gerçekleşti, bunun anlamı kapitalizmin kendi kendini ilga etmesidir.

Peki üretici güçlerdeki bu gelişmenin dayanılmaz baskısı kaçınıl-

//
Marx'ın ikinci olarak işaret ettiği ölümcül gelişme ise giderek ve kaçınılmaz biçimde ulusötesi karakter kazanacak olan üretim süreciyle burjuva ulus devlet formu arasında kapitalizm tarafından çözülmesi olanaksız bir çelişkinin ortaya çıkmasıdır. //

//
1900'lü yılların
Marx algısı Marx'ın
kapitalizmin ekonomik
analizine indirgenmiş
halinden oluşmaktaydı.
Filozof Marx'ın
kapitalizme yönelik
felsefi eleştirisi ihmal
edildi, unutuldu ve
hatta "Genç Marx"
parantezine alınarak
//
küçümsendi.

maz biçimde sosyalizmi mi getirecektir?

Marx bu gelişmenin kendiliğinden kapitalizmin yıkılması ve sosyalizmin kurulması sonucu doğuracağını iddia etmez. Sıklıkla ama yanlış biçimde iddia edildiği gibi Marx ne ekonomik indirgemeci- dir ne de kaderci bir deterministtir. Siyasete, bilinçli özneye -verili nesnel koşulların imkanları içinde- belirleyici bir rol tanır.

Eğer örgütlü ve sınıf bilinçli bir proletarya bu belirleyici öznel rolü oynamazsa ne olur?

Bu sorunun en güzel yanıtını da Rosa Lüksemburg vermiştir. Kapitalizm eğer sosyalizmle nihayete ermezse, büyük bir barbarlık dönemiyle nihayet bulacaktır. "Ya sosyalizm ya barbarlık!" Bugünkü mevcut dünya tablosu tam da budur. Marx, bu tabloyu bilimsel bir yöntem ile bütünlüklü, tutarlı ve yol gösterici biçimde ortaya koyan tek düşünürdür. Böyle olduğu içindir ki hâlâ capcanlıdır ve tüm dünya emekçileri ve aydınlarıyla birlikte 200'üncü yaşını kutlamaktadır.

Peki bu söylenenler geçmiş dönemin Marx algısını aynen koruyarak yola devam edilmesi anlamına mı gelir? Bence değil...

Geçmiş dönemin Marx algısını aşmak için yeniden ve bütünlüklü olarak Marx'a dönmek mecburiyetindeyiz. 1900'lü yılların Marx algısı Marx'ın kapitalizmin ekonomik analizine indirgenmiş halinden oluşmaktaydı. Filozof Marx'ın kapitalizme yönelik felsefi eleştirisi ihmal edildi, unutuldu ve hatta "Genç Marx" parantezine alınarak küçümsendi. Marx'ın kapitalizme yönelik felsefi eleştirisinin nirengi noktası "yabancılaşma" teorisiydi.

Marx insanın emeğine, emeğinin ürününe yabancılaşmasıyla başlayan sürecin insan insan, insan toplum, insan doğa ve diğer canlılar arasındaki yabancılaşmayla tamamlandığını ve bunun da insanı hem özgürlüğünden hem de toplum ve doğa ile uyumlu ve dayanışmacı ilişkilerden mahrum bıraktığını söylüyordu. Sonuç ise fiziki ve vicdani çöküntüydü.

Artık Marx'ın teorisinin bireysel özgürlüğe, yabancılaşmayı aşan, yaratıcı uyuma dayanan bir dünyaya çağrı olduğunun da altını özellikle çizen yeni bir Marx algısı oluşturmaya ihtiyaç var.

Devrim ve inkılap çıkmazındaki İran

İran'da karşı devrim çıkarmak da pek kolay olabiliyor. Son bir yılda Türkiye'de İran rejimi aleyhinde bir devrimin olma ihtimali üzerine yüzlerce yazı yazıldı-çizildi. Kadınların zorunlu başörtüye karşı telefon veya elektrik panolarının üstüne çıkıp başörtülerini çubuğa bağlayarak protesto etmelerini İran'da devrim oluyor şeklinde anlıyoruz. Son olarak da devrimin yıl dönümü dolayısıyla konuşan Hasan Ruhani'nin bazı konular hakkında yaptığı referandum çağrısı, bizim ülkemizde devrime dönüştürüldü.

MUHAMMED ÇELİK

“Devrim” nedir? “İnkılap” nedir? İkisi de aynı anlamda mı kullanılıyor? Aynı anlamda kullanılıyorsa o zaman bazı köklü değişimler anlatılırken, neden farklı iki kavram olarak nitelendiriliyor. Bu iki mefhum arasında anlam farkı varsa, ona sözümüz yok ama her halükarda Türk Dil Kurumu'nun resmi internet sitesinde bu iki kavramın tarifini veren o açıklamalarına bir bakalım: Belli bir alanda hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik. Bu, TDK'nın devrim hakkında yaptığı izah ve inkılap için ise şöyle bir tarif yapılıyor: Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik, iyileştirme, devrim, reform.

//

Velâyet-i Fakih sistemi veya makamı ise Şii mezhebine göre kayıp olan 12. İmam Mehdi'ye vekillik eden bir dinî yönetim şeklidir. Bu sistemin başında da dolaylı olarak halk tarafından (Allah tarafından seçilir diyen Şii alimleri de mevcuttur) seçilen bir kişi vardır. Bu durum Şii inancına göre mezkur imam ortaya çıkana kadar devam eder.

Bu iki mezkur kavram hakkındaki TDK izahatını, 1979'da İran'da meydana gelen köklü değişim anlatılırken ülkemizde farklı mefhumların kullanılıyor olmasından dolayı verdim. Çünkü devrim ve inkılap arasında sözlükteki fark hayatımızda tezahür ederken tamamen farklı iki kavram şeklinde kendisini gösteriyor. Bundan dolayı coğrafyamızda son yüzyılda meydana gelen toplumsal olayları anlamak için belki de üzerinde en çok durulması gereken devrim veya inkılaplardan biri de İran İslâm Devrimi/İnkılabı'dır. Gerçi ülkemizde bu köklü değişimin felsefesi üzerine bile ciddi manada herhangi tartışma yapılmıyorken bu iki kavramdan (Devrim/İnkılap) birini kullanmamız da tuhaf bir durumdur. Çünkü bu iki kavram bazen bir ideolojiye bürünmüş aydın çevrelerce ve bazen de sadece sosyal medyadan görüp duyduğu haberlerle yetinenlerce de kullanılmaktadır.

Konunun dahi iyi anlaşılması için şu misalle örneklendirelim: İran İslam Devrimi, İran İslam İnkılabı ve İran Devrimi. Görünürde bu isimlendirmelerde herhangi bir sıkıntı yok gibi. Fakat ister İran'da yaşayan bir "inklabiyun" yani "devrimci" veya "inkılapçı" ister İran dışında mukim olan İran İslam İnkılabı/Devrimi sempaticisi olan biri olsun bu isimlendirmelere çokça dikkat eder. Çünkü İran Devrimi ile İran İslam İnkılabı arasında büyük bir fark vardır. Bu durum şu örnekle benzerlik göstermektedir: İran Cumhuriyeti ve İran İslam Cumhuriyeti. İlkinde Batı'nın belirlediği demokratik bir ülke yapısı, ikincisinde ise görünürde İslam ve Batı karışımı olan bir yönetim şekli söz konusudur. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki İran'daki müesses nizam bu görüşü kabul etmemektedir zira ülke yönetiminin çekirdek kadrosu veya sistemi, şu andaki İran devletinin yönetim şeklini Velayet-i Fakih doktrini etrafında şekillendiğini dile getirmektedir. Velâyet-i Fakih sistemi veya makamı ise Şii mezhebine göre kayıp olan 12. İmam Mehdi'ye vekillik eden bir dinî yönetim şeklidir. Bu sistemin başında da dolaylı olarak halk tarafından (Allah tarafından seçilir diyen Şii alimleri de mevcuttur) seçilen bir kişi vardır. Bu durum Şii inancına göre mezkur imam ortaya çıkana kadar devam eder. Tabii bütün Şiiiler için bu durumun geçerli olduğunu söyleyemeyiz çünkü bazı Şii alimleri hiç kimsenin İmam Mehdi'ye vekillik yapamayacağını dile getirmektedir. Delil olarak ise Şii mezhebine göre İmam Mehdi de diğer 11 imam gibi masum ve günahsız bir kişi olduğu için hata ve günahlardan münezzeh olmayan kişilerin onun yerine geçici olarak tayin edilemeyeceği görüşüdür.

Burada Velayet-i Fakih doktrinin nasıl meydana gelip günümüzdeki halini aldığını, İran'da yayınlanan Endîşe-i Sâdık Dergisi'nin 3. ve 4. sayılarında yayımlanmış olan Yakub Ali Borcî'nin Velâyet-i Fakih Teorisinin Tarihî Seyri adlı makalesi eşliğinde yüzyıllar öncesine gidip bir tarih yolculuğu esnasında özetleyelim durumu. Yazar makalesinde Velâyet-i Fakih sistemini Şii halk ve alimlerinin yaşadığı bölgeleri siyasî bakımından ele alarak 5 döneme ayırmıştır:

1- Hicrî 4. yüzyıldan başlayıp hicrî 10. yüzyıla kadar süren bir dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde Abbasîlerin zayıflayıp yıkılmasıyla birlikte Mısır'da bazı Şii devletlerin kurulması ve Moğol istilasından sonra ise İlhanlıların İran'da hakimiyet kurmasıyla beraber müntesipleri tarafından sağlam sütunlar üzerine oturtulmaya çalışılan Şii mezhebi için bu evre içtihadın başlangıç dönemidir (Başlangıçtan Muhakkık Kerkerî'ye kadar).

2- Muhakkık Kerkerî'den Muhakkık Nerâkî'ye olan ikinci dönem ise Şii mezhebinin Şah İsmail tarafından İran'ın resmi mezhebi olarak kabul edildiği Safevî dönemidir. Bu dönemdeki en önemli konulardan biri de 12 imam dışındaki birinin saltanatına meşruiyet vermek olmuştur. Belki de bu şekilde İran'ın 1979 sisteminin temelleri ta Safevîler döneminde atılmıştı oldu.

3- Kacarların güçlenmesiyle başlayıp İran'da meydana gelen meşrutiyete kadar olan evre. Muhakkık Nerâkî'den başlayıp Muhakkık Nâyînî'ye kadar süren bu dönemde Şii alimleri ilk defa için Velayet-i Fakih hakkında kapsamlı bir şekilde birtakım kaide ve kurallar belirlemişlerdir.

4- Muhakkık Nâyînî'den İmam Humeyni'ye kadar olan evrenin ilk dönemi yani Meşrutiyet Dönemi (1906-1911) bu evrenin en önemli siyasi olaylarından biridir. Çünkü meşrutiyetin ilanına bakıldığı zaman din adamlarının en ön saflarda olduğu görülecektir.

5- 1979'da İran'da köklü bir değişim yapılarak Velayet-i Fakih sisteminin İmam Humeyni kaptanlığında meyve verdiği dönemdir. Bu dönemde mezkur sistemin bir devletin nasıl yönetilmesiyle ilgili erkanları daha da geliştirilmesinin yanı sıra Şii inancındaki kayıp olan 12. İmam Mehdi'nin zuhuruna kadar hep kendisini

//
 Bu durumu
 göz önünde
 bulduğumuzda
 Şiilere göre yüzyıllarca
 çetin dönemleri
 arkasında bırakıp
 bugünlere gelen bir
 sistemin olduğu bir
 ülkede acaba gerçek
 anlamda Batı'nın
 demokrasisini kabul
 eden bir yönetim şeklini
 tasavvur etmemiz
 mümkün müdür? Tabii
 //
 ki de hayır!

güncelleyerek bir tekamüle doğru evrilmesi inancı da bu mezhebin müntesipleri arasında belli bir yere kadar sağlamlaştırılmıştır.

Fakat bu inancın daha kaç on yıl süreceği ise meçhuldür zira bir zamanlar devrim sırasında en ön saflarda koşturmuş ama zamanla muhalifleşerek ülkesinden ayrılmak zorunda kalan bazı İranlı aydınlar tarafından ortaya atılan birtakım teoriler şu anda İran'daki sisteme karşı alternatif bir Velâyet-i Fakih sistemini gütmektedir. Bundan dolayı Allah tarafından seçildiğine inanılan halihazırdaki Mutlakiyetçi Velâyet-Fakih yerine halk tarafından seçilen Mutlakiyetçi'siz bir Velâyet-i Fakih'in ilerde farklı bir şiveyle ikinci bir İmam Humeyni tarafından icra edilmesi de olası bir ihtimaldir. Çünkü yukarıda tarihi özetlenen Velayet-i Fakih sisteminin hangi evrelerden geçip günümüzdeki halini aldığını gördük. Allah'ın "bugün dininizi tamamladım" Kur'an'daki beyanatına rağmen Şii mezhebi Sünni mezhebinin aksine İmam Mehdi'nin meydana çıkmasıyla bu ayetin hükmünün olacağını söylemektedir. Bundan dolayı hep güncellenen bir mezheple karşı karşıyayız. Velâyet-i Fakih'in ilerde farklı bir şiveyle ikinci bir İmam Humeyni tarafından icra edilmesinin de olası olduğunu söylemem bundan dolayıdır.

Bu durumu göz önünde bulduğumuzda Şiilere göre yüzyıllarca çetin dönemleri arkasında bırakıp bugünlere gelen bir sistemin olduğu bir ülkede acaba gerçek anlamda Batı'nın demokrasisini kabul eden bir yönetim şeklini tasavvur etmemiz mümkün müdür? Tabii ki de hayır!

Şimdi de bu yazıyla bağlantılı olarak 22 Behmen dolayısıyla devrimin yıl dönümünde Tahran Azadî Meydanı'nda halka konuşma yapan Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin sözlerinin ülkemizde nasıl da karşı bir devrim olarak algılandığına bir bakalım.

11 Şubat 2018'de yakın komşumuz olan İran'da İslam Devrimi'nin 39'uncu yıl kutlamaları vardı. Yarım asra yakın bir zaman dilimi. Dile kolay tam bir ömür. 1979 ve öncesi doğumluların hayatından bir ömür geçmiş, geçmiş ama beraberinde ne götürmüş peki? Belki de asıl sorulması gereken soru budur? Biz Türk vatandaşları olarak İran'da yaşananları tam anlamıyla idrak edemeyebiliriz zira İran'da yaşamıyoruz. İran'da yaşamadığımız için de oradaki siyasal, kültürel ve toplumsal olaylar hakkındaki bilgilerimiz de maalesef sosyal medyadaki bilgi kırıntılarının ötesine geçmiyor.

Tabii haliyle İran'da küçük bir olaydan karşı devrim çıkarmak da pek kolay olabiliyor. Sadece son bir yıl içinde Türkiye'de İran rejimi aleyhinde herhangi bir devrimin olma ihtimali üzerine yüzlerce yazı yazıldı-çizildi.

Son olarak devrim yıl dönümü dolayısıyla Azadî Meydanı'nda konuşma yapan Hasan Ruhani'nin bazı konular hakkında yaptığı referandum çağrısı, bizim ülkemizde hemen de bir devrime dönüştürüldü. Anlaşılan Ruhani'nin sözleri İran'dan Türkiye'ye geçerken bazı cümleleri sınırda tellere takılı kalmış. Bunun birinci karinesi ise Ruhani'nin bu meyanda sarf ettiği cümleleri arasından sadece referandum kelimesini alıp bunu İran'da sistem değişikliği için yapılan bir referandum çağrısı gibi anlamaktır. Kutlamalara katılan biri olarak Hasan Ruhani'nin konuşmasını izlediğimde hiç de gerçek bir referandum çağrısında bulunduğunu söyleyemem. Hadi gerçek anlamıyla bir referandum çağrısında bulunmuş olsun. Peki ama nasıl oluyor da iç siyasetle ilgili bir reform çağrısı ülkemizde bir devrim çağrısına dönüşüyor veya yerini yönetim değişikliği çağrısına alıyor? Niye bu kadar kendimizi yoruyoruz? İlla ki bir reform yapma arzumuz varsa eğer, bulunduğumuz yere harcayalım enerjimizi. Neden el alemin ülkesine karışma gibi bir isteğimiz bu kadar fazla?

Bu yazıyı yazdığım sırada İran'daki Gonâbâdî Tarikatı'nın müridi Meczip Ali Şah lakaplı Nur Ali Tabende'yi ülkede son yıllarda meydana gelen camii, mescit, Hüseyiniye gibi dinî yerleri ateşe verme eylemleri olan "restart"a destek verdiği iddiasıyla Tahran'ın kuzeyinde bulunan evinde sivil polisler tarafından gözaltına alınmak istendi. Buna karşılık olarak da şeyhin müritleri polislerle çatıştı ve bu çatışmanın sonucunda da beş kişi (3'ü polis ve 2'si devrimin sivil gücü olan Besic) ölmüş, onlarca kişi yaralanmış ve yüzlerce kişi de tutuklanmıştır. Bu İran'ın iç siyaseti açısından büyük bir vakadır ama bundan bir devrim çıkarmak İran'ı bilmemektir. Evet, bu olaylardan önce de İran'da İnkılap Kızları (Bu olay genel itibarıyla Tahran'ın meşhur İnkılap Caddesi'nde yaşandığı için bu isimle anılmaktadır) olarak anılan kadınların zorunlu başörtüye karşı telefon veya elektrik panolarının üstüne çıkıp başörtülerini bir çubuğun ucuna bağlayarak protesto etmelerini de İran'da devrim oluyor şeklinde anlıyoruz. Bu başörtü olayı da 28 Aralık 2017'de başlayan halk protestoları gibi soğuduktan sonra bunun yerini farklı eylemler alınca her-

//
Nasıl oluyor da
iç siyasetle ilgili
bir reform çağrısı
ülkemizde bir devrim
çağrısına dönüşüyor
veya yerini yönetim
değişikliği çağrısına
alıyor?
//

halde onlar için de İran'da devrim oluyor diyeceğiz. Bu halimize ağlayalım mı gülelim mi, bilemiyorum. Bildiğiniz gibi İran'da 28 Aralık 2017'de başlayıp on gün bile sürmeyen halk protestolarını da yeni bir devrimin başlangıcı olarak anladık. Bu yakın bir zamanda yaşadığımız bir örnekti ve daha yakın bir zamanda yaşadığımız başka bir örnek ise yukarıda da bahsedildiği gibi 11 Şubat 2018'de Ruhani'nin ülkenin iç siyasetini iyileştirme adına yaptığı referandum çağrısı. Bu mezkur tarihte Hasan Ruhani'nin ülkenin iç politikalarına yönelik yaptığı eleştiri ve referandum çağrısı zihinlerimize ülkenin yönetim şeklini değiştirmeyi esas alan bir referandum çağrısı olarak kazandı. Bizde niye böyle hava yarattı, biz niye bu çağrıdan bir devrim çağrısı çıkarttık gibi sorular için herhangi bir cevap arayışına girmeyeceğim. Fakat yapılan referandum çağrısının neden bir yönetim değişikliği çağrısı olmadığı üzerinde durmak istiyorum:

Bir; Hasan Ruhani'nin referandum çağrısı ülkedeki yanlışların düzelmesine yönelikti. İki; İran'da Şii-İslam ideolojisine dayalı bir yönetim var olduğu için bu referandum çağrısı müesses nizam lehine dahi olsa günümüz şartlarında bunu kabul etmesi düşünülemez ve müesses nizamın kabul etmediği hiçbir şey de olmaz. Üç; ülkedeki cenahların etkisine bakmak gerekir. İran'daki cenahların çoğunluk ve güç bakımından sistemdeki etkilerine dikkat ettiğimizde bu referandum çağrısının yine mümkün olmadığını görüyoruz. Çünkü şu an İran'da üç ayrı cenah bulunmaktadır: Muhafazakar, reformist ve referandomist. Bunlar arasında en güçlü olan tabii ki de muhafazakarlardır ve reformistler de ülkenin düzelmesini isteyip ama kendi rahatlıklarından vazgeçmeyen muhalefet takımıdır. Referandomist kesim ise en güçsüz cenahtır. Fakat halk olarak ele aldığımızda ülke nüfusunun büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadır.

İran'daki baskın olan bu üç grubu anlama ve bu ülkenin gelecekteki durumunu kestirebilme adına "tarih devr-i daim tekerürden ibarettir" sözünü örnek vermenin çok yerinde bir detay olacağını düşünüyorum. Bu detay için de Tahran Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilimler Fakültesi'nde siyaset bilimleri alanında ders veren Prof. Dr. Sadık Zibakelam'ın İran toplumunun oluşmasına katkı sağladığına inanılan dört tespitine bir bakalım:

//

Devletin yönetim ideolojisi Velâyet-i Fakih'in gölgesindeki Safevî Şiiliği inancıdır ve devletin sahipleri veya söz söyleyenleri de bu inanca bağlı kişilerdir. Devletin muhalefeti de yine devletin gölgesinde yaşayan bir kesimdir. Bu iki grup karşısında yer alan yeni bir grubun daha ortaya çıktığını da ifade edebiliriz: Halk.

1-İslam'dan önceki İran kültürü, 2-İslam-Şii sentezinden meydana gelen kültür, 3-Fars dili, edebiyat, tarih (Selçuklular, Gazneliler, Safeviler) kültürü ve 4-Son iki yüz yılda Batı'nın etkisinde meydana gelen kültür. Bu değerlendirmeyi katıldığı bir tartışma programında yapan Sadık Zibakelam'ın karşısında bir araştırmacı da şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur: İran kültürünü tehdit etmiş dört tarihi olay: 1-Helenistik saldırı, 2-Moğol saldırısı, 3-Arap saldırısı ve 4-Batı saldırısı.

Yazıyı özetlersek;

Bu iki değerlendirmeyi incelediğimizde İran'ın son yüz yıl tarihi için şöyle bir sonuca varmak mümkündür: İran, Pehlevî Hanedanlığı döneminde Sasani İmparatorluğu dönemine hasret bir ülke olarak kuruldu ve yaşadı; yani 1925-1979 yılları arasındaki İran'ın devlet ideolojisi eski büyük gücüne kavuşmaktı. Tabii devletin benimsediği veya benimsemeye çalışıp ama başaramadığı yönetim şekli ise laiklikti. 1979'dan günümüze kadar ise İran, varlığını dinî bir ideoloji çerçevesinde devam ettirdi, ettiriyor. Bundan sonra ise İran'ın tekrar laik bir sisteme doğru gitme ve evrilme ihtimali söz konusudur. Öte yandan İran İslam Devrimi'ni, İnkılabı'nı, İran'da zaman zaman meydana gelen protestoları ve Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani gibi siyasetçiler tarafından yapılan kritik açıklamaları birbiriyle ilintili konular olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü devletin yönetim ideolojisi Velâyet-i Fakih'in gölgesindeki Safevî Şiiliği inancıdır ve devletin sahipleri veya söz söyleyenleri de bu inanca bağlı kişilerdir. Devletin muhalefeti de yine devletin gölgesinde yaşayan bir kesimdir. Bu iki grup karşısında yer alan yeni bir grubun daha ortaya çıktığını da ifade edebiliriz: Halk. Halkın çoğunluğu ise bu iki gruba artık güveni kalmadığından dolayı referandomist olarak niteleyebileceğimiz yeni bir cenah oluşturmuş durumda. Nitekim bu grup bunu 28 Aralık 2017'de yapılan protestolarda da "ne Muhafazakarlar ne de reformistler artık iş bitmiştir" diyerek İran İslam Cumhuriyeti yerine İran Cumhuriyeti'ni esas alan bir siyasî ve toplumsal düşünce ekolü oluşturma eğilimindedir. Bunun başarılı olup olmayacağı ise ancak zamanla anlaşılabilir. Fakat İran Anayasası'na göre bu grubun varlığı darağacındaki birinin bedeni gibi ber-bad'dır.

Mikro iktidar bağlamında mahalle kutsanması

Son dönemde varlığını iyice hissettiren bir mahalle kültürü ve bunun beğeniye sunulması için allanıp pullanması durumu ortada. Bütün dizilerin bu bağlamda doğrudan veya dolaylı, bilinçli veya farkında olmadan bu kültü beslediği kanısındayım. Bu sunuş ile beraber, iyi ve kötü gibi ahlaki değer yargılarıyla keskinleştirilerek alternatif yolun ilgası ile tarafgir bir kutuplaşmanın ekseninde yer alan toplum tezahürünü de unutmamak gerekir tabii.

HÜSEYİN AKCAN

İktidar yalınayak dolaşan bir düşünüşün tezahürü müdür bilinmez ama var olduğu bağlamı kuşatan, kuşatmakla kalmayıp o bağlamın çeperlerine sızan, yerleşen ve kangrenleşen bir yara gibi her tarafta boy vermekte. Foucault'tan apararak söylemek gerekirse, iktidar her yerde. Son dönemlerde bu iktidar biçiminin yeni bir yönü kutsanıyor, hafızalara kazınarak mikro bir arketip oluşturuluyor. Mahalle koruyuculuğu üzerine ve bunun tabii olduğu pasif çoğunluğun söz konusu iktidarın gölgesinde "huzur" bulduğu bir kutsama bu kastettiğim. Televizyon ekranından sızan, gündelik hayatımızın en sıradan davranışlarına kadar kendine yer bulmuş, oradan bir totaliter salgı ile kendini

14 ARALIK 2017

yüceltmış ve faydacı bir konformizmle kabulü revaçta bir iktidar bu. Selim Temo'nun köşe yazısında yer verdiği "Sıfır Bir" dizisi veya son dönemde gittikçe popülerleşen mahalle koruyucusu (hamisi) rolündeki 'ağır abiler'in boy gösterdiği dizilerde pompalanan ahlak çizgisinden dem vurmakla başlamak isterim.

MAHALLE ETRAFINDA ŞEKİLLENEN İLKEL İKTİDAR

Son zamanlarda bilhassa televizyon dizilerinde (veya internet) bir mahalle etrafında şekillenen ilkel bir iktidar biçimi kutsanıyor. Her türlü şer ve musibetten 'bizleri koruyan' bu otokratik vurdumduymazlığın yüceltilerek baş tacı edildiğini görmekteyiz. Kostak ağabeyler bizi bizim yerimize korurlar, onlar ilkel şiddet tekelinin meşru kullanıcıları ve sahipleridirler. Bizler ise (iktidara tabi olmayanlar; diğer bir deyişle iktidardan pay sahibi olmayanlar) açık veya gizli bir biat kültürünün genlerimizde tomurcuklanmasını güzellemeler sunarak içselleştirmekle meşgulüzdür.

Makro düzeyde iktidarın gelenekselleşmiş tekrarları üzerine kurulu tüm mikro iktidarların söyleyeceği bir sözü vardır muhakkak. Racon keseni de olur bunların 'masum'un elinden tutup hamiyetine izzet katanları da. Sanırım Selim Temo'nun mevcut yazısında arayıp da bulamadığım bu iktidar eleştirisinin yahut kavramsal karşıtlığın (Mevcut yazının konusu bu olmamakla beraber bağlamına oturtulan dizinin bilinçli veya bilinçsiz bir mahalle kutsanması içermesi nedeniyle buna ilişkin bir itirazın varlığından bahsediyorum) bende yaratmış olduğu heyecanı da anlatmak gerekir. Akçasazın Ağaları'nda Yaşar Kemal iki ağa arasındaki amansız savaşı anlatırken fonda beliren feodal geleneklerin alaşağı edilip yeni kurulan iktidar ilişkilerinin sorgulamasını bu perspektiften okuyabiliriz belki de. Ağalık sisteminin çöküşü taşranın merkez (devlet ve çeperleri) ile kurduğu homojen iktidar ilişkisinin yaşadığı değişim ve kutsallığın her defasında farklı bir noktadan var olagelmesinden söz ediyorum.

İşte burada bir virgül koyup statik olarak yeşeren mahalle ve onun koruyucusu güç odaklarının eski İngiliz lordlarını aratmayan gelenek inşalarından, bu gelenek inşalarının dayattığı görünmez 'karizma'dan söz etmek isterim. "Biz sizleri koruruz" telkininde gizli bir teslimiyet ve biat etmenin husule gelmiş olduğunu açık olarak görürüz.

//

Makro düzeyde iktidarın gelenekselleşmiş tekrarları üzerine kurulu tüm mikro iktidarların söyleyeceği bir sözü vardır muhakkak. Racon keseni de olur bunların 'masum'un elinden tutup hamiyetine izzet katanları da.

“
 Kardeşinin mezarı
 başında ağlamaması
 gereken ‘heteroseksüel
 karizmatik erkek
 karakterlerin’
 hamiliğinde yükselen
 bu iktidar seviciliğinin
 çirkinliği anlamak
 ve belki de tüm
 boyutlarıyla hayatımıza
 sızan bu hegemonik
 zinciri kırmak açısından
 yazmak istedim tüm
 bunları. Hamaset
 yapmadan, mağdurun
 dilini kullanmadan
 iktidar aygıtını alaşağı
 eden tüm isyanlara
 selamla.”

“Siz pasif kalmaya devam edin, ben aynı zamanda izzet ve hamiyet sahibiyim, sizlerin haklarınızı da gözetirim” diyen bir mikro kutsamanın dinsel argümanlarla çevrili bir tarafı yok mudur?

Mücahit Bilici İslamda Savaş Bitmiştir adlı kitabında insaniyet ve hayvaniyet arasına bir çizgi koyar. Hayvan tabiatına uyar, o tabiatın dışına çıkamaz çünkü ona hilafet verilmemiştir, der. Hilafet insana verilmiştir ve insan zalim ve cahildir, diye devam eder. Buradan el alıp mahalle sekansında biat eden toplum aslında hayvaniyetini kutsamış, hilafet makamından çekilmiş değil midir?

Eril bir cesaretin hasredildiği tüm iktidarlar yarattıkları tabiatta çoğunluğu hayvaniyet düzeyine indirirler. Çoğunluğun tahakküm edildiği bu örneklem esasında bir soruyu da beraberinde getirir: Bu biat neden ve nasıl oluşturulur?

“İnsanların yasalara uyması için onları içselleştirmesi gerekir” diyen hukuki yaklaşımın, bireylerin yasalara nasıl ve niçin riayet ettiğinin bir cevabı olabileceği kanısındayım. Cevap içselleştirmek ve benimseyebilmekte gizli. Kutsalın inşasında bu şekilde edilgen kılınanın uyandırılması ve bunun için oluşturulması gereken bir etkinlikten ziyade pasifin de hükümran ile beraber kutsanması ve pasifin kutsananın içerisinde eritilmesidir söz konusu olan.

Bu şekilde son dönemde varlığını iyice hissettiren bir mahalle kültürü ve bunun beğeniye sunulması için allanıp pullanması durumu ortada. Bütün dizilerin bu bağlamda doğrudan veya dolaylı, bilinçli veya farkında olmadan bu kültü beslediği kanısındayım. Bu sunuş ile beraber, iyi ve kötü gibi ahlaki değer yargılarıyla keskinleştirilerek alternatif yolun ilgası ile tarafgir bir kutuplaşmanın ekseninde yer alan toplum tezahürünü de unutmamak gerekir tabii.

Kardeşinin mezarı başında ağlamaması gereken ‘heteroseksüel karizmatik erkek karakterlerin’ hamiliğinde yükselen bu iktidar seviciliğinin çirkinliği anlamak ve belki de tüm boyutlarıyla hayatımıza sızan bu hegemonik zinciri kırmak açısından yazmak istedim tüm bunları. Hamaset yapmadan, mağdurun dilini kullanmadan iktidar aygıtını alaşağı eden tüm isyanlara selamla.

Züğürdüz, o halde çenemizi de yoralım

Araya şeker gibi kıpkırmızı bir devrim de sıkıştırmış olmalarına rağmen Çin'de bugün kaymak tabakaya dahil kesimin yüzde 84'ü, 1949 yılı öncesinde yine ayrıcalıklı sınıfa dahildi. Bu bir bakıma şu demek: Bu kış Türkiye'ye komünizm gelirse, Ali Ağaoğlu'nun torununun torunu 2100 yılında Türkiye'nin en zenginlerinden biri olacak. Akacak kan damarda durmuyor. Su yolunu buluyor. Ne dersiniz deyin.

11 KASIM 2017

KORKUT DUMAN

//

Orta sınıfın altın yıllar olarak adlandırdığı 1950-1980 arasında servetin mirasla aktarımı ancak yüzde 30-40 civarında. Parlayan ve fark yaratan, babasının kim olduğuna bakmadan uçup gitmiş. Gidebilmiş. Eh, tam da değil belki ama... Nispeten. Fakat 2010 yılına geldiğimizde servetin aileden aktarımı yine yüzde 50-60'ı buluyor. Ve bildiğiniz üzere hâlâ da yükselişte.

Geçen yazımda fakirlerden bahsetmiştim (1). Zenginlere haksızlık olmasın. Bugün de onları konuşalım. Quartz adlı dijital yayında çıkan bir yazıda 1427 yılında Floransa'nın en zengin ailelerinin bugün yine Floransa'nın en zengin aileleri olması konu ediliyor (2).

Dikkat edin, ailesi demiyorlar. Aileleri. Tesadüf ihtimalini düşünenleriniz varsa diye altını çizmek istedim. Tesadüf olmadığı gibi İtalya'ya özgü bir durum da değil bu. İngiltere'de servetini 800 yıldır (28 jenerasyon) muhafaza eden aileler var. Almanya'nın en zenginleri arasında servetlerini ailelerinden devralanların oranı yüzde 65.

Asıl Çin ilginç. Araya şeker gibi kıpkırmızı bir devrim de sıkıştırmış olmalarına rağmen Çin'de bugün kaymak tabakaya dahil kesimin yüzde 84'ü, 1949 yılı öncesinde yine ayrıcalıklı sınıfa dahildi (3). Bu bir bakıma şu demek: Bu kış Türkiye'ye komünizm gelirse, Ali Ağaoğlu'nun torununun torunu 2100 yılında Türkiye'nin en zenginlerinden biri olacak. Akacak kan damarında durmuyor. Su yolunu buluyor. Ne dersenez deyin.

Avrupa derken kıtayı Fransa, Almanya, İngiltere ve İsveç ile kısıtlayıp sadece bu ülkelere bakalım: Servetin 1900'ün başlarına kadar yüzde 70-80 civarında mirasla aktarıldığını görüyoruz (4). Bu oran 1914 ve 1945 yılları arasında dikine yere çakılmış. Başka bir deyişle ve yaygın rivayetin aksine, savaş zenginlere yaramamış. Ama bak bu güzel: Orta sınıfın altın yıllar olarak adlandırdığı 1950-1980 arasında servetin mirasla aktarımı ancak yüzde 30-40 civarında. Parlayan ve fark yaratan, babasının kim olduğuna bakmadan uçup gitmiş. Gidebilmiş. Eh, tam da değil belki ama... Nispeten.

Fakat 2010 yılına geldiğimizde servetin aileden aktarımı yine yüzde 50-60'ı buluyor. Ve bildiğiniz üzere hâlâ da yükselişte.

Her hafta gözleri bu köşelerde heyecanla beni arayanlar hatırlayacaktır, 1 Eylül tarihli yazımda İsveç ile Türkiye'yi karşılaştırmış ve sınıf atlamak istiyorsanız Türkiye doğru ülke, İsveç değil demiştim (5). Eski kıtanın, Avrupa'nın olayı bu. Sınıflar arası geçişkenlik yok. İyi okursanız, kafanız da varsa, sabah 9 akşam 5 güzel maaşlı bir işiniz olabilir. Ötesine geçit yok.

GELELİM NEVCİHAN'A, YENİ KITAYA, AMERİKA'YA

Her şeyden önce Amerika'nın her zaman olduğu gibi Avrupa'nın antitezi olduğunu söylemekle başlayayım. Almanya'nın ekonomisi Amerikan ekonomisinin beşte biri. Ancak dünyanın en büyük 500 aile şirketi sıralamasında her iki ülkenin neredeyse eşit sayıda şirketi var. Bu listede Almanya'nın 87 şirketine karşılık Amerika'nın 99 şirketi olması, bizlere Amerika'da firmaların babadan oğula veya kıza geçmediğini söylüyor olsa gerek (6).

Haydi biraz da siyasetçilerin hakkında atıp turalım. Bildiğiniz gibi Amerika'da başkanlık seçim kampanyaları için adaylar işadamlarından açıkça yardım alabiliyorlar. Böyle bir sistemde siyasetçilere rüşvet vermek için aptal olmak lazım herhalde. Açıktan ve legal olarak yapabilecekken...

Seçim 2016 Kasım ayında gerçekleşti, ancak New York Times gazetesinin 2015 Ekim tarihi itibarı ile yaptığı haberde ilginç bilgiler var (7). Seçim kampanyaları için adayların bir yıl önceden topladıkları paranın neredeyse yarısı sadece zenginlerden geliyor. Tam tamına 158 süper zenginden bahsediyoruz. Adamımız/kadınımız seçimi kazansın diye bazıları yüz binleri, bazıları milyonları dökmüşler.

Ne kadar dökmüşler toplamda? 176 milyon dolar. Tahmin edersiniz ki yardımsever süper zenginlerin önemli bölümü (158 zenginin 138'i) atılımcı, girişimci ve kapitalizm seven Cumhuriyetçi Parti adaylarına para yatırmış. Şunu da tekrar belirtmeden edemeyeceğim. Bu yardımların büyük bölümünü Cumhuriyetçi adaylardan Jeb Bush, Ted Cruz ve Marco Rubio aldılar. Zenginler nedense Trump'a yatırmadılar paralarını (8).

Adaylara bağış yapan işadamları arasında fon milyarderi Ken Griffin de göze çarpıyor. İlginçtir, Griffin'in verdiği parayı duysanız bu adam seçimleri hiç umursamamış meğerse dersiniz. Çok rakam konuştuk. Görgüsüz diyecekler. Telaffuz etmeyelim bunu. Ama aylık gelirinden vergiyi çıktıktan sonra bir günlük yevmiyesini Amerika'da şu kişi başkan olsun bence deyip verdiğini söylemekle yetineyim. Bir de Griffin'in mezun olduğu okula karşı siyasetçilere davrandığından daha cömert davrandığını not düşeyim. Harvard'a 150 milyon dolar bağışlamış.

//

Ne kadar dökmüşler toplamda? 176 milyon dolar. Tahmin edersiniz ki yardımsever süper zenginlerin önemli bölümü (158 zenginin 138'i) atılımcı, girişimci ve kapitalizm seven Cumhuriyetçi Parti adaylarına para yatırmış.

//

Amerikalı zenginlere dair buraya kadar pek de bilmediğimiz şeyler yok. Asıl enteresan bulacağınızı düşündüğüm şeye gelelim: Bu 158 zengin 119'u Amerikalıların "self-made" dedikleri, yani aileden miras almayı kendisi zengin olabilmiş insanlar. Daha da güzeli, bu 119 içinde yaklaşık bir düzine kadarının Amerika'da bile doğmamış olması. Küba, eski Sovyetler, Pakistan, Mısır, İran, Hindistan ve İsrail'den gelen göçmenler bunlar. Irkçılık, antisemitizm, islamofobi vesaire vız gelmiş, tırıs geçmiş.

Yapılan araştırmalar Amerikalı milyonerlerin servetlerinin keyfini sürmek için Viagra'ya da ihtiyaçları olmadığını söylüyor. Amerikalı zengin 42 yaş ortalaması var. Bu ortalama Avrupa'da 61. (9)

New York Times yazısında dikkatimi çeken başka bir detay, bu zenginlerin sekizinin birden geçen gün Houston'da farkında olmadan arabayla yanından geçtiğim River Oaks Country Club civarında oturmalarıydı. Bütün mahalle bir olup at yarışı oynar gibi seçimlere oynamışlar desem yeridir. Yine bu sekiz ailenin arasında dördü yabancı soy isimleri ile dikkat çekiyor. Nau, Sarofim, Ansary ve Flores aileleri.

Deniz uzak, mimari yok. Benim Houston'a pek dibim düşmemişti. Ama Erdoğan da "Manhattan'ın nesi var, parası olan orada yaşamaz" deyince... (10) Vallahi doğru. Artık başka bir gözle bakıyorum.

//

Saat kulesinin çok değil, bir asırdan biraz fazla yaşı var. Kasabanın yenilerinden sayılır. Lâkin üzerinde halen Arapça rakamlar duruyor, bir şeylerin değiştiğini gösterircesine.

- 1 – Amerika'nın fakirleri <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2017/10/27/amerikanin-fakirleri/>
- 2 – The richest families in Florence in 1427 are still the richest families in Florence <https://qz.com/694340/the-richest-families-in-florence-in-1427-are-still-the-richest-families-in-florence/>
- 3 – Today's Chinese elite are direct descendants of the elite from pre-1949 <http://cnpolitics.org/wp-content/uploads/2015/01/InterviewGoodman.pdf>
- 4 – On the Share of Inheritance in Aggregate Wealth: Europe and the USA, 1900–2010: Facundo Alvaredo, Bertrand Garbinti, Thomas Piketty
- 5 – Yallah İskandinavya'ya <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2017/09/01/yallah-iskandinavya/>
- 6 – Global Family Business Index https://kmu.unisg.ch/kmu%20news/news%20institut/2015%2004%20global%20family%20business%20index?sc_lang=en
- 7 – Buying Power <https://www.nytimes.com/interactive/2015/10/11/us/politics/2016-presidential-election-super-pac-donors.html>
- 8 – Megadonors like Ken Griffin, Peter Thiel keep their wallets closed for Trump <https://www.cnbc.com/2016/09/23/megadonors-like-ken-griffin-peter-thiel-keep-their-wallets-closed-for-trump.html>
- 9 – The Origins of the Superrich: The Billionaire Characteristics Database <https://piie.com/publications/wp/wp16-1.pdf>
- 10 – Manhattan'ın nesi var? https://twitter.com/sputnik_TR/status/928225411913445376

Seçimler, karamsarlık ve sınıf

Örtük ya da aleni, sınıf ve sınıf mücadelesi önümüzdeki günlerde, Türkiye gündeminin en üst sıralarında olacak. Seçimler en çok, yalnızca ortalama bir burjuva demokrasisi umanlar için bile, bu mecburiyeti dile getiriyor. Mecburiyetin kendini olanak olarak ifade ettiği koşullarda, olanak imgesi kendini bir mecburiyete dönüştürebilir. Sorun olanağın fikri kadar kendisinin nasıl örgütleneceğinde.

Son zamanlarda Erdoğan'a karşı öngörülü lider mitini tahrip eden bir siyasal espiye dönüşse de, aldanma, Türkiye siyasal yaşamında son on beş yılın en sık başvurulan kavramlarından. Cemaat AKP'yi aldatmıştı; ama AKP de cemaati. Kürtler AKP'yi aldatmıştı; ama AKP de Kürtleri. Solu hem liberaller hem de Kemalistler. Liberalleri ise aldatan aldatanıydı: Hem cemaat, hem AKP, hem Kürtler, hem AB. Öyle ki AKP ve Erdoğan başından beri muhalefet eden uslanmazlar kadar, bir dönem cazibesine kapılmışların da içinde yer aldığı geniş bir aldanmışlar blokunun karşısında uzun zamandır.

EKİN AKÇADAĞ

İnce seçim gecesi buharlaşarak CHP'lileri aldattı; CHP seçmeninin konsolide olması ile oluşan hava solu aldattı. Yeni aldattıysa pusuda: MHP AKP'yi, İyi Parti CHP'yi, CHP seçmenini. Yoksul AKP seçmeni ise, onu sınıfsallığına iade edecek kendi 'aldatıcı'sını arıyor.

En yaygın aldanma nesnesini en güçlü anında benimsiyor: Gezi İsyanı, bugün AKP'nin ardında dizilen her meşrepten insan ve politik aktörü aldatmıştı. Aldananlar genelde en gözü kara hasımlara dönüşüyor: Evrensel küme.

Aldanma meselesi de dâhil olmak üzere, kavramların ege-menliğinde bir siyasal iklimin şekillenmesinde; siyasetin ahlaki bir düzeye indirgenmesi kadar, onu buna mahkûm kılan toplumsal dinamiklerin parçalılığının da payı var kuşkusuz. Ancak asıl sorun, toplumsal mücadelelerin merkezini işgal etmesi gereken gündemlerin uzunca süredir tali görülmesi ya da bir söz siyasetine indirgenmesi. Türkiye solu; işçi sınıfına, yoksul köylülüğe, kentlerin başıboş yoksullarına ancak onlar, bu kavramlar ve art arda dizilen gündemler silsilesini yaracak bir alan açınca, bir anlığına, son bakışta çarpılıyor. Değilse; kavramlar kendilerinin fikirlerine dönüşerek, bir Uroborus gibi burjuva siyasal gündemleri mideye indirenleri, bir karamsarlık uçurumunun kenarında enerjilerini tüketmeye terk ediyor. Türkiye solunun, sol liberalizm ile hesaplaşması –sınıf dışarıda bırakılarak- yalnızca bir dizi siyasal taktik ile hesaplaşma sorununa indirgendiğinde; biteviye savrulmalarla malul, aldanma türü siyasal sonuçların türediği denkleme aşmak da mümkün görünmüyor bu yüzden. Aynı durum seçim için de geçerli: Seçim sonrasında ortaya çıkan aritmetikten kaynaklanan umutsuzluk, seçim sürecinde ve sonrasında beliren olanaklar veya bir başka deyişle sorumlulukların üstünü örtüyor.

Bu anlamda 24 Haziran seçimin en hayırlı sonuçlarından biri, şimdilik sınırlı bir çerçevede tartışılabilir, toplumsal dinamikleri demokrasi retoriği içinde soğuran radikal demokrasiciliğin pratik bilgisini ortaya apaçık koymuş olması. Üstelik yalnızca solda CHP'den ve İnce'den beklenti içine girenler değil, CHP'nin geleneksel seçmeni içinde de gerek verili demokrasi söylemine gerekse de burjuva demokrasisinin kurumlarına –seçim, yargı, meclis, başkanlık vs.- inanç ister istemez azalıyor. Elbet-

//

Türkiye solu; işçi sınıfına, yoksul köylülüğe, kentlerin başıboş yoksullarına ancak onlar, bu kavramlar ve art arda dizilen gündemler silsilesini yaracak bir alan açınca, bir anlığına, son bakışta çarpılıyor.

te bu eğilim kısmen ülkenin içinde bulunduğu baskı ortamının ürünü, dolayısıyla AKP'den kurtuluşu bir başka siyaset tarzını inşa etmekte değil, siyasetin riyakârlığından sıyrılmakta arayan sinizminde şaşılacak bir şey yok; ancak onu aşan bir niteliği var. Aynı inançsızlık, AKP seçmeni için de geçerli ve kapitalizmin yapısal sorunlarından kaynaklanan bu kötümser ruh hali, AKP'den uzaklaştığı oranda sığındığı kurtarıcı Erdoğan imgesini ve siyasal aritmetiği aşabilecek bir toplumsal yıkıcılığın karşıt potansiyellerini taşıyor. Mücadelenin belirli biçimlerine dönük inançsızlık, kendini ne tür bir ortak inanç zeminine çevirebilir sorusu, bu nedenle; teorik yanıtı kadar şimdi sinizm ve apolitizm açmazında debelenenleri somut bir projeye ikna edecek pratiklere de ihtiyaç duyuyor.

...

Sınıf mücadelesi bir acil çıkış butonu, ehven-i şer ya da yas yeri değil; aksine solun ve siyaseti yakından takip edenlerin, sabırlı olmak koşuluyla kötümserlikten devrimci neşe üretebilecekleri başlıca pratik alan.

Bu nedenle; muhalefette seçim öncesi hâkim olan kıyametçi ruh halinden türeyen umutsuzluk, bir başka yenilgi ile sonuçlanması kaçınılmaz olan müstakbel bir tarihsel ana (muhalefet için yerel seçimler –bu AKP'nin projesiz kaldığı oranda 2023, 2071 gibi sembolik tarihlerle beslemeye çalıştığı ütopyacılığının pragmatist zıddı olarak da okunabilir-) tahvil edilmeden önce; -en azından şimdilik- çıkışsızlıktan gündeme gelmiş gibi görünen sınıf mücadelesi tartışmasını derinleştirmek gerekiyor. Bu yazı sınırlarında ise kabaca şunlar söylenebilir: Örtük ya da aleni, sınıf ve sınıf mücadelesi önümüzdeki günlerde, Türkiye gündeminin en üst sıralarında olacak. Seçimler en çok, yalnızca ortalama bir burjuva demokrasisi umanlar için bile, bu mecburiyeti dile getiriyor. Mecburiyetin kendini olanak olarak ifade ettiği koşullarda, olanak imgesi kendini bir mecburiyete dönüştürebilir. Sorun olanağın fikri kadar kendisinin nasıl örgütleneceğinde.

//

Sınıf mücadelesi bir acil çıkış butonu, ehven-i şer ya da yas yeri değil; aksine solun ve siyaseti yakından takip edenlerin, sabırlı olmak koşuluyla kötümserlikten devrimci neşe üretebilecekleri başlıca pratik alan.

//

Geç kapitalizmin geç proleterleri

Çoğunlukla İstanbul'dan geliyorlar. Eğlenmek ve dinlenmek için çok paraları ancak az zamanları var. Bu yüzden çok aceleci ve çok saldırganlar. Eğlence ve dinlenmenin kendisinden çok düşüncesi onları meşgul ediyor. Yola çıkmadan önce görülecek yerler, gidilecek restoranlar, yenilecek yemekler ve hatta fotoğraf çekilecek noktalar belirleniyor. Turistik bir geziden beklenen yeni bir şey görme, bir mekânı keşfetmenin heyecanı tamamen ortadan kalkmış durumda.

ASLIHAN AYKAÇ YANARDAĞ

07 EYLÜL 2018

//
Geç kapitalizm,
birikim
tıkanıklığıyla karşı
karşıya kalan erken
kapitalist ülkelerine
yatırımlarını az
gelişmiş bölgelere,
yeni pazarlara,
yeni ve ucuz
kaynaklara doğru
yönelmesiyle
ortaya çıkan yeni
bir kapitalist
döngüyü ifade
eder.

Bir yaz sezonunun daha sonuna geldik. Eylül ayına girilmesiyle birlikte kıyı kentleri adeta terk edildi, yıllık geçimini yaz sezonunda çıkarmaya çalışan esnaf kepenkleri indirdi, sokaklar yaz için alınıp giderken geride bırakılan köpeklere kaldı. Oysa dokuz günlük bayram tatilinde ülke nüfusunun üçte birinden fazlası milyonlarca araç içinde yollara döküldü, trafikte oluşan uzun konvoylar, kazalarda ölen yüzden fazla kişi ve yüzlerce yaralı bayramın acı bilançosu oldu. Turizm merkezi olan kıyı kentlerine gelen ziyaretçiler yerleşik nüfusun katlarıyla ifade edilirken, taşıma kapasitesinin çok üstünde sayılara ulaşan kitleler parklarda ve plajlarda konaklamak zorunda kaldı. Uzun sözün kısası, tatil eziyete döndü. Peki insanlar neden bu eziyete ve bunca zorluğa rağmen yine de yollara dökülüyor, bir yer bildirimi, bir selfie uğruna nelere katlanıyor?

Bu turist istilasında hâkim bir turist profili belirgin bir biçimde öne çıkıyor. Çoğunlukla İstanbul'dan geliyorlar. Eğlenmek ve dinlenmek için çok paraları ancak az zamanları var. Bu yüzden çok aceleci ve çok saldırganlar. Eğlence ve dinlenmenin kendisinden çok düşüncesi onları meşgul ediyor. Yola çıkmadan önce görülecek yerler, gidilecek restoranlar, yenilecek yemekler ve hatta fotoğraf çekilecek noktalar belirleniyor. Turistik bir geziden beklenen yeni bir şey görme, bir mekânı keşfetmenin heyecanı tamamen ortadan kalkmış durumda. Her türlü yüksek teknoloji donanımına sahipler, telefonlarında her türlü yeme-içme, konaklama, eğlence uygulaması mevcut, bir dakikalarının dahi boş geçmesine, kayıtsız kalmasına tahammülleri yok. Gittikleri yerde otantik bir deneyim aramak yerine, rekreasyon alışkanlıklarını sürdürecekleri bir altyapı bekliyorlar. Çoğu zaman gittikleri yeri tanımak ve mekânın ruhuna, ritmine uymak yerine şehrin telaşını ve hızını yanlarında getiriyorlar.

Sınıfsal olarak bakıldığında bu turistlerin büyük bir çoğunluğunu geç proleterler olarak tanımlanabilir. Geç kapitalizm, birikim tıkanıklığıyla karşı karşıya kalan erken kapitalist ülkelere yatırımlarını az gelişmiş bölgelere, yeni pazarlara, yeni ve ucuz kaynaklara doğru yönelmesiyle ortaya çıkan yeni bir kapitalist döngüyü ifade eder. Böyle bir geçiş, kapitalizmin yayıldığı alanlarda yeni metalaşma süreçlerine, yeni proleterleşme aşamalarının ortaya çıkmasına neden olur. Geç proleterler, var olan tarihsel birikimin dışındaki yeni işçileşme sürecinin sonucunda

ortaya çıkan grupları kapsar. Medyadaki yaygın ifadesiyle plaza çalışanları, geleneksel işçi sınıfına kıyasla daha eğitilmiş, görece daha vasıflıdırlar ve hizmet sektöründe çalışırlar. Ancak ne daha modern sektörde çalışıyor olmaları ne de görece yüksek gelir kazanmaları bu kesimi kapitalist üretim ilişkileri içinde ayrıcalıklı bir konuma, bir orta sınıf konumuna yerleştirmez. Orta sınıf illüzyonu, emekçi kitlelerin küçük bir kesimine sermaye sınıfı gibi yaşama imkânı sunarken, büyük bir çoğunluğu da sosyal dışlanmaya, görünmezliğe mahkûm eder. Orta sınıf gerek gelir düzeyiyle gerekse yaşam biçimiyle tanımlansa da bireyin sınıfsal konumu belirleyen kapitalist üretim ilişkilerindeki, piyasadaki konumudur. Kendi hesabına çalışacak sermayeden yoksun, üstlerinin denetimine tabi olan ve işsiz kaldığında piyasadaki tüm varlığını ve ayrıcalıklarını kaybeden herkes işçidir. Yüksek tüketim profilinden, isimlerin önüne gelen unvanlardan, modern yaşam tarzından ayrıcalıklı bir sınıfsal konumu ummak yabancılaşmanın başka bir biçimidir.

Tatil tercihlerine benzer bir yaşam tarzı anlayışını ve tüketim davranışını gündelik hayatın diğer alanlarında da görüyoruz. Burada en belirleyici unsur, yaşam tarzı inşasının çoğunlukla piyasaya bağlı olarak ortaya çıkması, yaşamsal tercihlerin ancak ve ancak bir parasal ilişki sonucu ortaya çıktığında anlam kazanmasıdır. Örneğin spor yapmak için yürüyüş veya koşu yapmak yerine spor salonlarına üye olmak, sağlıklı yaşamak için ekolojik pazarları tercih etmek, turşu kurmak için fermantasyon atölyesine, kışlık domates hazırlamak için salça atölyesine gitmek gibi tercihler yaygınlaşıyor. Daha da ötesi, piyasaya bağımlı yaşam tarzı inşası çocukların hayatında da belirleyici oluyor. Çocuklar kurstan kursa koşuyor, her birinden bir Fazıl Say, bir Roger Federer, bir Michael Phelps olması bekleniyor. Çocuklar artık sokakta oynamıyor, onun yerine oyun gruplarına, çocuk atölyelerine yazdırılıyor. Yaşamın tüm kendiliğindenliği metalaşmanın derin nüfuzu sayesinde ortadan kayboluyor.

Sanayi Devrimi sürecinde kitlesele proleterleşmenin ve seri üretime dayalı üretim sisteminde zamanın belli dilimler halinde düzenlenmesinin önemli sonuçlarından biri kitle turizminin ortaya çıkışı oldu. Çalışma ve uykuya ayrılan saatler dışında günün kalan kısmı emeğin kendini yeniden üretimi için ayrılırken, hafta sonu tatilleri ve tam zamanlı çalışanların yıllık izinleri bu yeniden

//

Kendi hesabına çalışacak sermayeden yoksun, üstlerinin denetimine tabi olan ve işsiz kaldığında piyasadaki tüm varlığını ve ayrıcalıklarını kaybeden herkes işçidir. Yüksek tüketim profilinden, isimlerin önüne gelen unvanlardan, modern yaşam tarzından ayrıcalıklı bir sınıfsal konumu ummak yabancılaşmanın başka bir biçimidir.

//

Küresel kapitalizmin geç kapitalist ülkelere empoze ettiği orta sınıf illüzyonu, işçi sınıfı için tüketim odaklı bir yükselme arzusu yaratıyor. Görünen o ki, yabancılaşıma kapanındaki geç proleterlerin yükselme arzusu ve piyasa bağımlılığı dönüp dolaşıp küresel sermayeye hizmet ediyor.

üretim sürecinin daha büyük parçalarını oluşturdu. İşçi sınıfı, emeğini satarak kazandığı gelire piyasadan birtakım mallar ve hizmet satın alırken, aynı zamanda kendine has bir kültür, bir davranış biçimi, tüketim alışkanlığı inşa eder. Çalışma hayatındaki deneyimler kadar bu deneyimlerin toplumsal ilişkilere yansımaları, yeni toplumsal kategorilerin ortaya çıkmasına yol açar. Kitle turizmi, deniz-kum-güneş temelli tatil anlayışı, bir turizm mekanının ortaya çıkışı böyle bir yansımanın ürünüdür. İngiltere’de Blackpool, ABD’de özellikle İşçi sınıfının yoğun olduğu New York’ta Coney Island ve New Jersey’de Jersey Shore, işçi sınıfı oluşumuyla paralel bir gelişme gösteren turizm alanları olarak öne çıktı. Türkiye’de kitle turizmi neoliberal küreselleşmeyle uyumlu olarak 1980 sonrası gelişme gösterdi ve yeni işçi sınıfının istilası önce Bodrum ve Marmaris’i, sonra Kuşadası’nı tüketti.

Türkiye’nin tarihsel olarak kapitalizme geç eklenmesi, sanayi kapitalizmini de yine gecikmeli olarak ve devlet eliyle, tepeden inme bir biçimde gerçekleştirme çabaları işçi sınıfı oluşumunda kendine özgü bir yapının ortaya çıkmasına neden oldu. Benzer durumdaki geç kapitalist ülkelerde de işçi sınıfı meselesi ulus inşası, milli ekonomi ve sanayileşme gibi büyük hedeflerin gölgesinde kalırken, işçi sınıfı, varlığı ve hakları ulusal çıkarlar karşısında ertelenen ve ötelenen bir konu oldu. Neoliberal küreselleşmeyle birlikte Türkiye dünya ekonomisine ucuz emek kaynağı sağlayarak eklemelendi. İşçi sınıfını oluşturan kitleler, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıyla gelen yabancı şirketlerde, çok uluslu şirketlerin fason üretiminde ve küresel ekonomiyi ayakta tutan satış, pazarlama, finans gibi işletme hizmetlerinde istihdam edilmeye başladı. Hizmet sektörü çalışanları, fabrika çalışanlarına kıyasla kol gücü yerine daha çok beyin gücüne dayalı ofis işlerinde çalışıyorlar ve bu ofis işleri için farklı vasıflar edinmeleri gerekiyor. Ekonomik yapıdaki bu değişiklik bireylerin yaşam biçimlerini, tüketim alışkanlıklarını mutlaka değiştiriyor. Ancak bütün bu değişiklikler sınıf yapısının değiştiği, bireyin üretim ilişkilerindeki konumunun değiştiği anlamına gelmez. Kapitalist üretime dayalı sömürü ilişkisi sınıfsal eşitsizliği yeniden ve yeniden üretiyor. Küresel kapitalizmin geç kapitalist ülkelere empoze ettiği orta sınıf illüzyonu, işçi sınıfı için tüketim odaklı bir yükselme arzusu yaratıyor. Görünen o ki, yabancılaşıma kapanındaki geç proleterlerin yükselme arzusu ve piyasa bağımlılığı dönüp dolaşıp küresel sermayeye hizmet ediyor.

Bariş Soydan'a: Komünistlerin krizi çözüm yöntemleri başkadır!

Soydan'ın sosyal demokrasiye yönelik tespitlerinin birçoğuna katılabiliriz, ama yazdıklarından komünistler konusunu pek anlamadığı izlenimine kapılıyoruz. Belki zamanında üyesi olduğu partinin anlayışından olabilir, bilemiyoruz. Temel bir konuyu şu şekilde belirtelim öncelikle: Komünistler iktidar olmaktan var olan kapitalist düzen altında hükümet olmayı anlamazlar.

Bariş Soydan, 31 Ağustos'ta T24'e yayınlanan "Sol bu krizi çözebilir miydi?" yazısında züğürt tesellisine dönüşmüş bir argüman üzerinden yola çıkmış. Soydan, yazıyı birçok yere dallanıp budaklandırırsa da temel olarak "iyi ki Muharrem İnce seçilmedi, yoksa krizin faturası ona kesilecek; yaratılan umutlara rağmen halkı yoksullaştıran lider olarak tarihe geçecekti" üzerinden bir tartışma yürütüyor. Evet Soydan haklı; Muharrem İnce/CHP iktidar olsaydı – Erdoğan'dan farklı olarak – IMF ile anlaşmayı erkene çekip bütün faturanın yoksul halka kesilmesine aracı olmaktan ötesini yapmayacaktı. İktidar Erdoğan'da kaldı da kriz onu mu vuracak? AKP iktidarı en kötü döneminden geçiyor ama muhalefet, tabiri caizse dağılmış durumda olduğundan iktidarın içine düştüğü bu durumdan yararlan-

GÜNEŞ GÜMÜŞ

maktan çok uzakta. Yine de kriz uzun soluklu ekonomik bir buhrana dönüşürse AKP'nin siyasi bir fatura ödemesi kaçınılmaz hale gelebilir. Lakin AKP kemikleşmiş bir kesim destek tabanını koruduğu sürece ve elinde tuttuğu devlet sopasıyla iktidara sınımsız sarılacak ve bu badireyi de atlatmaya bakacaktır.

Krizin iyice derinleşmesi durumunda sonucu sınıf mücadelesi belirler. Komünistlerin değerlendirileceği nokta işte burasıdır. Yoksa kapitalistlerin krizin nasıl aşılabacağına dair bir tartışmayı komünistler yürütmezler. Komünistler kapitalist krizin devrim yoluyla aşılması için gerekli programı uygulamaya sokup bunu hayata geçirmeye çalışırlar.

HASTA BAKICI SOSYAL DEMOKRASİ!

Soydan yazısına Yunanistan'da krizin ağır faturasının nasıl yoksul halka kesildiğini, sosyal demokrasinin solunda bir hareket olarak Syriza'nın IMF politikalarının uygulayıcısı haline geldiğini anlatarak başlamış. Biz de bu noktadan devam edelim. Sosyal demokrasi aslında emek-sermaye çelişkisinin yıkıma doğru keskinleştiği bütün kriz anlarında patronlardan yana tavır alarak düzenin öyle ya da böyle sürmesini sağlamıştır.

Sosyal demokrat iktidarlar, olağan kapitalist dönemlerde eğitime, sağlığa daha fazla bütçe ayırmak, sosyal güvenlik sistemini düzeltmek gibi çeşitli reformlar yapabilirler. Öte yandan sistemin reformları bile kaldıramadığı neoliberal çağda Barış Soydan'ın da örnek gösterdiği Blair'ler, Schröder'ler işçi sınıfının haklarının budanması işini bizzat üstlenmiştir. Bu da sosyal demokrat partilerin manasızlaşmasına yol açmış ve bu partiler adeta dibi boylamıştır. Ne var ki kapitalist krizin 2008'de yeniden kendisini göstermesinden itibaren sosyal demokrat partilerin içerisinde de sınıf mücadelesi keskinleşti ve ABD, Britanya, İspanya, Fransa gibi metropol ülkelerde sol kanat sosyal demokrasinin güçlendiğini gördük.

Britanya'da Corbyn, ABD'de Sanders gibileri şimdilerde güçlü iktidar adayları. Sol sosyal demokrasi iktidardayken kısmi reformları uygulamaya pekala sokabilir. Ama kapitalist sisteme sadık kalacaklarından kimsenin şüphesi olmasın. Çipras'ın şanssızlığı ekonomik buhran durumunda Merkel ve diğerlerine teslim olmak dışında bir alternatifinin olmamasıydı. Sosyal demokrasi tam olarak budur. Sistem işliyorken az biraz da olsa reform mümkün olabilir, ama sistemin olağan akışı sekteye uğramışsa sosyal demokrasi acizdir ve burjuvazinin işçi sınıfını pasifize etmekte kullandığı tehlikeli bir ajan durumuna dönüşür.

Onca parti içi krize rağmen, Türkiye'deki onca politik aciliyete ve alınan

“
Krizin iyice
derinleşmesi
durumunda sonucu
sınıf mücadelesi
belirler. Komünistlerin
değerlendirileceği
nokta işte burasıdır.
Yoksa kapitalistlerin
krizinin nasıl
aşılacağına dair bir
tartışmayı komünistler
yürütmezler
”

onca yenilgiye rağmen ve şu anda ülkenin içerisine düştüğü derin ekonomik kriz koşullarında CHP'nin içerisinde Batı metropollerinde görüldüğü gibi bir sol kanadın açığa çıkmaması ayrıca incelenmesi gereken bir konu. KK-İnce kapışmasının zavallılığı da bu noktada daha bir çarpıcı oluyor.

YA KOMÜNİSTLERİN TALEPLERİ?

Soydan'ın sosyal demokrasiye yönelik tespitlerinin birçoğuna katılabiliriz, ama yazdıklarından komünistler konusunu pek anlamadığı izlenimine kapılıyor. Belki zamanında üyesi olduğu partinin anlayışından olabilir, bilemiyoruz. Temel bir konuyu şu şekilde belirtelim öncelikle: Komünistler iktidar olmaktan var olan kapitalist düzen altında hükümet olmayı anlamazlar. Komünistler, adlarına layıkça, bir darbe ya da seçimle gelen bir iktidardan bahsetmezler. Kapitalizmin buhranının atlatılması için reçeteler de sunmazlar. Hasta bakıcı değil, mezar kazıcısı olmak gibi bir tarihsel rolü oynamayı hedeflerler.

Bütün mesele emek ile sermaye arasındaki sınıf mücadelesinin bir devrime doğru gelişmesi ve böylece iktidarın bütün bir toplumsal ilişkilerin altüst olması sonrası alınmasıdır. Komünistlerin görevi de bu sınıf mücadelesinde işçi sınıfının çıkarlarının farkına vararak bütüncül bir dünya görüşü oluşturması için gündelik siyasal-ekonomik gelişmelere yönelik taleplerle mücadeleyi ilerletmeye çalışmaktır. Örneğin işten atılmaların yasaklanması gibi; kapitalistlerin borcunun kamu tarafından üstlenilmemesi gibi; özelleştirilen ve yağmalanan işletmelerin patronlardan geri alınması gibi ya da yüksek oranlı servet vergisi gibi... Şimdi Soydan bu durumda sermayenin kaçacağı, ekonominin duracağını vb söyleyerek bize cevap verecektir. Biz de diyoruz ki sermaye kaçarsa işletmeler işçi yönetimine geçsin, bankalara el konulsun ve üst sınıflardan alınanlarla fabrikalar yeniden üretime geçsin... Asalak patron takımı olmadan da ekonominin yürüdüğü görülecektir. Mesele işçi sınıfının örgütlülük ve bilinç seviyesinin bu noktalara gelmesidir. Yani kapitalist kriz meselesi komünistler tarafından gerçek bir sosyal devrim olanaklarının yaratılması olarak kavranır.

Soydan sorabilir; dünya ile ticaret biterse "doğalgazsız, mazotsuz, ara malsız" ne yapılacak diye. Devrimin bir ülkenin sınırları içinde kalması; sosyalizmin tek ülkede kurulması mümkün değildir. Devrimi yaymaktan, dünyayı dönüştürmekten başka insanlığın çıkış yolu yoktur. Ki devrim patlak verdiğinde bir ülkenin sınırları içinde

//

Sosyal demokrasi tam olarak budur. Sistem işliyorken az biraz da olsa reform mümkün olabilir, ama sistemin olağan akışı sekteye uğramışsa sosyal demokrasi acizdir ve burjuvazinin işçi sınıfını pasifize etmekte kullandığı tehlikeli bir ajan durumuna dönüşür.

//

// Bizim derdimiz işlerin yolunda gitmesi değil; yüzyıllardır sömürülen ve bu düzen böyle sürdüğü sürece sömürülecek olan sınıfların kaderini değiştirmek. //

kalmadığını, ilhamını dünyanın dört bir yanına taşıdığını birçok deneyimden biliyoruz.

Bakınız Türkiye ile benzer bir bunalım içinde olan Arjantin’de işçi sınıfı krizin faturasının kendilerine yüklenmesine karşı genel greve gidiyor. İşte komünistler böyle mücadelelerle sınıf mücadelesinin emekçiler lehine ilerlemesi için vardılar. Komünistlerin başarısının ölçütü budur. Türkiye’nin bu eylemsellikten uzak oluşu, başka bir konudur ve ayrıca ele alınmalıdır.

Bu düzenin sınırlarını kabul ederek düşünmeye başladığınızda şirketler batıp yüz binlerce insan işsiz kalacağına devlet borçları üstlensin demeye varırsınız. 2008 krizi sonrası ABD’de bu olmadı mı! Devlet borçları neyle ödeyecek; neredeyse tamamını yoksul halktan tırtıkladığı vergilerle, kıdem tazminatı-işsizlik fonuyla. Yani yine emekçiler ödemiş oluyor. İşleri “yoluna koymaktan” bahsettiğinizde bu yola koyma hali sadece patronlar için işliyor; onlar kârlılığına devam ederken bütün krizin yükü emekçilerin sırtına yükleniyor.

Bizim derdimiz işlerin yolunda gitmesi değil; yüzyıllardır sömürülen ve bu düzen böyle sürdüğü sürece sömürülecek olan sınıfların kaderini değiştirmek. Bütün ekonomik-sosyal-siyasal ilişkiler eskisi gibi işlerken bu olmaz. Hepsinin yerle yeksan olması; yeni bir düzenin kurulması gerekiyor.

EN KÖTÜSÜ

Barış Soydan’ın yazısından temelde kriz bağıra bağıra gelirken AKP’sinden CHP’sine kimsenin elinden başkası gelmiyor sonucu çıkıyor.

Komünistlerin radikal programı da, “halkın kış ortasında doğalgazsız, çiftçinin mazotsuz, sanayicinin ara mamülsüz” bırakacak gerçek dışı bir program ilan edildiğinde aslında eldeki durum bu; paşa paşa katlanacağız demiş oluyorsunuz. Muhalefet içinden de böyle sesler yükselse sonuç “durumu kabullenelim”den başkası olmayacaktır. Zaten muhalefet namına hareket ettiği iddiasındaki CHP’nin işi gücü makullük, akil siyaset iken “kimsenin elinden başkası gelmez” söylemi muhalefeti daha da kötürümleştirecektir.

Kriz, emek ile sermaye arasındaki çelişkilerin en keskinleştiği zamanlardır. Bu krizin bedelini kimin, ne kadar ödeyeceğini belirleyecek mücadelenin seyri olacaktır. Elden gelen bu kadar diyerek buna köstek olursunuz. Oysa ki şirket iflasları yaşanıp işten atmalar kiteselleştiginde size kulak kabartabilecek kitlelerin, “Birlikte yediniz içtiniz niye biz emekçiler ödüyoruz” sorusuna ve bu sorunun karşılığında yükseltilecek taleplere ihtiyacı var.

Solda 'ayrışma' çağrısı

İttifak meselesi apayrı bir konudur. Kendi sesiniz, sözünüz korunduğu ve ilkelerinize sahip çıkan bir programınız olduğu sürece ittifaklar gerçekleştirmek sadece mümkün değil aynı zamanda siyasi olarak zorunludur. Ama yarın yokmuşçasına verilecek sözlerle olacak iş değildir bu. Bir stratejiniz olur, her tarihsel kavşakta kararlarınızı ona göre verirsiniz. Bunlar da kişisel değil, (sınıfsal ve kamu yararına) kolektif kararlardır.

Somuta dair siyasi tartışmalar içerisinde ele alındığında her kritik tarihsel kavşakta solda neden birlik olmadığı sorusunu solcular kendi kendilerine yöneltirler. Hatta çoğunlukla kendi grupları dışındakilerle neden anlaşamadıklarını da belirten öğeleri alttan alta sohbete yedirerek bu kötü durumdan sıkça dem vururlar. Yeri gelir, sol içerisindeki bazı gruplar "gelin birlik olalım, gün kara gündür" diyerek eşe dosta haber salarlar. Bu çağrı çoğunlukla dar grup sosyolojisi nedeniyle bazı örgütçülerin çok işine gelmeyebilir. Ancak eğer durum çok vahimse (örgütün çözülmesi, kadroların ayrışması, hareket alanının daralması, vb.), çok sıkışıldıysa bir seçenek olarak değerlendirilebilir ve kendi örgütlerinden vazgeçerek ideolojik ve siyasi açıdan bir başka hareketin içinde erimeyi ve çözülmeyi kabul edebilirler. Kendi

PERİHAN ÖNCÜ

voluntarizmin ilkesiz ve programsız çağrı yapanlar başta olmak üzere solun bir kesimi tarafından gayet yanlış anlaşıldığını düşünmekteyiz. Voluntarizm, önünüzdeki seçenekler arasında kitleleşme imkanına sahip olan seçeneğe oynamak, devrimle alakası olmayacak kitleleri devrime kanalize etmek anlamına gelmemektedir.

örgütlerinde yaşadıkları sorunları çözemeyenlerin, çözüm olarak “çözülme” seçmesi sıkça rastlanılan bir durumdur.

Marksizm, Marksizm olalıberi defalarca bu çağrı –açık ya da kapalı şekilde– işçi sınıfı siyaseti içerisinde olmayan kesimler tarafından da yapılmıştır. Bu çağrıyı gerçekleştirenlerin popülist bir siyasi çizgisi ve bu yolla belirli bir kitlesi de varsa, yıllarca “devrimcilik” yapmaktan sıkılmış, sol içerisinde köşe kapmaca oynamayı “strateji” olarak görmüş kişiler “kitleyi bulduk” diyerek çağrıya cevap verme eğilimine girmişlerdir. Böylece reformizmin, oportünizmin tarihi ile Marksizmin tarihinin eşdeğer olduğuna inandıkları bir geçmişi ve geleceği bizlere armağan etmek istemişlerdir.

Kısa bir not: Bu satırlar kendi sözünü kaybetme, sınıf siyasetini terk etme, kendini popülist hareketin içinde eritme durumlarına yönelik yazılmıştır. Bahsi geçen “tarihsel kavşak”larda kurulacak ittifaklar ile ilgisi bulunmamaktadır. İttifaklar somut siyasette her zaman değerlendirilmesi gereken seçeneklerdir. Ancak aşağıda açıkça ismi belirtilen kişi ve parti/hareketler meseleyi ittifak(mış gibi) gösteremeyecek kadar başka bir söz ve eylemin parçası haline gelmişlerdir.

Öyleyse, içinden geçtiğimiz bu tarihsel kavşakta da benzer çağrıları görmekteyken işbu yazı neden “ayrışmayı” öğütleyen bir başlığa sahiptir? Bu çağrının biri teorik, diğeri ise pratik olan ve birbirinden ayrılmayacak iki temeli bulunmaktadır. Arzu ederseniz onları ortaya koymaya çalışalım.

İlki, yani teorik gerekçe devrimcilerin, aydınların ya da daha doğru ifadeyle partinin rolüyle ilişkilidir. Bildiğimiz voluntarizm ve kendiliğindenlik sorunu kısacası... Bu konuda biz, voluntarizmin ilkesiz ve programsız çağrı yapanlar başta olmak üzere solun bir kesimi tarafından gayet yanlış anlaşıldığını düşünmekteyiz. Voluntarizm, önünüzdeki seçenekler arasında kitleleşme imkanına sahip olan seçeneğe oynamak, devrimle alakası olmayacak kitleleri devrime kanalize etmek anlamına gelmemektedir. Yani siz çok çabalarsanız insanları devrim yapmaya ikna edeceksiniz diye bir kaide yoktur. Voluntarizm ilk olarak somut durumun somut ve doğru yerde duran bir analizini gerektirir. Bu nedenle kadro işidir. Bilimsel araçlarınız olmadan bu mümkün değildir. Bununla birlikte somut durumun krizli yapısını ve toplumsal çelişkileri ne ölçüde

su yüzüne çıkaracağına tahlilini gerektirir. Başka bir ifadeyle somut koşulların varlığını reddeden bir devrimcilik kendini dev aynasında görmek, kendi önemini abartmaktır. (İşlevi kalmamış bir mecliste komünist şarkılar söyleyerek, ketıllı ve kekli şakalar, komiklikler yaparak, kitleleri devrime taşıyacağını ummak gibi.)

Nesnel koşulların içindeki çelişkilere işaret etmek, onlara müdahalede bulunmak elbette gereklidir. Marksist yöntem ve düşünce gereğince, tarihte işçi sınıfının kendiliğinden hareket alanı vardır ve bunu tanımak gereklidir. Her şeyi başından sonuna belirleme kudretine sahip olmadığınız gibi esas önemli mücadele de sizin var olmanız (kendi özgül alanınızı yeniden üretmeniz) ve doğru yerde duruyor olmanızdır. Doğru yerde duran kişiler olarak çok sayıda bulunmanız size doğrudan bir faydası bulunmayacağı gibi az sayıda olmanız işinizi zorlaştırırsa da etkinizi doğrudan belirlemez. (Sahi, Sovyet Devrimi'nde devrimi yapanların hepsi "komünist" miydi?)

Yalnızca bu şekilde devrim sürecinde işçi sınıfının ihtiyaç duyduğu hegemonik söyleminiz tutarlı hale gelebilecektir. Zira devrim dediğimiz süreç de "benim" diyebileceğiniz (iyeliğe alınabilecek) bir süreç değildir. Bizzat devrimin kendisi hegemonik mücadeleye açıktır ve her an karşı-devrim ile sonuçlanabilir. Diğer bir ifadeyle, devrimi sürükleyenlerin işçiler olması da devrime doğrudan proleter nitelik kazandırmaz. Çünkü devrim, sabit bir an değildir ve devrim sürecince yürütülecek sınıf mücadelesi devrimin sınıfsal karakterini şekillendirir. Strateji olmaksızın hegemonik pozisyon kazanmak olanaksızlaşacaktır. Çok çabaladığınızı düşündüğünüz devrimin avuçlarınızdan kayışı için gözyaşı dökmek istemiyorsanız, kitlenin suyuna gitmek ve size söylenenleri söylemek yerine kendi alanınızı inşa edip olası bir harekette insanları o alana çağırmanız gerekir.

Kilit nokta şudur: Kendiliğindenlik ile popülizmi karıştırmamak elzemdir. Parti öncüdür, hareketle yönlenir ve harekete yön verir ancak hareketin arzu ettiği her şeyi arzu ettiği şekilde ele almaya kalkmaz. Bu nedenle doğru yerde durmanın öneminin karşısına hareketi koyarken hareketin popülist niteliğinin farkında olmak gerekir.

Örneğin işsiz ve yoksul kitlelerin iş talebine, "sermayeye daha çok

Diğer bir ifadeyle, devrimi sürükleyenlerin işçiler olması da devrime doğrudan proleter nitelik kazandırmaz. Çünkü devrim, sabit bir an değildir ve devrim sürecince yürütülecek sınıf mücadelesi devrimin sınıfsal karakterini şekillendirir.

söz konusu hareketlenmelerin büyük ölçüde sönümlenmesi (ya da Gezi dinamiğinin HDP'nin radikal demokrasi projesiyle içerilmeye ve soğurulmaya çalışılması ve birtakım sosyalistlerin de radikal demokrasiye "sosyalizm" diyerek buna çanak tutması) gerçekliğe tekabül eden bir sosyalist söylemin hegemonik pozisyona gelmemesinden kaynaklanmaktadır.

alan açayım da istihdam artsın" gibi bir çözümle cevap verilemez. Ya da kendisine bilimsel sosyalist diyen birisi seçim vaadi olarak "işsizliği bitireceğiz" demez, çünkü kapitalizmde tam istihdamın mümkün olmadığını bilir; emeğin iktidarı olmadan, emeğin belirleyiciliği olmadan sermaye ile bu işin çözülemeyeceğini bilir. Önemli olan bu taleplerin dayandığı somut koşulları analiz etmek, sonra da buna uygun bir siyasi program ve bir alternatif üretmektir. Süreçte siz doğru yerde duran ve somutu iyi analiz edebilmiş bir söylem ve alternatif üretirseniz (ki söz konusu üretim bir hareket, eylemdir) tam da çelişkilerin patlak vereceği somut koşullar nedeniyle ortaya çıkan kendiliğinden hareketin önderliğini almak için avantajlı bir siyasi konumda bulunacaksınız. Hegemonya mücadelesinde zaten inşa ettiğiniz bir alternatifi varlığı önemli olacaktır.

İkinci gerekçe, yani pratik olan ise içinde bulunduğumuz "kavşak" ile ilintilidir.

Türkiye, AKP iktidarı esnasında kendiliğinden gelişen ancak sonrasında gerçek bir öncü alternatifi halihazırda bulunmuyor olmasıyla da alakalı olarak sönümlenen büyük hareketlenmelere sahne olmuştur. TEKEL Direnişi ve Haziran Direnişi bu hareketlenmelerdendir. Ancak sürekli devam eden hareketlenmeler de göz ardı edilmemelidir. Bununla birlikte, söz konusu hareketlenmelerin büyük ölçüde sönümlenmesi (ya da Gezi dinamiğinin HDP'nin radikal demokrasi projesiyle içerilmeye ve soğurulmaya çalışılması ve birtakım sosyalistlerin de radikal demokrasiye "sosyalizm" diyerek buna çanak tutması) gerçekliğe tekabül eden bir sosyalist söylemin hegemonik pozisyona gelmemesinden kaynaklanmaktadır.

Kısacası, alternatif üretebilmek ve söz konusu patlamaları doğru bir yere yönlendirebilmek gerekmektedir. Buna örnek, "Emeğin On Çözümü" adlı Haziran çalışmasında bulunabilir. Bu çabanın genişletilmesi, iktidar emeğin olduğunda uygulanacak politikaların (özellikle ekonomi alanında) sektör sektör, kalem kalem belirlenmesi gerekmektedir. Gerekirse, sanki yarın iktidar olacağımız gibi emekçiler olarak bu çabayı süreklileştirmemiz, alternatifi kanlı canlı hale getirmemiz gerekir. Gerçek voluntarizm gerçekçi bir alternatif için verilecek yorulmaz bir emekle, emeğin programıyla mümkündür. Sıkıştığımız zaman burjuva siyasetine sığınmakla değil...

Bahsettiğimiz çaba için de kendimiz dışındaki herkesi oy potansiyeli ya da kafa sayısı olarak görmeyi bırakmak ve insanların bizimle kolektif biçimde çalışmasına imkan yaratacak alanlar yaratmamız gerekir. Somut sorunların ortaya konularak sınıf siyasetinin dili içerisinden onları tekrar formüle etmek gerekir; daha önemlisi, bilmediğimiz her konuda ahkam kesmek yerine dinlemeyi öğrenmemiz gerekir. Herhangi bir Marksist'in Marksist olmak dolayısıyla yerde ve gökte gerçekleşen her şeyi bilmesi mümkün değildir. Teorik mücadele içerisinde olması, bilimsel yöntem ve bu dolayısıyla pratikte bilmediği şeyleri dahi sınıf diline aktarabilme yani ilkeler oluşturabilme kapasitesine sahip olması beklenebilir.

Peki öyleyse, hep beraber Marksizmin bilimsel araçlarını kullandık, gerçekliği olabildiğince doğru analiz ettik, müdahale edeceğimiz noktaları belirledik ama ortada kitle yok, bir türlü ortaya çıkamıyor. Devrimi bir avuç insan mı gerçekleştireceğiz? Kapı kapı dolaşıp insanlara mı anlatsak? Taksilere binip halkın nabzını şoförler üzerinden mi ölçsek? Sonra basın bildirisi mi yayınlasak, sokağa çıkıp okusak?

Hepsini yapalım isterseniz. Ancak somut ve kapsamlı bir alternatif ekonomik-siyasi planın, bu toplumu nasıl bir arada tutacağımızın gerçekçi bir analizinin (ideolojik-siyasal hegemonyanın) olmadığı yerde sadece kendimizi tatmin etmeyi bekleyebiliriz.

Yazının en temelde Erkan Baş'a (ve bu bağlamda bilinen kararı alan ilgili parti mensuplarına) yönelik olduğu sanırsanız anlaşılacaktır. Erkan Baş, çok iyi niyetli olabilir ve kendisi ve ekibine göre en iyi çözümü HDP'nin siyasi şemsiyesi altında bulmuş olabilir. Bununla birlikte kendisine yönelen öfkeyi de anlamalıdır. Çünkü kendisine ne kadar zor görünse de aslında kolaya kaçmış, yıllarca üretmeye çabaladığı ancak bir şekilde başarılı olamadığı alternatif bir dünya ihtimalini, yani sosyalizmi radikal demokrasi uğruna terk etmiştir. Demokrasi talebi etrafında şekillenen söylem gündelik hayatta belirli bir kesimi rahatlatacak olsa da bizim değildir ve bizi içermeye, kendi hegemonyası altına almaya odaklıdır. Erkan Baş'ın son dönem demeçlerinde söz konusu popülist söylem gayet net biçimde kendini açığa çıkarmaktadır. Katıldığı bir televizyon programında AKP'nin iktidardan gitmesiyle ekonominin düzeleceğini ve yatırımcıların güveninin artacağını söylemesi, burjuvazinin ana akım siyasal söylemidir. Bu mevzi değiştirmenin işareti değil de nedir?

Halkevleri içerisinde faşizm karşıtlığı üzerinden yapılan HDP ile dayanışma söyleminin içi "sınıf"tan boşaltılmış bir halk özneye yaslandığı uzun süredir gözlemlenmektedir. Halkevleri, siyasal çıkışı konjonktür gereği bir dönem CHP'de, şimdi ise HDP'de görmektedir.

Ya da TİP/HTKP'nin açıkladığı ekonomik müdahale programının sadece bölüşüm ilişkilerine odaklı olması savrulma olarak nitelendirilmemeli midir?

Erkan Baş, birey olarak değil temsil ettiği ilkeler ve siyaset nedeniyle içermeye çalışılmaktadır. Tam da bu simgesel özelliği nedeniyle çok büyük bir öfkeyle karşılaşmıştır. Dikkat ederseniz Halkevleri, CHP tandanslı (laik ve Cumhuriyet değerlerine sadık) kendi tabanına rağmen uzun süredir HDP'ye yanaşmakta olduğu için Oya Ersoy benzer bir tepkiyle karşı karşıya kalmamıştır. Burada, Halkevleri içerisinde faşizm karşıtlığı üzerinden yapılan HDP ile dayanışma söyleminin içi "sınıf"tan boşaltılmış bir halk özneye yaslandığı uzun süredir gözlemlenmektedir. Halkevleri, siyasal çıkışı konjonktür gereği bir dönem CHP'de, şimdi ise HDP'de görmektedir. Bu nedenle, ideolojik ve siyasi sabitleri yüzer gezer olduğundan bu yazının konusu olmaları dahi anlamsızdır. Zaten Halkevi içerisindeki İnönü Alpat ve Ferda Koç arasındaki düşünsel kutuplaşma da bahsettiğimiz durumun somut ifadesidir.

Bu noktadan itibaren aynı tavırda devam etmek isteyenlerin kendilerine yakın destekçileriyle beraber liberal siyaset içerisinde alan açması daha doğru olacaktır. Zira burjuva sosyalizmi (demokratik yönetim gibi) yerine proleter sosyalizmi hedef belirleyen sol için sözlerinin pek hükmü kalmamıştır. Kendilerine TÜSİAD'la el sıkışmış, yetmez ama evetçi eş genel başkanlarının olduğu bir partinin kanatları altındaki hayatlarında sonsuz başarılar diliyoruz. Başarılar diliyoruz çünkü sosyalizmin sacayaklarından anti-emperyalizm ilkesini HDP şemsiyesi altında nasıl savunacakları ve dile getireceklerini gerçekten merakla bekliyoruz.

Nitekim, kendilerinin de bu sıkıntının farkında oldukları savunma yerine saldırıya geçme çabalarından anlaşılmaktadır. Kendi tavrına laf geliyor diye yukarıdan bir üslupla bütün solu eylemsizlikle suçlayan Can Soyer'in, 13 Haziran'da yayınlanan yazısında görüldüğü üzere siyasi tutarsızlığı durağan karşısındaki hareket olarak göstermek sadece kendi hareketinin dışındakileri değil, kendi hareketinin içinde olanları da aptal yerine koymaktır. Zaten hareket içerisinde de bu tutarsızlığa karşı duruş sergileyenler olduğu gözükmemektedir. TİP/HTKP içerisindeki itirazlar FKF bünyesinde devam etmektedir. FKF'nin seçimle ilgili açıkladığı metin açıkça TİP/HTKP'ye meydan okumadır. Baş, Soyer veya parti "ideologları"

demagojiyle, literatür alıntlarıyla geçiştirmeye çalışmaktadır. Gel gelelim, böyle şovları Anadolu çocuğu yememektedir.

Tekrar ve tekrar: İttifak meselesi apayrı bir konudur. Kendi sesi-niz, sözünüz korunduğu ve ilkelerinize sahip çıkan bir programınız olduğu sürece ittifaklar gerçekleştirmek sadece mümkün değil aynı zamanda siyasi olarak zorunludur. Ama yarın yokmuşçasına verilecek sözlerle olacak iş değildir bu. Bir stratejiniz olur, her tarihsel kavşakta kararlarınızı ona göre verirsiniz. Bunlar da kişisel değil, (sınıfsal ve kamu yararına) kolektif kararlardır. Baktınız tarih sizin manevranızı boşa çıkardı, ya da daha ciddi kopuşlar gerçekleşti, gerekirse stratejinizi gözden geçirirsiniz. Ama hiçbir koşulda karşınızdaki insanlar iyi niyetli diye, onları seviyorsunuz diye olur olmaz sözler veremezsiniz. Alper Taş'ın ÖDP başkanlar kurulu üyesi sıfatıyla dönem dönem gerçekleştirdiği ve son örneğini "verdik gitti" sözleriyle 12 Haziran akşamı gördüğümüz tavır bu sonuncuya örnek olarak verilebilir. Bağımsız ve radikal demokrasinin hegemonyasına direnme iddiasında olan bir kişinin sözleri ve eylemlerinde daha dikkatli olması beklenir.

Bunca yıldır siyasetin içerisinde yer alıp (bizlerden daha çok eyleme katıldıkları kesindir ve malumunuz, solculuk bazılarınca bununla ölçülmektedir) buna rağmen sözlerinin gideceği yeri düşünememe basiretsizliği midir durum? Ya da sürekli ufak çıkışlarla yukarıda bahsettiğimiz popülist tavra göz kırpmadır? Cevabını muhatabına ama asıl olarak söz konusu tavrı gözlemleyenlere bırakmak daha doğru olacaktır.

Uzun lafın kisası (bu da çok uzayan yazıyı sonlandırma gereğini hissettiğimizi belirten bağlaçtır) solda birleşim çağrısında bulunan "sosyalistlerin" sermaye ile ortaklaşmaktan çekinmeyen radikal demokraside birleşmesi varsa Marksistlerin solda ayrışma çağrısı da gayet açık ve normaldir. Siyaset, burjuva parlamentarizminden ibaret olmadığı gibi, faşizm ise sandıkla, ketilla, kekle, baygınlık getiren (Gezi mizahından hayli uzak) bir mizahla yenilemez. İdeolojik sabitliklerin vekillik hesapları uğruna terk edildiği, siyasi ilkelerin Twitter'da takipçi kazanmak için unutulduğu yerde, solda ayrışma çağrısı aslında zaten olmakta olan bir temizlenme sürecini selamlamaktan ibarettir. Yalnızca bunun sonucunda doğru yerde duran fikir ve eylemlerden vazgeçmeyeceğimizi bilmemiz koşuluyla. Yoksa sadece azalmakla kalırız.

solda birleşim çağrısında bulunan "sosyalistlerin" sermaye ile ortaklaşmaktan çekinmeyen radikal demokraside birleşmesi varsa Marksistlerin solda ayrışma çağrısı da gayet açık ve normaldir.

Eşitlik ve farklılık arasında Kürt siyaseti: Sosyolojik bir bilanço

Kürt siyasetinin orta sınıfların bireyselleşen özgürlük (özerklik talebi) talebi ile yoksul Kürtlerin fiili komünal eşitlik talebi (demokrasi talebi) arasında sıkıştığını görüyoruz. Böylece, bir yandan özerklik vaadi ile -gittikçe çeşitlenen- farklılığın fiili denetimi arasında, diğer yandan eşitlik vaadi ile -gittikçe orta sınıflaşan- sivil yönetim arasında, çok katmanlı bir çatlağın meydana geldiğini söyleyebiliriz.

Cumhuriyetin Kürt politikası Edward Said'in (1979) Filistin meselesi için dillendirdiği ama sömürge idaresinin beynelmilel rasyonalitesini de ifade eden "dışlanan mevcudiyet" veya "yok sayılan mevcudiyet" nosyonu çerçevesinden açıklanabilir (1). Said, sömürge rejimlerin yerli halkların işlevsel yokluğu veya inkarı üzerinden şekillendiğini belirtir. Yerli halkların, antropolojik bir mevcudiyet olarak var olduklarının bilinmesine karşın, -sanatsal, akademik, siyasi, tarihi ve hukuki gibi- temsiliyet alanında yok sayılarak bitkisel bir hayata indirgenmeleri, bütünüyle içeride ve burada olanın dışarıda tutulması Said'e göre (post-) kolonyal re-

BÜLENT KÜÇÜK

jimlerin temel karakteristik yapısıdır(2). Üstelik, bu rejimler ötekini (mekânsal ve sınıfsal olarak) ayırıştırıp simgesel dünyada yok sayarken, bütün bu kötülöklere ve acılara kayıtsız kalarak rejime onay veren, egemen nüfustan devşirdiği popüler bir öznelliğin pedagojik terbiyesine ihtiyaç duyar (3). Zira egemen kimliğe vaat ettiği itibarın ve konumun sürekliliği kurumsal yalanın popüler düzeyde de onaylanması şartına bağlıdır (4).

Temsiliyet alanındaki farklı biçimlerde cereyan eden kurumsal inkar ve popüler kayıtsızlık, simgesel ve toplumsal eşitsizliği doğrudan beslediğinden, Kürt meselesi gibi, egemen kimliğin dışına itilmiş olan bütün kimlikler, hem farklılığın inkarına (simgesel ve hukuki), hem de sosyal eşitsizliğe/sömürüye maruz kalırlar. Bundan dolaydır ki bu meselenin esastan çözümü bu her iki alanı kapsayacak alternatif bir siyasi ve toplumsal proje ile mümkün olabilir (5). Kürt siyasetinin önerdiği demokratik özerklik fikri bir ideal olarak, -bağımsız bir devlet fikrine nazaran eksik, içi boş müphem bir demokratik vatandaşlık meselesi olmasından ziyade- iç içe geçmiş sosyal eşitsizliğin ve kültürel farklılığın aynı anda demokratik bir çözümü nü hedefliyordu. Bu siyasi projenin başarısı 7 Haziran seçimlerinde onay almış ve HDP tabanını mekânsal olarak genişletmiş, sınıfsal ve ideolojik olarak çeşitlendirmişti. Bu başarı zaten fiili olarak durmuş ve mahiyeti hep müphem bırakılmış müzakere sürecini resmen bitirmiş oldu. Bilindiği gibi, o günden bu yana müesses nizam, Taş Devri'ne ayarlı ilk moduna sert bir dönüş yaptı.

Peki, toplumsal tabanı bu kadar genişlemiş ve protesto konusunda bunca deneyim sahibi olan bir toplumsal hareketin rejimin çatışma siyasetini boşa çıkaracak geniş çaplı ekstra-legal bir sivil karşı duruş ortaya koy(a)mamasını sosyolojik olarak nasıl açıklayabiliriz? Böylesi bir müşterek siyaseti imkansızlaştıran yapısal paradokslar nelerdi? Demokratik sivil Kürt siyasetinin bu kadar kısıpaca alınarak cüzzamlı ilan edildiği bir konjonktürde, eleştirel bilgi üretmek birçok bakımdan oldukça zor ve belki de anlamsız. Yine de kamuoyunda biri aleni olarak tartışılan, diğeri "kamusal sır" niteliğinde olan, iki önemli noktayı, eşitlik ve farklılık arasında oluşan yarılma olarak nitelendirdiğim bir yerden, tartışmaya açmak istiyorum. Bunlardan biri Kürt toplumun son yıllarda kentlileşme ile dönüşen sosyal yapısı ve bunun siyasi ve ideolojik etkilerine, diğeri Kürt hareketinin zihinsel ve örgütlenme yapısının çıkmazına dair eleştirel tespitler.

EŞİTLİK: İKİ FARKLI ÖZNEMLİK-İKİ FARKLI GELECEK TAHAYYÜLÜ

Birinci nokta: Kürt nüfusunun son 25 yılda gittikçe kentlileşmesi sonucunda Kürt toplumunda gözlenen orta sınıflaşma ve bu yeni sınıfın siyasi beklentilerine dair tartışmadır. Özellikle son 15 yıl içinde, bir yandan, AKP rejiminin finansal teşvik programları ve kamu ihaleleri ile orta sınıflaştırma projesi, diğer yandan, Kürt siyasetinin denetiminde olan 100 den fazla yerel yönetimlerin alt yapı ve kentsel dönüşüm projeleri yolu ile Kürt kentlerinde küçük ve orta ölçekli sermaye birikimin artarak kısmen genişlediği görülüyordu (6). Bu orta sınıflaşmaya paralel olarak, 2000'lerin başından barış sürecinin sonuna kadar yerel yönetimlerde ve AB programlarıyla sivil toplumda gittikçe büyüyen yeni bir seçkin yönetici sınıfının ortaya çıktığı da bilinen bir durumdu. Bu yeni durum, Kürt hareketinin dayandığı toplumsal tabanın kentlileşerek, kendi içinde sınıfsal ve simgesel olarak çeşitlendiğinin bir işaretiydi. Büyüyen yeni orta sınıfın ve bu sınıfla ilişkide olan söz konusu yönetici insan sermayesinin gittikçe daha fazla Kürt siyasetine yön vermeye başladığı, yapılan tespitlerin başında geliyordu. Buna karşın savaşın ağır bedellerini ödeyen ve 1990'larda kırsal alanlardan zorunlu göçle kentlerin çeperine sürülen sayıca ezici çoğunluğu oluşturan Kürtlerin demokratik sivil siyasetin de çeperine itilmiş olduğunun da altı çiziliyordu. Neticede tabanın ezici çoğunluğu kentlerin varoşlarında yaşayan "yoksullardan," ve yöneticilerinin ezici çoğunluğu eğitimli orta sınıftan oluşan siyasi bir yapının ortaya çıktığını görüyoruz. Kürt toplumu kentlileştikçe, sivil hareket, siyasi talepler ve kültürel kodlar bakımından görece liberalleşti, buna karşın kentli yoksul Kürtlerin sivil siyasetten dışlanmasına, onlar adına konuşan ve karar veren yeni bir yönetici sınıfın ortaya çıkmasına alan açtı. Bu durum, Kürt coğrafyasında birbirine yabancı iki farklı ahlaki dünyanın, birbiriyle gerilimli bir ilişkisellik içinde şekillenen iki farklı toplumsal özneliğin ve onların siyasi beklentilerini ifade eden iki farklı gelecek tahayyülünün belirdiğinin bir işareti olarak görülebilir.

Bu iki toplumsal formasyonun siyasal temayüllerine gelince – genelleştirme pahasına- şunu görüyoruz: Özel sektörde, sivil toplumda ve siyasette konumlanmış bu yeni kentli orta sınıf, siyasi temayül olarak Kürt kimliğinin tanınmasını, idari adem-i merkeziyetçiliği ve anayasal eşitliği öncelikli bir talep olarak ifade eden çok kültürcü bir tanınma siyasetine eğilim gösteriyordu.

// Büyüyen yeni orta sınıfın ve bu sınıfla ilişkide olan söz konusu yönetici insan sermayesinin gittikçe daha fazla Kürt siyasetine yön vermeye başladığı, yapılan tespitlerin başında geliyordu. //

“
 Buna karşın, kendi içinde çeşitlilik arz eden orta sınıf dediğimiz maddi ve simgesel güç biriktirmiş toplumsal öznelliğin bu sürece seyirci kalması, sırf bencil, pasif veya korkak olduğu anlamına gelmez. Bu öznelliğin “demokratik özerklik” idealine ve bu ideale ulaşmak için çatışmacı mücadele biçimlerine neden rıza göstermediğini yapısal bir noktadan açıklamayı gerektirir.”

Buna karşın Kürt hareketinin ana tabanı ve taşıyıcısı konumundaki kentli yoksul nüfus, çok kültürcü tanınmadan ve soyut-hukuki eşitlikten ziyade, toplumsal eşitsizliğin yapısal şartlarının dönüşümü ve kaynakların yeniden dağılımı noktasında inşa siyaseti diyebileceğimiz somut ve gündelik pratiklere dair beklentiler içindeydi. Ne var ki inşa siyasetinin gereği olan emsal ekonomik projeler ve sosyal mekanizmalar, yerel yönetimleri de içeren sivil siyaset tarafından kadük bırakıldı ve siyaset simgesel ve hukuksal alana sıkıştırıldı. Toplum siyasallaştığı halde, sivil yönetim toplumsallaştırılmadı, böylece toplumun ezici çoğunluğunun maddi talepleri ve radikalleşmiş siyasi beklentileri sivil siyasette karşılık bulamadı. Bölge nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan yoksul Kürtler, ağırlıklı olarak sokak seferberliğinden müteşekkil sembolik siyaset alanına çağrıldı. Buna karşın yönetici seçkin sınıf, hem mesaisinin önemli bir kısmını toplantılardan müteşekkil salon siyasetine ayırdı, hem de kendini mekânsal ve sembolik olarak yoksul mahallelerden ayırtırmaya başlayarak onlarla gündelik bağıny kopardı. Bu bakımdan, 2015-2016 arasında kent mekanlarında güvenlik güçleriyle girilen çatışmalar devlet şiddetine karşı bir “öz savunma” niteliği taşımasının ötesinde, aynı zamanda gittikçe seçkinlerin tekeline giren Kürt siyasetinde kendini ifade edemeyen radikalleşmiş yoksul gençlerin söz konusu orta sınıflaşmaya verdikleri bir tepki olarak da yorumlanabilir. Bilindiği üzere, 2015 sonrasında meydana gelen çatışmalarda yoksul gettolar yerle bir edilirken, orta sınıf mahalleleri bu sürecin dışında durdu. Bölgede doktorası için etnografik saha çalışması yapan bir arkadaşımın ifadesiyle, “nihayetinde barışın da savaşın da kaybedeni yoksul Kürtler oldular”, zira hem hayatlarından hem de -zaten olmayan- mülklerinden oldular. Buna karşın, kendi içinde çeşitlilik arz eden orta sınıf dediğimiz maddi ve simgesel güç biriktirmiş toplumsal öznelliğin bu sürece seyirci kalması, sırf bencil, pasif veya korkak olduğu anlamına gelmez. Bu öznelliğin “demokratik özerklik” idealine ve bu ideale ulaşmak için çatışmacı mücadele biçimlerine neden rıza göstermediğini yapısal bir noktadan açıklamayı gerektirir. İkinci noktayı biraz daha açalım.

FARKLILIK: HAYALİ ÖZGÜRLÜK VE FİİLİ DENETİM
 İşte tartışmaya açmak istediğim kamusal sır niteliğindeki ikinci

nokta, tam da bu noktaya, Kürt hareketinin zihinsel ve örgütlenme yapısına dair bir çıkmazına tekabül ediyor. Bilindiği üzere, HDP çatısı etrafında örgütlenmiş sivil siyasetin yanında, Kürt hareketinin bir de kırsal ve kentsel alanlarda örgütlü askeri ve siyasi mekanizmaları var. Bu yapının hem sivil siyasetin kuramsal çerçevesini belirlemeye çalıştığı, hem de sivil kurumların pratik gündelik idaresini yerel yöneticilerle birlikte –deyim yerindeyse bu alana atadığı çeşitli “aracı” kadrolarla- yönlendirmeye çalıştığı biliniyor. Burada, maddi ve kültürel sermaye biriktirmiş kesimlerle temas halindeki sivil yerel yönetici sınıfı ile, “atanmış” aracı kadrolar arasında çetrefilli ikili bir idari yapının ortaya çıktığı söylenebilir: bir taraftan gittikçe liberalleşen kentli nüfusun değişen kültürel ve estetik anlayış yapısını temsil eden yeni yönetici sınıfı, diğer yandan kent hayatının karmaşık sosyal ilişkilerine yabancı ve demokratik özerklik fikrini tek düze bir şablona, sihirli bir reçeteye indirgeyen ara kadroların zihinsel yapısı arasındaki aşılması zor mesafe. Bu durum, Kürt siyasetinde stratejik meselelerdeki karar alma süreçlerinin vaat edildiği gibi toplumsallaşmamasının farklı bir yönüne işaret etmektedir: sadece yoksul Kürtler değil, orta sınıf Kürtlerin de beklentilerinin ve itirazlarının kale alınmadığı algısının yaygınlaştığını gözlemliyoruz.

Daha açık ifade edersek, yeni orta sınıfa mensup mahalli yöneticiler ve küçük ve orta ölçekli müteşebbislerin, demokratik siyaset alanının ve mücadele araçlarının “atanmış” kadrolarca denetlemesini ve yönlendirmesini temel bir sorun olarak anladığını, bu durumu bir tür anti-demokratik bir rejiminin taklit edilmesi olarak değerlendirdiklerini görüyoruz. Bu “gölge iradenin”, kentlileşerek çeşitlenen zihinsel temayüllere ve bireyselleşen taleplere -hem sanatsal-kültürel alanda, hem de siyasal hayatta- alan bırakmadığına, çetrefilli kent hayatının gündelik pratiklerini ezber edilmiş dar bir kalıba sokmaya çalıştığına, gittikçe büyüyen ve beklentileri çeşitlenen kentli nüfusu siyasetin çeperine ittiğine dair eleştirinin toplumsal bir karşılığı var. Bu yapısal ikiliğin gündelik siyasette, -mesela milletvekili aday ve mahalli yönetici belirleme süreçlerinde- farklı ve trajik izdüşümlerine de rastlamak mümkün: Sivil alanın yerel yönetici sınıfı içindeki çeşitli klikler arası sürtüşmelerin parçası haline gelen “atanmış kadrolar”, zamanla ilişkide oldukları kimi yerel yöneticilerle ittifaklar kurarak, çeşitlenmiş toplumsal beklenti ve temayüller hakkında eksik ve tek taraflı bilgi üretebilmekte, bu bilgiler üzerinden hayali bir toplumsal gerçeklik icat edebilmekte, sonra da

//

Bu “gölge iradenin”, kentlileşerek çeşitlenen zihinsel temayüllere ve bireyselleşen taleplere -hem sanatsal-kültürel alanda, hem de siyasal hayatta- alan bırakmadığına, çetrefilli kent hayatının gündelik pratiklerini ezber edilmiş dar bir kalıba sokmaya çalıştığına, gittikçe büyüyen ve beklentileri çeşitlenen kentli nüfusu siyasetin çeperine ittiğine dair eleştirinin toplumsal bir karşılığı var.

//

//
 Bir taraftan
 -idari yapıları
 demokratikleştirerek
 sivil alanda kendi
 kendini yönetmenin
 müstakil mekanizmaları
 inşa edilemediği
 için- tabanın sınıfsal
 ve ideolojik olarak
 gittikçe çeşitlenmiş
 olması gerçeğine
 denk gelebilecek
 geniş tabanlı sivil
 mücadele biçimleri
 ortaya konamadı.
 Diğer taraftan, sosyal
 eşitliğe dair inşa edici
 – deneysel- komünal/
 sosyal pratikler cılız
 bırakıldığından, sayısal
 olarak çoğunlukta
 olan yoksul Kürtler
 demokratik ve sivil
 //
 alana çağrılmadı.

tabanın çeşitlenmiş beklentilerini es geçen bu hayali gerçeklik üzerine siyasi stratejiler ve mücadele biçimleri belirlenmesinin önünü açabilmektedirler.

SONUÇ: GELMEYEN GELECEK

Yukarıda tarif ettiğim iki yapısal noktaya dair gözlemlerimi analitik olarak ifade edip özetlemek gerekirse: Kürt siyasetinin orta sınıfların bireyselleşen özgürlük (özerklik talebi) talebi ile yoksul Kürtlerin fiili komünal eşitlik talebi (demokrasi talebi) arasında sıkıştığını görüyoruz. Böylece, bir yandan özerklik vaadi ile -gittikçe çeşitlenen- farklılığın fiili denetimi arasında, diğer yandan eşitlik vaadi ile -gittikçe orta sınıflaşan- sivil yönetim arasında, çok katmanlı bir çatlağın meydana geldiğini söyleyebiliriz. Bir taraftan -idari yapıları demokratikleştirerek sivil alanda kendi kendini yönetmenin müstakil mekanizmaları inşa edilemediği için- tabanın sınıfsal ve ideolojik olarak gittikçe çeşitlenmiş olması gerçeğine denk gelebilecek geniş tabanlı sivil mücadele biçimleri ortaya konamadı. Diğer taraftan, sosyal eşitliğe dair inşa edici – deneysel- komünal/sosyal pratikler cılız bırakıldığından, sayısal olarak çoğunlukta olan yoksul Kürtler demokratik ve sivil alana çağrılmadı. Böylece siyasetin toplumsallaştırılması ve toplumsal yapının çoklu katmanlarını iştirak edebilecekleri müşterek bir mücadele biçimi ve zemini ortaya konamadı ve hareket çift yönlü yapısal bir handikapla karşı karşıya kaldı. Bu durumda iki farklı sınıfsal tabandan gelen eşitliğe ve farklılığa dair beklentilerin müphem bir geleceğe havale edildiğini ve netice olarak her iki toplumsal kesimin de farklı biçimlerde siyasetin çeperine itildiklerini söyleyebiliriz. Bunun sonucunda, siyasal rejim Kürt siyasetine içkin olan eşitlik ve özgürlük talepleri etrafında kümeleşen farklı toplumsal tabakalar arasındaki gerilimi derinleştirdi ve orta sınıflaşan sivil siyasetle yoksul kesimlerin radikalleşen taleplerini birbirine çarpıştırarak ikisini birden boşa çıkardı. Elbette, Kürt siyaseti orta sınıfların hareket içinde özgürlük/özerklik ve tanınma talepleri ile kentli yoksul Kürtlerin eşitlik ve özgürlük talepleri arasındaki yarılmayı nasıl aşacak sorusuna yanıt vermek de kuramsal olduğu kadar pratik olarak da oldukça zor bir soru ve şimdilik sihirli bir şifresi de yok. Üstelik, burada toplumsal eşitlik ile özgürlük (farklılık) arasında yaptığım ayırım analitik bir ayırım, çünkü gerçek hayatta ikisi arasında kurucu ve çift yönlü bir ilişki var: Maddi ve simgesel bakımdan dezavantajlı

olanların aynı zamanda özgürleşme imkanı da yapısal olarak kısıtlıdır, özgürlükten feragat etmek de eşitlik fikrinden feragat etmek anlamına gelir (7). Dışlanmış sınıflar ötekiyle eşit görülmediği için (kültürel, ahlaki, hukuki) onların temsil etme hakkı gasp edilebilir olur, bu sınıfların temsil hakkı gasp edildiği için de filli ve sembolik olarak eşit görülmezler.

Benim burada sorduğum soru ise şu: Ana akım sivil Kürt siyaseti eşit olmak ve farklı kalmak için bir mücadele verip yeni bir ahlaki ve demokratik toplum vaadinde bulunurken, kendi tabanında eşitlik ile farklılık arasında açılan mesafeyi nasıl kapayacak ve bu derinleşen toplumsal yarılmayı aşarak demokratik ve özgürlükçü siyasal bir bedeni nasıl inşa edecek? Kendi idari mekanizmalarını demokratikleşerek siyaseti nasıl toplumsallaştıracak? Bunun da ötesinde, eğer inşa edilmiş bunca sivil kurumsal yapı bu kadar kısa sürede yok edilerek film en başa döndürülmüşse, gelecekte eşitlik ve özgürlük nerede ve nasıl inşa edilecek ve inşa edilen kurumlar ve alanlar gasp edilmekten nasıl korunacak?

//
Mücadele verip
yeni bir ahlaki ve
demokratik toplum
vaadinde bulunurken,
kendi tabanında eşitlik
ile farklılık arasında
açılan mesafeyi
nasıl kapayacak
ve bu derinleşen
toplumsal yarılmayı
aşarak demokratik ve
özgürlükçü siyasal
bir bedeni nasıl inşa
edecek?
//

[1] Mesut Yeğen, (2003) Cumhuriyet rejiminin Kürtlerin antropolojik mevcudiyetini inkar etme biçiminin, onun hakkında tamimiyle susarak değil, onları duruma/döneme göre farklı kategoriler yolu ile temsil ederek onlar hakkında konuştuğunu tespit ederek nüanslı bir ayırım yapar. Yeğen, M. 2003. Devlet Söyleminde Kürt Sorunu. İstanbul: İletişim.

[2] Said, E. 1979. 'Zionism from the Standpoint of its Victims', Social Text, 1.

[3] Barış Ünlü 'nün bu konuda Eleştirel Beyazlık Çalışmalarından feyz alarak yaptığı akademik çalışmalar oldukça önemli. Ünlü, Ü. 2017. "Turkishness contract" and Turkish left

[4] Mills, C. W. 2007. White Ignorance in: Sullivan, & Tauna., eds.: Race and Epistemologies of Ignorance, Albany: SUNY Press, pp. 13-38; Stoler A. L. 1989: "Rethinking Colonial Categories: European Communities and the Boundaries of Rule", Comparative Studies in Society and History 31(1): 134-161.

[5] Eşitlik özgürlük/farklılık ilişkisi üzerine daha ayrıntılı bir kuramsal tartışma için E. Balibar, N. Fraser, A. Honneth ve J. Butler gibi çeşitli sosyal bilimcilerin muhtelif eserlerine bakılabilir.

[6] Bu konuda Cuma Çiçek'in bölgede yaptığı şu saha çalışmasına bakılabilir. Çiçek, C. 2011. Kentsel Yönetişimin Sınırları: Yurttaşların Kent Yönetimine Katılımını Yeniden Düşünmek Diyarbakır Örneği, KBAM2. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu. 145-157.

[7] Balibar, Étienne (1994) Masses, Classes, Ideas: Studies on Politics and Philosophy Before and After Marx, London: Routledge.

Kitaplarda 'Sınıf ve Sistem'...

Sınıf Mücadeleleri

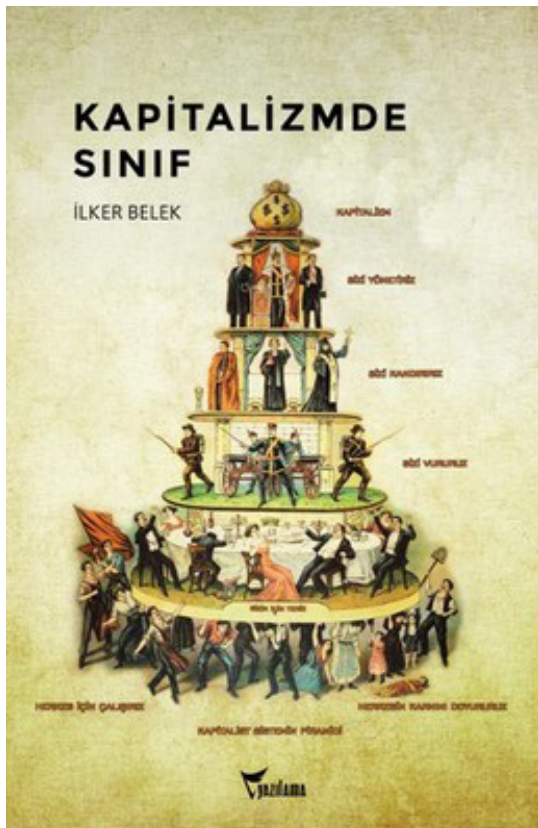
Yazar: **Dennis Dworkin**

Çevirmen: **Utku Özmağas**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Baskı Yılı: **2012**

Sayfa Sayısı: **425**

Kapitalizmde Sınıf

Yazar: **İlker Belek**

Yayınevi: **Yazılama**

Baskı Yılı: **2015**

Sayfa Sayısı: **165**

Prekarya - Yeni Tehlikeli Sınıf

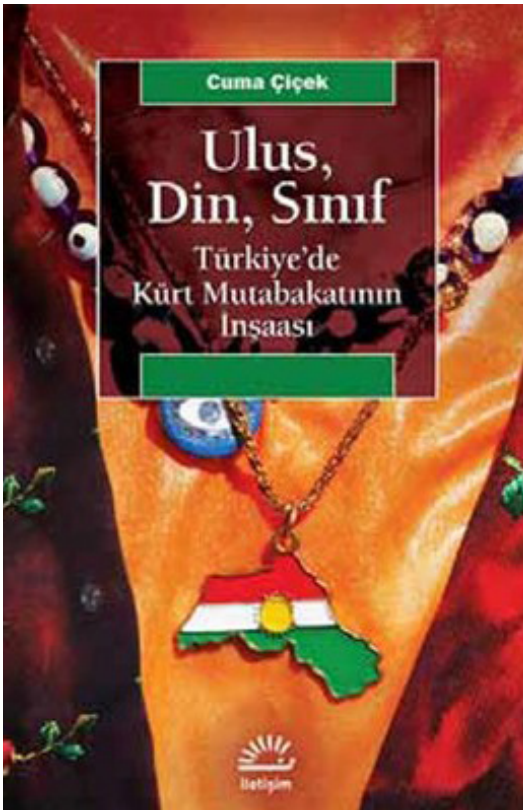
Yazar: **Guy Standing**

Çevirmen: **Ergin Bulut**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Baskı Yılı: **2014**

Sayfa Sayısı: **318**

Ulus, Din, Sınıf

Yazar: **Cuma Çiçek**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Baskı Yılı: **2015**

Sayfa Sayısı: **390**

Kitaplarda 'Sınıf ve Sistem'...

Gezi'den Sonra Sınıf

Yazar: **Selim Ergunalp**

Yayınevi: **h2o Kitap**

Baskı Yılı: **2016**

Sayfa Sayısı: **224**

Sınıf Analizine Yaklaşımlar

Editör: **Erik Olin Wright**

Çevirmen: **Vefa Saygın Öğütle**

Yayınevi: **Nota Bene Yayınları**

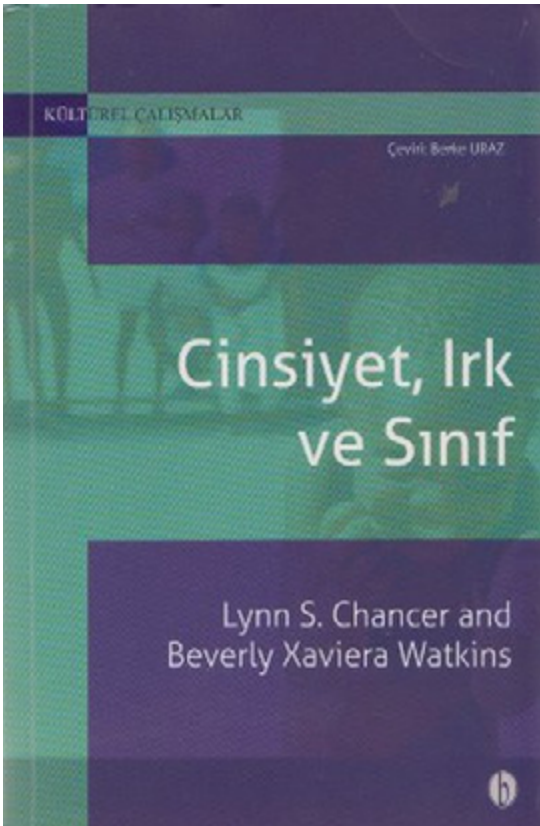
Baskı Yılı: **2014**

Sayfa Sayısı: **28***

Kent Sınıf İktidar

Yazar: **Manuel Castells**
Çeviren: **Asuman Türkün**
Yayınevi: **Phoneix Yayınları**
Baskı Yılı: **2015**
Sayfa Sayısı: **280**

Cinsiyet, Irk ve Sınıf

Yazar: **Lynn S. Chancer, Beverly Xaviera Watkins**
Çeviren: **Berke Uraz**
Yayınevi: **Babil Yayıncılık**
Baskı Sayısı: **2013**
Sayfa Sayısı: **199**

Kitaplarda 'Sınıf ve Sistem'...

Sınıf, Kültür ve Bilinç

Yazar: **Mustafa Kemal Coşkun**

Yayınevi: **Dipnot**

Baskı Yılı: **2013**

Sayfa Sayısı: **254**

Fransa'da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850

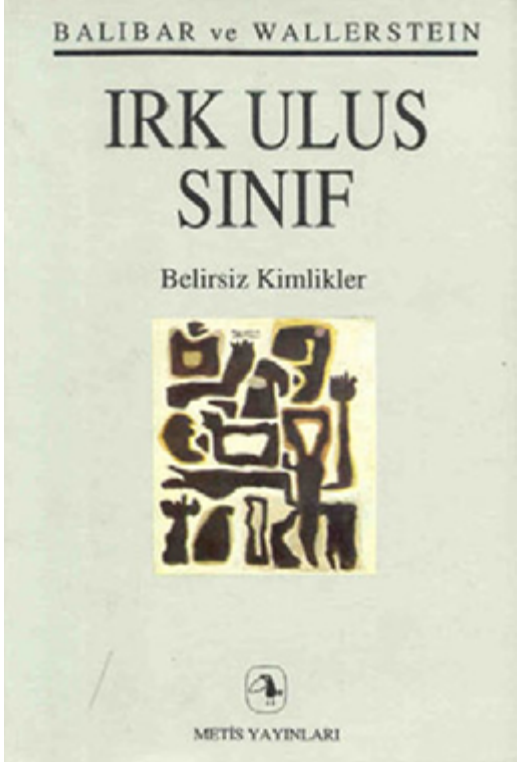
Yazar: **Karl Marx**

Çeviren: **Erkin Özalp**

Yayınevi: **Yordam Kitap**

Baskı Yılı: **2016**

Sayfa Sayısı: **208**

İrk Ulus Sınıf

Yazar: **Baibar ve Wallerstein**

Çevirmen: **Nazlı Öktem**

Yayınevi: **Metis Yayıncılık**

Baskı Yılı: **2013**

Sayfa Sayısı: **288**

Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet

Yazar: **Leonore Davidoff**

Çevirmen: **Selda Somuncuoğlu, Zerrin Ateşer**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Baskı Sayısı: **2009**

Sayfa Sayısı: **264**

Kitaplarda 'Sınıf ve Sistem'...

Sistem Karşıtı Hareketler

Yazar: **Terence K. Hopkins, Immanuel Wallerstein, Giovanni Arrighi**

Çevirmen: **S. Sökmen, C. Kanat**

Yayınevi: **Metis Yayıncılık**

Baskı Yılı: **2015**

Sayfa Sayısı: **144**

Devlet, Sistem ve Kimlik

Yazar: **Faruk Yalvaç, E. Fuat Keyman, İhsan D. Dağı, A. Nuri Yurdusev, Oktay F. Tanrısever, Necati Polat**

Derleyen: **Atila Eralp**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Baskı Yılı: **2014**

Sayfa Sayısı: **311**

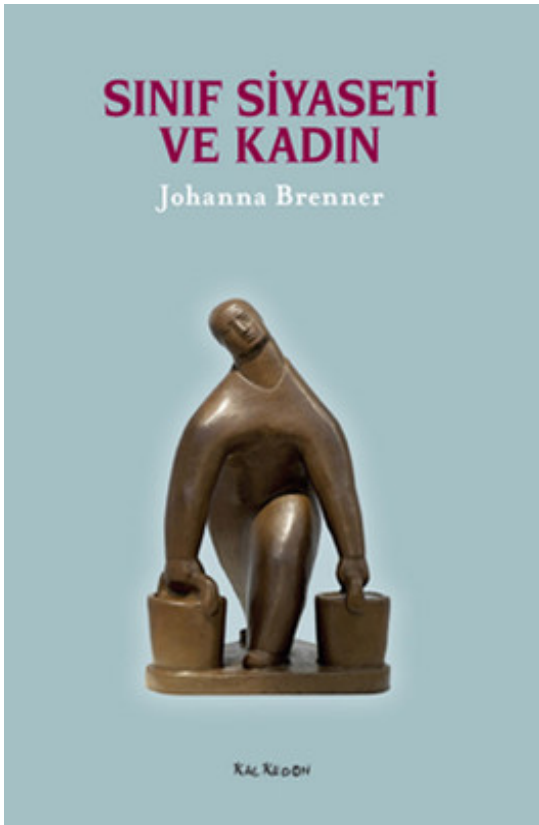
Sınıf Sendika Siyaset

Yazar: **Ahmet Makal, Aziz Çelik, M. Hakan Koçak**

Yayınevi: **İmge Kitabevi**

Baskı Yılı: **2016**

Sayfa Sayısı: **431**

Nükleer Savaş ve Çevre Felaketi

Yazar: **Laray Polk, Noam Chomsky**

Çevirmen: **Melda Elif Keskin**

Yayınevi: **İnkılap Kitabevi**

Baskı Sayısı: **2013**

Sayfa Sayısı: **144**

Kitaplarda 'Sınıf ve Sistem'...

Sınıf, Etnisite ve Kimlik

Yazar: **Can Kakışım**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Baskı Yılı: **2016**

Sayfa Sayısı: **304**

Türkiye'de İşçi Sınıfı 1908-1946

Yazar: **Zafer Toprak**

Yayınevi: **Tarih Vakfı Yurt Yayınları**

Baskı Yılı: **2016**

Sayfa Sayısı: **582**

İşçi Sınıfı Kimlikler Arasında

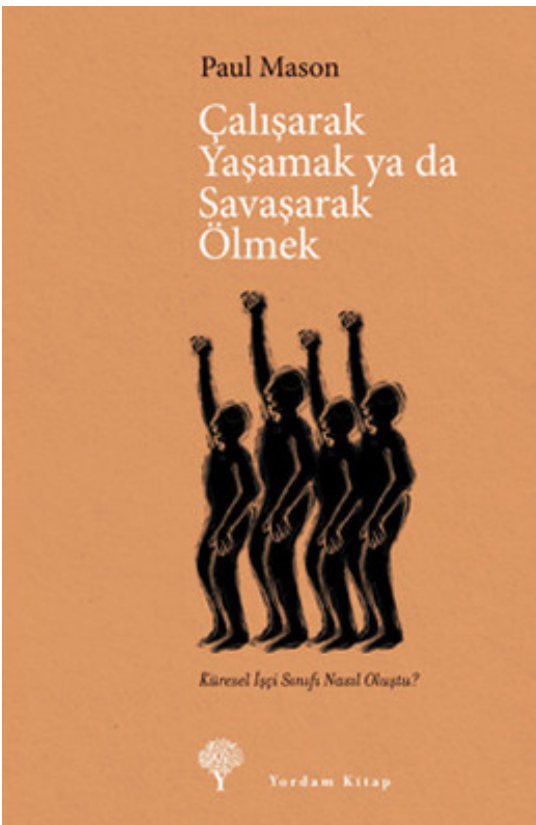
Derleyen: **Michael Zweig**

Çevirmen: **Haldun Ünal**

Yayınevi: **h2o Kitap**

Baskı Yılı: **2013**

Sayfa Sayısı: **236**

Çalışarak Yaşamak Ya Da Savaşarak Ölmek - Küresel İşçi Sınıfı Nasıl Oluşturdu?

Yazar: **Paul Mason**

Çevirmen: **Mehmet Ertap**

Yayınevi: **Yordam Kitap**

Baskı Sayısı: **2010**

Sayfa Sayısı: **352**